

VAASAN YLIOPISTO
KAUPPATIETEELLINEN TIEDEKUNTA
LASKENTATOIMI JA RAHOITUS

Marika Nenonen

**TILINTARKASTAJAN LUOTTAMUS ULKOISTETTUUN SISÄI-
SEEN TARKASTUKSEEN**

Laskentatoimen ja rahoituksen
Pro gradu-tutkielma

Tilintarkastuksen linja

VAASA 2010

SISÄLLYSLUETTELO	sivu
TAULUKKOLUETTELO	5
TIIVISTELMÄ	7
1. JOHDANTO	9
1.1. Tutkielman aihealue	10
1.2. Tutkimusongelma	12
1.3. Tutkielman rakenne	13
2. TILINTARKASTUS JA SISÄINEN TARKASTUS	14
2.1. Tilintarkastus	14
2.1.1. Tilintarkastajan asema ja riippumattomuus	15
2.1.2. Tilintarkastusalan standardit ja suositukset	17
2.2. Sisäinen tarkastus	18
2.2.1. Sisäisen tarkastajan asema ja rooli	19
2.2.2. Sisäisen tarkastuksen eettiset ohjeet ja ammattistandardit	22
2.2.2. Sisäisen tarkastuksen ulkoistaminen	23
2.3. Tilintarkastuksen ja sisäisen tarkastuksen suhde	26
2.4. Sisäisen tarkastuksen hyödyntäminen tilintarkastuksessa	28
3. AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	32
3.1. Tilintarkastajan arviointi sisäisestä tarkastuksesta sen ominaisuuksien avulla	32
3.2. Tilintarkastajan arviointi sisäisestä tarkastuksesta muiden tekijöiden avulla	36
3.3. Tilintarkastajan luottamus ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen	38
3.4. Yhteenveto aikaisemmista tutkimuksista	41
3.5. Hypoteesit	43
4. KYSELYLOMAKE JA TUTKIMUSAINEISTO	45
4.1. Aineiston kerääminen ja kyselylomake	45
4.2. Aineiston esittely	46
4.3. Vastaajien taustatiedot	47
5. TUTKIMUSMENETELMÄT JA TUTKIMUSTULOKSET	55
5.1. Tutkimusmenetelmät	55
5.2. Hypoteesien testaus ja tulosten tulkinta	57
6. JOHTOPÄÄTÖKSET	69
LÄHDELUETTELO	76
LIITTEET	82

Liite 1: Kyselytutkimuksen saatekirje	82
Liite 2: Kyselytutkimus	83

TAULUKKOLUETTELO

SIVU

Taulukko 1: Yhteenvedo: tilintarkastajan arviointi sisäisestä tarkastuksesta kolmen osatekijän avulla.	41
Taulukko 2: Vastaajien sukupuoli.	48
Taulukko 3: Vastaajien ikä.	48
Taulukko 4: Vastaajien auktorisointi.	49
Taulukko 5: Vastaajien kokemus tilintarkastustehtävistä vuosina.	50
Taulukko 6: Vastaajien asema tilintarkastusyhteisössä.	50
Taulukko 7: Vastaajien osallistuminen tarkastustöihin vuosittain.	51
Taulukko 8: Sisäisen tarkastuksen yksiköiden määrä vastaajien tarkastamissa yhtiöissä.	52
Taulukko 9: Sisäisen tarkastuksen osittaisen tai kokonaisen ulkoistamisen määrä vastaajien tarkastamissa yhtiöissä.	52
Taulukko 10: Kenelle sisäisen tarkastuksen ulkoistaminen on tapahtunut.	53
Taulukko 11: Vastaajien kokema sisäisen tarkastajan työn ja raportoinnin antama apu tilintarkastukseen.	54
Taulukko 12: Vastaajien arviointi sisäisen tarkastuksen tasosta yleisesti Suomessa.	54
Taulukko 13: Väittämien yksi, kaksi, kolme ja viisi vastausjakaumien normaalijakautuneisuuden testaaminen Kolmogorov-Smirnov-testillä.	58
Taulukko 14: Väittämien yksi, kaksi, kolme ja viisi vastausjakaumien symmetrisyyden testaaminen vinouden mukaan.	59
Taulukko 15: Tutkimushypoteesin 1 t-testin tulokset.	59
Taulukko 16: Tutkimushypoteesin 2 t-testin tulokset.	60
Taulukko 17: Tutkimushypoteesin 3 t-testin tulokset.	61
Taulukko 18: Väittämän viisi vastausjakauman normaalijakautuneisuuden testaaminen auktorisoinnin mukaan.	64
Taulukko 19: Väittämän viisi vastausjakauman normaalijakautuneisuuden testaaminen tilintarkastuskokemuksen mukaan.	65
Taulukko 20: Auktorisoinnin vaikutus tilintarkastajan luottamukseen ulkoistettua sisäistä tarkastusta kohtaan, kun yhtiön oma sisäinen tarkastaja on toiminut aiemmin tilintarkastajana.	66
Taulukko 21: Tilintarkastuskokemuksen vaikutus tilintarkastajan luottamukseen ulkoistettua sisäistä tarkastusta kohtaan, kun yhtiön oma sisäinen tarkastaja on toiminut aiemmin tilintarkastajana.	66
Taulukko 22: Tutkimushypoteesin 5 t-testin tulokset.	67

VAASAN YLIOPISTO**Kauppätieteellinen tiedekunta**

Tekijä:	Marika Nenonen	
Tutkielman nimi:	Tilintarkastajan luottamus ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen	
Ohjaaja:	Annukka Jokipii	
Tutkinto:	Kauppätieteiden maisteri	
Laitos:	Laskentatoimen ja rahoituksen laitos	
Oppiaine:	Laskentatoimi ja rahoitus	
Linja:	Tilintarkastuksen linja	
Aloitusvuosi:	2006	
Valmistumisvuosi:	2010	Sivumäärä: 86

TIIVISTELMÄ

Tilintarkastajat käyttävät työssään hyväkseen yhtiön sisäistä tarkastusta vastatakseen tilintarkastukselle asetettuihin kustannus- ja aikapaineisiin. Tilintarkastajat joutuvat näin ollen arvioimaan työssään sisäisen tarkastuksen luotettavuutta ja käytettävyyttä. Sisäisen tarkastuksen ulkoistaminen yhtiön ulkopuolelle on käytäntönä yhä useammassa yhtiössä. Tilintarkastajat joutuvat punnitsemaan luottamustaan myös yhtiön ulkopuolella toimivaan sisäiseen tarkastukseen ja sen luotettavuuteen.

Tutkielmassa tutkitaan, luottavatko tilintarkastajat enemmän ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen kuin yhtiön omaan sisäiseen tarkastukseen. Tutkimuksessa tutkitaan myös, miten sisäisen tarkastajan pätevyys vaikuttaa tilintarkastajan luottamuspäätöksiin. Myös tilintarkastajan kokemuksen ja pätevyyden vaikutusta luottamuspäätöksiin tutkitaan.

Tutkielman empiirinen osa pohjautuu tilintarkastajille suoritettuun kyselytutkimukseen. Kysely lähetettiin 681 tilintarkastajalle, ja vastauksia kyselyyn saatiin kaiken kaikkiaan 126 tilintarkastajalta. Kyselyn vastausprosentiksi muodostui 18,5 prosenttia. Kyselyn vastauksia tutkittiin Studentin t-testillä sekä Kruskal-Wallis-testillä. Tutkimustulosten mukaan tilintarkastajat luottavat enemmän ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen, mutta luottamus ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen ei ollut yksiselitteistä kaikissa tapauksissa. Yhtiön oman sisäisen tarkastajan pätevyydellä todettiin olevan vaikutusta tilintarkastajien luottamuspäätöksiin, kun taas tilintarkastajien kokemuksella ja pätevyydellä ei todettu olevan vaikutusta tilintarkastajien luottamukseen ulkoistettua sisäistä tarkastusta kohtaan. Tutkielmassa todettiin myös tilintarkastajien luottavan enemmän tilintarkastusyhteisölle ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen, kuin sisäisen tarkastuksen konsulttiyritykselle ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen.

AVAINSANAT: Tilintarkastus, sisäinen tarkastus, sisäisen tarkastuksen ulkoistaminen

1. JOHDANTO

Viime vuosina hyvän hallinnointitavan merkitys ja tärkeys ovat saaneet suuren huomion päättäjien ja alan vaikuttajien osalta. Sisäisen tarkastuksen merkitys osana yritysten hyvää hallintojärjestelmää (Corporate Governance) on huomattava ja sen merkitys tulevaisuudessa vain lisääntyy. Sisäisen tarkastuksen rooli on vahvistunut viimeisten vuosikymmenten aikana voimakkaasti ja muuttunut yhä enemmän kohti lisäarvon tuottamista. Yritysten kasvanut koko ja yritysten liiketoimintojen moniulotteisuus, laajuus ja kompleksisuus ovat lisänneet tarvetta yritysten sisäiselle valvonnalle ja sisäiselle tarkastukselle. Kiristyvässä maailmantaloudessa yritysten taloudellinen ja tehokas toiminta on edellytyksenä menestymiselle. Sisäiset tarkastajat tuntevat yritysten toiminnot ja sisäisen valvonnan läpikotaisin, ja sisäisillä tarkastajilla onkin merkittävä rooli yritysten taloudellisuutta ja tehokkuutta lisättäessä sekä yritysten varojen turvaajina kuten myös petosten paljastajina sekä ehkäisijöinä. (Arens, Elder & Beasley 2006: 770–772; Coram, Ferguson & Moroney 2008; Cox 2007.)

Tilintarkastajien rooli korostuu kilpailun kiristyessä. Tilintarkastajilta odotetaan yhä luotettavampaa ja ajantasaisempaa tietoa ja arvioita yrityksen taloudellisesta tilanteesta. Yhdysvalloissa vuonna 2002 käyttöön otetun Sarbanes-Oxley lain tarkoituksena oli parantaa yritysten toimien läpinäkyvyyttä ja parantaa sijoittajien luottamusta taloudelliseen raportointiin. Lain kappaleet 302 ja 404 sekä Suomessa pörssiyritysten hallinnointikoodin suositukset 45–47 ottavat kantaa sisäisen valvonnan ja sisäisen tarkastuksen asianmukaiseen järjestämiseen pörssiyrityksissä. Uudet lait ja asetukset sisäisestä valvonnasta ja sisäisestä tarkastuksesta asettavat myös haasteita tilintarkastajille, sillä tilintarkastajien on Sarbanes-Oxley lain kappaleen 404 mukaan arvioitava yhtiöiden sisäistä valvontaa ja raportoitava siitä. Myös suomalaisten yritysten tilintarkastajat lausuvat tilintarkastuskertomuksissaan sisäisen tarkastuksen järjestämisestä. SOX luo entistä suuremman arvon yhtiön sisäisille kontrolleille sekä sisäisille tarkastajille. Tilintarkastajien on näin ollen perusteltua hyödyntää sisäisen tarkastuksen tekemää työtä tilintarkastuksessa, sillä sisäisen tarkastuksen tuntemus yrityksestä ja sen sisäisestä valvonnasta on laajaa ja syvällistä. Myös tilintarkastajien rooli virheiden ja väärinkäytösten paljastajina on muuttunut uusien lakien ja asetusten voimaantultua. (Arens ym. 2006: 12; Arvopaperimarkkinayhdistys ry 2008; Kranacher 2008; Ramos 2009.)

Monet yritykset ovat siirtyneet sisäisen tarkastuksen ulkoistamiseen. Siinä missä yrityk-

set ulkoistavat toimintojaan ja keskittyvät omaan ydinosaamiseensa, myös sisäisen tarkastuksen ulkoistaminen on yleistynyt 1980-lvulta lähtien. Sisäinen tarkastus voidaan ulkoistaa ulkopuoliselle riippumattomalle taholle, esimerkiksi sisäisen tarkastuksen palveluja tarjoavalle konsulttiyritykselle tai tilintarkastusyhteisölle. Sisäisen tarkastuksen ulkoistaminen samalle tilintarkastusyhteisölle, joka suorittaa yrityksen tilintarkastuksen, ei kuitenkaan ole SOX:n, hyvän hallintotavan ja Sisäiset tarkastajat ry:n suositusten mukaista. Näin ollen sisäinen tarkastus tulee ulkoistaa jollekin muulle tilintarkastusyhteisölle kuin sille, joka toimii yhtiön omana tilintarkastajana. (Schneider 2008.)

1.1. Tutkielman aihealue

Tilintarkastajan luottamusta sisäiseen tarkastukseen ja sisäisen tarkastuksen ulkoistamista on tutkittu laajalti, niin kansainvälisesti kuin meillä Suomessakin. Pelkästään Vaasan yliopistossa kauppatieteellisessä tiedekunnassa aiheesta on tehty jo lähes kymmenen pro gradu -tutkielmaa. Alla esitellään muutamia Vaasan yliopistossa tehtyjä pro gradu -tutkielmia, mitä niissä on tutkittu, miten ja minkälaisia tutkimustuloksia tutkielmissa on saatu.

Peltonen (2005) tutki tilintarkastajien arviointia yritysten sisäisestä valvonnasta, sekä onko tilintarkastukselle asetetuilla hinnanodotuspaineilla vaikutusta tilintarkastajan arvioon sisäisen valvonnan luotettavuudesta ja tehokkuudesta. Tutkielma toteutettiin KHT-tilintarkastajille osoitetulla kyselytutkimuksella. Tutkielmassa saaduilla tuloksilla ei voitu osoittaa, että hinnanodotuspaineilla olisi tilastollisesti merkittävää vaikutusta tilintarkastajan arvioon sisäisen valvonnan luotettavuuden ja tehokkuuden arviointiin käytettävästä ajasta eikä suoritettavan tilintarkastustyön määrästä.

Kivimäki (2006) tutki, miten asiakkaan ja tilintarkastuspartnerin odotukset tilintarkastuksen kustannustehokkuudesta ja laadusta vaikuttavat tilintarkastajan arvioon sisäisen tarkastuksen luotettavuudesta ja sen myötä tilintarkastajan päätöksentekoon tarkastussuunnitelmaa tehtäessä. Tutkielma toteutettiin KHT-tilintarkastajille lähetetyllä kyselytutkimuksella. Tutkielmassa todettiin tilintarkastajan luottavan enemmän sisäisen tarkastuksen tekemään työhön, mikäli asiakas painotti enemmän tilintarkastuksen kustannustehokkuutta kuin tilintarkastuksen laatua. Tilintarkastuspartnerin odotuksilla ei kuitenkaan todettu olevan tilastollisesti merkittävää vaikutusta tilintarkastajan arviointiin.

Järvinen (2006) tutki tutkielmassaan ”yrityksen sisäisen tarkastuksen ulkoistamiseen

vaikuttavat tekijät” sitä, miten kustannustekijät, tietotaidon puute yrityksen sisällä sekä riskitekijät sisäisissä valvontajärjestelmissä vaikuttavat sisäisen tarkastuksen ulkoistamiseen. Tutkimus toteutettiin sisäisille tarkastajille lähetetyllä kyselyllä, jossa case-aineistona tutkittiin sisäisen tarkastuksen ulkoistamista pankki- ja vakuutussektorilla. Tutkielman mukaan sisäisen tarkastuksen ulkoistamiseen vaikuttivat tietotaidon puute yrityksen sisällä sekä kustannustekijät.

Laukka (2008) tutki sisäisen tarkastuksen tason ja hyödynnettävyyden arviointia tilintarkastajan näkökulmasta. Tutkielmassa selvitettiin, miten tilintarkastajat painottavat kolmea sisäisen tarkastuksen ominaisuutta arvioidessaan sisäisen tarkastuksen tasoa. Tarkasteltavat ominaisuudet olivat sisäisen tarkastajan pätevyys, objektiivisuus sekä aiemman työn laatu. Tutkimus suoritettiin KHT-tilintarkastajille osoitetulla kyselytutkimuksella. Tutkielmassa päädyttiin lopputulokseen, jonka mukaan tilintarkastajat pitivät pätevyyttä sisäisen tarkastuksen tärkeimpänä ominaisuutena.

Järvinen (2008) tutki sisäisten tarkastajien käsityksiä tilintarkastajan riippumattomuuden ulkoisesta kuvasta tilanteissa, joissa sisäinen tarkastus on ulkoistettu samalle yhtiölle, joka suorittaa yrityksen tilintarkastuksen. Tutkimus suoritettiin sisäisille tarkastajille osoitetulla kyselyllä. Tutkielmassa havaittiin, että kaikki sisäisen tarkastuksen ulkoistamismallit (riippumatta siitä miten tarkastustoiminnot on organisoitu yhteisössä), vaikuttivat negatiivisesti sisäisten tarkastajien käsityksiin tilintarkastajien riippumattomuudesta.

Falck (2008) tutki puolestaan sisäisen tarkastuksen ulkoistamista suomalaisissa teollisuusyrityksissä. Tutkielmassa pyrittiin selvittämään, vaikuttavatko sisäisen tarkastuksen käytön intensiteetti, ympäristön epävarmuustekijöiden määrä sekä yrityksen kokemus epävarmuus sisäisen tarkastuksen ulkoistamiseen. Tutkimus suoritettiin kyselyllä, joka lähetettiin suomalaisten teollisuusyritysten talousjohtajille ja toimitusjohtajille. Tutkielmassa todettiin, että sisäisen tarkastuksen ulkoistamiseen vaikuttivat sisäisen tarkastuksen käytön määrä, ulkoistetun sisäisen tarkastajan erikoisasiantuntemus sekä yrityksen keskittyminen ydinosaamiseensa.

Kuten edellä esitellyistä pro gradu -tutkielmista käy ilmi, sisäisen tarkastuksen ulkoistamista sekä tilintarkastajan arviointia sisäisestä tarkastuksesta on tutkittu eri näkökulmista. Muun muassa seuraavia aiheita on tutkittu: tilintarkastajien arviointia sisäisestä valvonnasta (Peltonen 2005), tilintarkastajan luottamusta sisäiseen tarkastukseen (Kivimäki 2006), yrityksen ulkoistamiseen vaikuttavia tekijöitä sisäisten tarkastajien näkö-

kulmasta (Järvinen 2006), sisäisen tarkastuksen tason ja hyödynnettävyyden arviointia tilintarkastajan näkökulmasta (Laukka 2008), sisäisen tarkastuksen ulkoistamisen vaikutusta tilintarkastajan riippumattomuuden ulkoiseen kuvaan (Järvinen 2008) sekä sisäisen tarkastuksen ulkoistamista suomalaisissa teollisuusyrityksissä (Falck 2009). Kuitenkaan tilintarkastajien ajatuksia sisäisen tarkastuksen ulkoistamisesta sekä sisäisen tarkastajan pätevyyden vaikutuksesta kuten myöskään tilintarkastajan kokemuksen ja pätevyyden vaikutusta tilintarkastajan luottamuspäätöksiin ei ole vielä Vaasan yliopistossa tutkittu. Tämän takia tutkielman aihe on näiltä osin uusi ja vaatii lisätutkimusta Suomessa toteutetulla aineistolla.

1.2. Tutkimusongelma

Tutkielmassa tutkitaan, luottavatko tilintarkastajat enemmän ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen kuin yhtiön omaan sisäiseen tarkastukseen. Sisäinen tarkastus on mahdollista järjestää yhtiön omana toimintona tai sisäinen tarkastus on mahdollista ulkoistaa yhtiön ulkopuolelle. Tilintarkastaja joutuu työssään arvioimaan sisäisen tarkastuksen luotettavuutta ja tutkielma paneutuu selvittämään luottavatko tilintarkastajat enemmän yhtiön omaan - vai ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen. Kiinnostuksen kohteena on myös se, miten sisäisen tarkastajan pätevyys vaikuttaa tilintarkastajan luottamukseen. Myös tilintarkastajan kokemuksen ja pätevyyden vaikutusta tilintarkastajien luottamuspäätöksiin tutkitaan. Tutkielman empiirinen osuus suoritettiin tilintarkastajille lähetettävällä kyselytutkimuksella, jonka vastausten perusteella testattiin tutkielman hypoteesit.

Tutkielman taustalla vaikuttaa Yhdysvalloissa vuonna 2008 tehty tutkimus (Glover, Prawitt & Wood, 2008), jossa tutkittiin sisäisen tarkastuksen järjestämisvaihtoehtojen vaikutusta tilintarkastajan luottamuspäätöksiin. Kyseisessä tutkimuksessa päädyttiin tulokseen, jonka mukaan tilintarkastaja luottaa enemmän ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen, sillä tilintarkastaja arvioi sisäisen tarkastajan tällöin objektiivisemmaksi ja luotettavammaksi. Kiinnostuksen kohteena on selvittää, miten samantapainen tutkimus suoritettuna suomalaisille tilintarkastajille suomalaisessa tilintarkastusjärjestelmässä vaikuttaa alkuoletuksiin tutkimuksen tuloksista. Tutkielman tarkoituksena on selvittää tilintarkastajan luottamuspäätöksiin vaikuttavat tekijät, menemättä kuitenkaan syvälle tilintarkastajan yleisiin luottamuspäätöksiin. Tutkimus keskittyykin tutkimaan sisäisen tarkastuksen järjestämisvaihtoehtojen, ulkoinen vs. sisäisen, vaikutusta tilintarkastajan luottamukseen, eikä niinkään sitä, mikä on tilintarkastajan yleinen luottamus sisäiseen tarkastukseen.

1.3. Tutkielman rakenne

Tutkielma jakaantuu kuuteen eri lukuun. Ensimmäisessä luvussa perehdytetään lukija tutkielman aihealueeseen ja paikallistetaan aihe laskentatoimen ja rahoituksen tieteenalaan. Johdannossa esiteltiin Vaasan yliopistossa jo samasta aihealueesta tehtyjä pro - gradu tutkielmia ja esiteltiin motivointi uuden tutkielman tekemiselle.

Toinen ja kolmas luku muodostavat tutkielman teoriaosuuden. Teoriaosuudessa kerrotaan tilintarkastuksen ja sisäisen tarkastuksen tehtävistä ja rooleista, ja selvennetään näiden kahden erilaisen, mutta samalla myös samantapaisen, ammatin keskinäistä suhdetta ja linkittymistä toisiinsa. Kolmannessa luvussa esitellään alan aikaisempia tutkimuksia ja niiden tutkimustuloksia tilintarkastajan luottamuksesta sisäiseen tarkastukseen, sekä tilintarkastajan luottamuksesta ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen. Kolmannen luvun lopussa lisäksi tähdennetään tutkimusongelmaa ja hahmotellaan tutkielman hypoteesit.

Tutkielman neljäs ja viides luku muodostavat tutkielman empiirisen osan. Neljännessä luvussa esitellään tutkielmaa varten laadittu kyselytutkimus, sekä esitellään tutkimusaineisto. Viidennessä luvussa esitellään tutkielman tilastollista testausta varten valitut tutkimusmenetelmät, esitellään tilastollisten testien tulokset sekä analysoidaan tutkimustuloksia.

Viimeisen luvun muodostavat johtopäätökset. Viimeisessä luvussa kerrataan tutkielman teoriaosuuden perusteella muodostettua käsitystä tilintarkastajan luottamuksesta ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen ja analysoidaan tutkielman empiirisestä osiosta saatuja tutkimustuloksia, sekä vedetään johtopäätökset tutkielman tuloksista. Luvussa johtopäätökset myös tarkastellaan tutkielman rajoitteita ja hahmotellaan aiheita mahdollisille jatkotutkimuksille.

2. TILINTARKASTUS JA SISÄINEN TARKASTUS

Tilintarkastuksella ja sisäisellä tarkastuksella on kummallakin merkittävä rooli yhtiön toiminnassa. Molemmilla, tilintarkastajilla kuten myös sisäisillä tarkastajilla, on tavoitteena yhtiön sisäisten taloudellisten kontrollien tehokkuuden arviointi. Kummatkin tarkastajat pitäytyvät kiinni ammattikuntaansa velvoittavissa eettisissä ohjeissa sekä ammattikuntaa ohjaavissa ammattistandardeissa ja suosituksissa. Kummatkin tarkastajat toimivat myös riippumattomasti tarkastustyössään. Molemmilta tarkastajilta vaaditaan ja odotetaan korkeata tietotaitoa tarkastettavan yhtiön toiminnasta, toimialasta sekä yhtiötä uhkaavista strategisista riskeistä. Yhtäläisyyksistään huolimatta tilintarkastuksella ja sisäisellä tarkastuksella on omat, toisistaan poikkeavat, merkittävät roolinsa yhtiöiden toiminnassa. (Balkaran 2008.)

2.1. Tilintarkastus

Tilintarkastus on varmennus ja tarkastustoimintaa, jossa tilintarkastajat keräävät yhtiön tilikauden aikaisen taloudellisen informaation ja arvioivat tämän informaation luotettavuutta ja oikeellisuutta. Tilintarkastajat vertaavat tätä tarkastamaansa informaatiota yhtiön julkaisemaan tilinpäätökseen. Tilintarkastus on alkujaan syntynyt yhtiöiden omistajuuden ja johdon eriytyessä valvomaan yhtiön johdon toimintaa, sekä tarkastamaan johdon omistajille antaman informaation oikeellisuutta. Tilintarkastuksen pääpaino on pysynyt ennallaan, mutta tänä päivänä tilintarkastuksella on huomattava merkitys myös muillekin sidosryhmille kuin vain yrityksen omistajille. Tilintarkastajat antavat lausuntonaan yhtiön tilinpäätöksestä sidosryhmille riippumattoman mielipiteen, jonka avulla sidosryhmät voivat itse arvioida yhtiön mielekkyyttä, kiinnostavuutta ja luotettavuutta. (Arens & Beasley 2006.)

Tilintarkastus on lakisääteistä yritystoiminnan tilikauden aikaisten tapahtumien ja yrityksen toimien tarkastamista. International Federation of Accountants (IFAC 2009) määrittelee tilintarkastuksen seuraavasti:

”Tilintarkastus on lakisääteisten ansaintataloudellisten tai muiden talousyhtiöiden tilinpäätöksen tai muun vastaavan informaation riippumatonta tutkimista, jonka tarkoituksena on käsityksen ilmaiseminen tutkitusta tilinpäätöksestä tai siihen rinnastettavasta informaatiosta.”

Tilintarkastuksen tavoitteena on edistää taloudellisen informaation käyttäjien luottamusta yhtiöiden julkaiseman informaation oikeellisuuteen. Tämä luottamus saavutetaan tilintarkastajan antamalla lausunnolla, jossa tilintarkastaja ilmaisee näkemyksensä siitä, onko tilinpäätös laadittu vaadittavien säännösten mukaisesti. Tilintarkastaja lausuu muun muassa siitä, antaako tilinpäätös oikeat ja riittävät tiedot yhtiön tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Tilintarkastajaa auttaa ja ohjaa tilintarkastuksessa ja lausunnon antamisessa kansainväliset standardit (The International Standard on Auditing). (IFAC 2009.)

Tilintarkastajan tehtävänä on tarkastaa yrityksen tilikauden kirjanpito, tilinpäätös, toimintakertomus sekä yrityksen hallinto. Tilintarkastaja tarkastaa, että tilinpäätös antaa oikeat ja riittävät tiedot yrityksen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Tilintarkastajan on myös varmistuttava, että yhtiön tilikauden toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen tiedot ovat ristiriidattomia. Tilintarkastajan on lisäksi varmistuttava, että yrityksen johto on toiminut vallitsevien lakien ja yhtiöjärjestyksen mukaisesti, eikä johto ole toiminnallaan aiheuttanut vahingonkorvausvelvollisuutta yhtiötä kohtaan. (Tilintarkastuslaki 459/2007.)

2.1.1. Tilintarkastajan asema ja riippumattomuus

Euroopan komissio (1996) määrittelee julkaisussaan lakisäätöisen tilintarkastajan olevan osa yhtiön hallintojärjestelmää, ikään kuin oma toimielimensä. Tilintarkastaja ei kuitenkaan ole yrityksen palkkalistoilla eikä tilintarkastajalla ole päätös- eikä toimeenpanovaltaa yhtiössä. Tilintarkastajan valitsee tehtävään yhtiön yhtiökokous eli osakkeenomistajat. Käytännössä kuitenkin suurimmissa yhtiöissä tilintarkastajan valitsevat ja erottavat yhtiön hallituksen jäsenet, mutta yhtiökokous hyväksyy hallituksen päätöksen yhtiökokouksessa. Tilintarkastajan tulee noudattaa työssään yhtiön hallituksen tai yhtiökokouksen antamia erityisohjeita, mutta vain mikäli ohjeet eivät ole ristiriidassa lain, yhtiöjärjestyksen tai hyvän tilintarkastustavan kanssa (Tilintarkastuslaki 459/2007.) Tilintarkastaja asema on siten myös johdon toimia ohjaava ja auttava.

Yhtiön hallituksen tehtäviin kuuluu tilinpäätöksen laatiminen, jonka tilintarkastaja tarkastaa. Tilintarkastaja antaa suorittamastaan tilintarkastuksesta tilintarkastuskertomuksen yhtiön yhtiökokoukselle eli osakkeenomistajille. Tilintarkastajan asema on yhtiössä ensisijaisesti osakkeenomistajien etuja turvaava, ja antamalla riippumattoman mielipiteensä yhtiön tilinpäätöksestä, osakkeenomistajat ja muut kolmannet osapuolet voivat

pitää yhtiön taloudellista informaatiota uskottavampana ja luotettavampana.

Hallituksen jäsenet sopivat yhdessä tilintarkastajan kanssa tilintarkastajille maksettavista palkkioista. Maksettavat palkkiot sovitaan usein etukäteen toimeksiantoa tehtäessä. Palkkioita koskeva sopimus sekä se, että suurissa yrityksissä hallituksen jäsenet myös valitsevat tilintarkastajan, saattavat asettaa epäilyksensä tilintarkastajan riippumattomuudelle. Ulkopuoliset saattavat katsoa, että tilintarkastaja ei ole riippumaton hallituksen jäsenistä eikä tarkastettavasta yhtiöstä. Tämä asettaa omat haasteensa tilintarkastajalle tämän huolehtiessaan omasta riippumattomuudestaan. (Euroopan komissio 1996.)

Tilintarkastajan työn lähtökohtana on tilintarkastajan riippumattomuus tarkastettavasta kohteesta. Tilintarkastajan on oltava tarkastettavasta kohteesta riippumaton taloudellisesti ja sosiaalisesti, eikä tilintarkastusta saa rajoittaa tilintarkastajan omat edut. Tilintarkastuksessa ei myöskään saa nousta asiakkaan etu riippumattomuuden edelle. Tilintarkastajan riippumattomuus voidaan jakaa kahteen eri osa-alueeseen, tilintarkastajan riippumattomaan mielentilaan sekä tilintarkastajan riippumattomuuden ulkoiseen kuvaan. Tilintarkastajan tulee olla mielentilaltaan riippumaton siten, että hän voi lausua mielipiteensä tilinpäätöksestä ilman, että siihen vaikuttavat tekijät vaarantavat ammatillisen päätöksenteon, rehellisyyden, objektiivisuuden tai ammatillisen skeptisyyden. Tilintarkastajalla on oltava siten riippumaton mielentila, asenne ja toimintatavat sekä riippumaton suhde asiakkaaseen voidakseen suorittaa tarkastuksensa objektiivisesti. Tilintarkastajan tulee huolehtia myös näkyvästä riippumattomuudesta, eli hänen tulee välttää sellaisia tilanteita ja olosuhteita, jotka saattavat olla niin merkittäviä, että asioita tunteva kolmas osapuoli saattaisi asettaa tilintarkastajan ja koko yhteisön rehellisyyden, objektiivisuuden ja ammatillisen skeptisyyden kyseenalaiseksi. (IFAC 2009; KHT-yhdistys 2009; Stettler 1977: 4–27.)

Stettler (1977: 4–27) määrittelee riippumattomuuden olevan edellytyksenä tilintarkastuksen suorittamiselle. Mikäli tilintarkastaja ei ole riippumaton, hänen suorittamallaan työllä ei ole painoarvoa kolmansille osapuolille kuten osakkeenomistajille. Jos tilintarkastajan riippumattomuus vaarantuu, myös tilintarkastus menettää merkityksensä. Tällöin tilintarkastajan lausunnot yhtiön taloudellisesta tilanteesta eivät ole sen luotettavampia, kuin yhtiön johdon antamat tiedot taloudellisesta tilanteesta. Tilintarkastaja ei ole vastuussa vain omasta riippumattomuudestaan, vaan tilintarkastajan tulee edistää ja ylläpitää myös koko ammattikunnan mainetta. Tilintarkastajan menettäessä riippumattomuutensa saattaa koko yhteiskunnan usko ja luottamus tilintarkastusalaan oleellisesti heikentyä.

Tilintarkastajan tulee tarkastella omaa riippumattomuuttaan suhteessa yhtiöön toimeksiantoa vastaanottaessa. Jos edellytykset riippumattomaan toimintaan puuttuvat, tilintarkastajan on kieltäydyttävä vastaanottamasta toimeksiantoa. Tilintarkastajan ei kuitenkaan tarvitse kieltäytyä toimeksiannosta, mikäli riippumattomuutta uhkaavat tekijät ovat kokonaisuudessaan merkityksettömiä tai jos tilintarkastaja on ryhtynyt riippumattomuuttaan turvaaviin toimenpiteisiin. Tilintarkastajan tulee kirjata riippumattomuutta uhkaavat tekijät sekä toimenpiteet riippumattomuuden turvaamiseksi toimeksiantoa koskeviin asiakirjoihin. Tilintarkastajan tulee punnita riippumattomuuttaan myös koko toimeksiantosuhteen aikana. Mikäli tilintarkastaja kokee riippumattomuuden vaarantuvan yhtiöistä tai tilintarkastajaan itseensä kohdistuvista seikoista tai tilintarkastusyhteisöön kohdistuvista seikoista johtuen, tulee toimeksiantosuhteen luopumisesta harkita. (Tilintarkastuslaki 459/2007.)

2.1.2. Tilintarkastusalan standardit ja suositukset

Tilintarkastajan toimintaa sääntelevät tilintarkastuslain ohella alan standardit ja suositukset. Tilintarkastusalan standardit ja suositukset perustuvat KHT-yhdistyksen ohjeistuksiin, jotka toimivat perustana hyvälle tilintarkastustavalle. KHT-yhdistys antaa jäseniään sitovia hyvää tilintarkastus- ja tilintarkastajatapaa koskevia standardeja, ohjeita ja suosituksia, joiden taustalla ovat kansainvälisen tilintarkastajaliiton IFAC:n ISA-standardit, muut standardit ja ohjeet. (KHT-yhdistys 2009.)

Julkaistut standardit ja suositukset luovat pohjan hyvän ja luotettavan tilintarkastuksen suorittamiselle. KHT-yhdistyksen standardit antavat lähtökohdat itse tarkastustyöhön ja ne ohjaavat tilintarkastajaa myös ammattiin kuuluvissa eettisissä ja muissa kysymyksissä. KHT-yhdistyksen eettisten ohjeiden mukaan tilintarkastajan tulee noudattaa työssään seuraavia peruseriaatteita:

- rehellisyys
- objektiivisuus
- ammatillinen pätevyys ja huolellisuus
- salassapitovelvollisuus
- ammatillinen käyttäytyminen.

KHT-yhdistyksen mukaista hyvää tilintarkastustapaa ei ole määritelty laissa, tosin tilintarkastuslaissa on viittaus hyvään tilintarkastustapaan: tilintarkastajan on noudatettava

hyvää tilintarkastustapaa tässä laissa tarkoitettuja tehtäviä suorittaessaan (Tilintarkastuslaki 459/2007). KHT-yhdistys (2009) määrittelee hyvän tilintarkastustavan seuraavasti:

”Tilintarkastajan tulee suorittaa tehtävänsä hyvän tilintarkastustavan mukaisesti. Hänen tulee noudattaa asiakkaan tai työnantajan antamia ohjeita edellyttäen, että ne sopivat yhteen rehellisyyttä ja objektiivisuutta sekä riippumattomuutta koskevien vaatimusten kanssa. Tilintarkastajan tulee noudattaa asiaankuuluvia säännöksiä ja määräyksiä.”

2.2. Sisäinen tarkastus

Sisäisen tarkastuksen rooli on muuttunut viimeisten vuosien aikana merkittävästi Sarbanes-Oxley lain ja listayhtiöiden hallinnointikoodien suositusten voimaan tultua. Lain ja suositusten myötä yritykset yrittävät yhä enemmän järjestää sisäisen valvonnan ja sisäisen tarkastuksen asianmukaisesti, tarkoituksenaan vähentää väärinkäytöksiä ja ehkäistä riskien syntymistä ja niiden vaikutusta yhtiön toimintoihin. Yhtiöt käyttävät sisäisen tarkastuksen palveluita vahvistaakseen ja arvioidakseen sisäistä valvontaa ja tehostaakseen näin toimintojaan. (Schneider 2009a.)

Sisäisen tarkastuksen ammattijärjestö IIA (The Institute of Internal Auditors, 2008) on luonut ammattikuntaa ohjaavan ja IIA:n jäseniä velvoittavan kansainvälisen ammatillisen ohjeistuksen eli ammatillisen käytännön viitekehyksen (Professional Practices Framework). Viitekehys koostuu sisäisen tarkastuksen määritelmästä, kansainvälisistä ammattistandardeista sekä eettisistä ohjeista, joita jäsenien on noudatettava. Viitekehykseen kuuluu lisäksi IIA:n kannanotot, käytännön ohjeet sekä työohjeet, joita jäsenien on erittäin suositeltavaa noudattaa. IIA (2008) määrittelee sisäisen tarkastuksen seuraavasti:

”Sisäinen tarkastus on riippumatonta ja objektiivista arviointi- ja varmistus- sekä konsultointitoimintaa, joka on luotu tuottamaan lisäarvoa organisaatiolle ja parantamaan sen toimintaa. Sisäinen tarkastus tukee organisaatiota sen tavoitteiden saavuttamisessa tarjoamalla järjestelmällisen lähestymistavan organisaation riskienhallinta-, valvonta- sekä johtamis- ja hallintoprosessien tehokkuuden arviointiin ja kehittämiseen.”

Sisäisen tarkastuksen määritelmä kuvastaa sisäisen tarkastuksen uutta ja täsmällisempää roolia. Sisäisen tarkastuksen rooli on muuttunut hieman pois päin pelkästä taloudellisesta ja myötämielisestä tarkastuksesta kohti laajempaa lisäarvon tuottamista. Sisäiset tarkastajat ovat omaksuneet varmistus- sekä konsultointitehtävät sekä keskittyneet parantamaan yhtiöiden toimintaa sekä tehokkuutta. Määritelmä kuvastaa sisäisen tarkastuksen asemaa säänneltynä, vaalittuna ammattina, joka tarjoaa laadukasta ja systemaattista varmennusta. Sisäisen tarkastuksen toimenkuva on sama sekä yksityisellä että julkisella sektorilla, mutta julkisella sektorilla sisäisiä tarkastajia esiintyy useammin kuin yksityisellä sektorilla. Lisäksi julkisella sektorilla sisäisessä tarkastuksessa toimii useammin vakituista henkilökuntaa, kun taas yksityisellä sektorilla sisäisen tarkastuksen saattaa hoitaa aika ajoin henkilö, joka toimii myös muissa tehtävissä yhtiössä. (Goodwin 2004; Ranamoorti 2003.)

2.2.1. Sisäisen tarkastajan asema ja rooli

Sisäinen tarkastaja on yhtiön sisällä toimiva itsenäinen funktio, jonka nimittää ja erottaa yhtiön johto. Sisäisen tarkastajan tehtävänä on tuottaa lisäarvoa yhtiölle, sekä tarjota varmistus- ja konsultointipalveluita. Sisäinen tarkastaja voidaan nähdä palveluntarjoajana, joka tuottaa lisäarvoa. Sisäisen tarkastuksen tehtävät ja työnkuva muodostuvat yhtiön johdon asettamista tavoitteista ja yhtiön tarpeista. Sisäisen tarkastuksen tulisi tuottaa tehokkaasti ja ajantasaisesti luotettavia arvioita ja kehityssuosituksia tavoitteiden toteuttamisesta ja saavuttamisesta. Sisäisen tarkastajan työ käsittää näin koko organisaation tavoitteiden saavuttamisen turvaamisen. Sisäinen tarkastaja arvioi monia yritysten toimintoja, muun muassa erilaisia prosesseja, kontroleja sekä yhtiön henkilökuntaa ja sen toimintaa suhteessa yhtiöön. Sisäinen tarkastaja varmistaa asianmukaisten valvontajärjestelmien toimimisen, ja tätä kautta auttaa yhtiötä tavoitteiden ja päämäärien saavuttamisessa taloudellisin ja tehokkain resurssein. Sisäisellä tarkastajalla on myös merkittävä rooli riskienhallinnassa sekä niiden johtamisessa. Sisäinen tarkastaja nähdään myös merkittävänä osana yhtiöiden hyvää hallintojärjestelmää (corporate governance). Sisäisen tarkastajan tulee ymmärtää ja arvioida yhtiön kontrollien toimivuutta, ja varmistaa niiden tehokkuus riskienhallinnassa. (Christopher, Gerrit ja Leung 2009; Brody 2000; Schneider 2009b; Ranamoorti 2003.)

Sisäinen tarkastaja raportoi työstään ja tarkastuksistaan yhtiön johdolle. Raportointi tapahtuu usein hallinnollisissa asioissa yhtiön johdolle, kuten toimitusjohtajalle, mutta operationaalisissa asioissa raportointi tapahtuu ylemmälle johdolle, kuten tarkastusva-

liokunnalle tai hallitukselle. Mitä ylemmälle organisatoriselle tasolle sisäinen tarkastaja raportoi, sitä luotettavampana häntä voidaan pitää. Sisäisen tarkastajan tulisi tehdä läheistä yhteistyötä yhtiön tarkastusvaliokunnan kanssa, pikemmin kuin yhtiön muun johdon kanssa. Sisäistä tarkastajaa, joka raportoi työstään tarkastusvaliokunnalle ja joka tapaa tarkastusvaliokuntaa ilman muun johdon läsnäoloa, pidetään objektiivisimpana ja riippumattomimpana. Sisäisen tarkastajan työn kulmakiviä ovat hänen objektiivisuutensa ja riippumattomuutensa. Näin ollen sisäisellä tarkastajalla tulisi olla läheinen suhde tarkastuskomiteaan, sillä se koetaan paremmaksi takuuksi sisäisen tarkastajan objektiivisuudesta kuin läheinen suhde johtoon. (Christopher ym. 2009; Schneider 2009b.)

Sisäisen tarkastajan rooli on muuttunut viime vuosina perinteisestä tarkastajasta kohti lisäarvon tuottamista. Sisäinen tarkastaja tuottaa lisäarvoa parantamalla yhtiön toimintoja, jolloin pätevät ja taidoiltaan sopivat ihmiset sekä oikeanlaiset teknologiset ja päätöksentekoaivut edesauttavat laadukkaan sisäisen tarkastuksen toteuttamista. Sisäisen tarkastajan tulee varmistaa oikeiden toimintojen ja tehokkuuden lisääminen, ja varmistaa tehokkuus ja tuloksellisuus prosesseissa, joita yhtiöissä tehdään. Sisäinen tarkastaja tuottaa lisäarvoa tarjoamalla erilaisten datojen ja operaatioiden arvioimista organisaatiolle ominaisella ja sopivalla tavalla. Sisäisen tarkastajan varmistuspalvelut käsittävät kaikki perinteiset tarkastuskohteet, joita parantamalla sisäinen tarkastaja tuottaa lisäarvoa yhtiölle. Sisäisen tarkastuksen osaston laadukkuus korostuu taloudellisten raporttien ja tilinpäätöksen laadinnassa. Kun yrityksellä on laadukas sisäisen tarkastuksen funktio, sitä pienemmät ovat tilinpäätöksen harkinnanvaraisten erien osuus, ja sitä luotettavampana tilinpäätöstä voidaan pitää. Sisäisen tarkastuksen lisäarvon tuottaminen yhtiölle näkyy siten myös taloudellisten raporttien prosessissa, jossa sisäisellä tarkastajalla on tärkeä rooli. (Brody 2000; Gramling & Hermanson 2009; Prawitt, Smith & Wood 2009; Dickins & O'Reilly 2009; Ranamoorti 2003.)

Sisäisen tarkastajan erilaisten varmennuspalveluiden rinnalle on noussut tärkeään asemaan sisäisen tarkastajan konsultoiva asema yhtiössä. Sisäinen tarkastaja osallistuu kontrollien, riskien hallinnan ja hyvän hallinnon konsultointiin ja ennaltaehkäisevään toimintaan. Sisäinen tarkastaja yrittää tehdä parannuksia yhtiössä vallitseviin tilanteisiin ja oloihin. Sisäisen tarkastajan konsultoivaa roolia hyödynnetään yhtiöitä koskevissa haasteissa ja erikoistilanteissa, kuten yrityskaupoissa, fuusioissa sekä muissa strategisissa tilanteissa. Sisäisen tarkastajan toimiessa konsultoivassa roolissa painottuu hänen kykynsä toimia objektiivisesti ja riippumattomasti. Sisäisen tarkastajan on huomattu ottavan usein konsultointitehtävissä sellaisen roolin, joka on työnantajan ja organisaation edun mukaista. Tämä saattaa vaarantaa objektiivisuuden ja riippumattomuuden, ja

vaikuttaa päätöksentekoon muissa kuin konsultointitehtävissä. Sisäisen tarkastajan toimiessa konsultoivassa roolissa, hän joutuu usein raportoimaan työstään linjaesimiehille. Sisäisen tarkastajan toimiessa sekä neuvoantavana konsulttina että toimeenpanijana, saattaa hänen objektiivisuutensa kärsiä. (Brody 2000; Dounis 2006; Ranamoorti 2003.)

Christopher ym. (2009) tarkastelevat kriittisesti sisäisen tarkastajan objektiivisuutta. Sisäisen tarkastajan objektiivisuus ja riippumattomuus ovat edellytyksenä sisäisen tarkastajan toiminnalle, aivan kuten tilintarkastajan toiminnalle. Sisäinen tarkastaja kohtaa työssään kuitenkin paljon tilanteita, joissa hänen objektiivisuutensa saatetaan asettaa kyseenalaiseksi. Sisäinen tarkastaja joutuu itse punnitsemaan paljon omaa objektiivisuuttaan, sillä hän työskentelee johdon alaisuudessa, mutta samaan aikaan hänen tulisi olla riippumaton johdosta ja tarkastaa yhtiön ja johdon toimia objektiivisesti. Sisäisen tarkastuksen osasto toimii joissain yhtiöissä koulutuskenttänä ja ponnahduslautana tuleville johtajille. Sisäisen tarkastuksen osaston riveissä saattaa työskennellä ammattimaisia, hyvin koulutettuja henkilöitä, jotka toimivat sisäisessä tarkastuksessa vain muutamia vuosia, ja siirtyvät sitten ylempiin johtotehtäviin yhtiössä. Nämä henkilöt keräävät kokemusta, ymmärrystä ja pätevyyttä yhtiön asioista ja toiminnoista. Näiden sisäisten tarkastajien tulisi kuitenkin toimia työssään objektiivisesti johdon toimia arvioidessaan. Kriittisten asioiden, jotka ovat vastoin johdon toiveita tai oletuksia, esille nostaminen objektiivisesti ja riippumattomasti raporteissa voi olla haasteellista, sillä nämä sisäiset tarkastajat ovat myöhemmässä urakehityksessään riippuvaisia samaisten johtajien mietteistä. Eli riippumattomuus saattaa asettua kyseenalaiseksi, kun tarkastettavana ovat sellaisten henkilöiden toimet, jotka toimivat nyt ja myöhemmin sisäisten tarkastajien omina esimiehinä.

Sisäisen tarkastajan riippumattomuus asettuu kyseenalaiseksi myös niissä tilanteissa, joissa yhtiön johto, kuten toimitusjohtaja tai talousjohtaja, vaikuttaa sisäisen tarkastuksen osaston vuosittaiseen budjettiin. Tällöin johto voi pienellä budjetilla rajoittaa sisäisen tarkastuksen laajuutta tai rajata pois osastoja tai toimintoja joita ei tarkasteta. Tarkastuskomitean tai johtoryhmän tulisi asettaa puitteet ja budjetit sisäisen tarkastuksen osastolle, jotta johto ei pystyisi vaikuttamaan sisäisen tarkastuksen laajuuteen ja näin ollen sisäisen tarkastuksen objektiivisuuteen. Johdon osallistumista sisäisen tarkastuksen tarkastussuunnitelmaan ei myöskään pidetä aiheellisena. Toki johto osallistuu joltain osin suunnitelman laatimiseen, tulevathan sisäisen tarkastuksen tavoitteet yhtiön tavoitteista. Tarkastussuunnitelman tulisi kuitenkin perustua sisäisen tarkastuksen osaston ja tarkastuskomitean yhteiseen suunnitelmaan tarkastuksen tavoitteista, aikatauluista ja tarkastuksen laajuudesta. Sisäisen tarkastajan objektiivisuus pysyy korkeampana, kun

johto ei osallistu liialti sisäisen tarkastuksen osaston tarkastussuunnitelman laatimiseen. (Christopher ym. 2009.)

2.2.2. Sisäisen tarkastuksen eettiset ohjeet ja ammattistandardit

IIA:n määrittelemien eettisten ohjeiden tarkoituksena on edistää sisäisen tarkastuksen ammattietikkaa. Eettiset ohjeet ovat välttämättömiä sisäisen tarkastuksen ammattikunnalle, sillä sisäisen tarkastuksen arvostus perustuu luottamukseen siitä, että sisäisen tarkastuksen tekemä arviointi on objektiivista. Eettiset ohjeet sisältävät kaksi merkittävää osa-aluetta, eli periaatteet, jotka ovat olennaisia sisäisen tarkastuksen ammatille ja toiminnalle, sekä käyttäytymissäännöt, jotka kuvaavat käyttäytymistä, jota sisäisiltä tarkastajilta odotetaan.

Eettiset ohjeet jakaantuvat neljään eri osaan, joita sisäisten tarkastajien sekä sisäisen tarkastuksen palveluja tuottavien yksiköiden odotetaan noudattavan ja vaalivan. Eettisten ohjeiden mukaiset periaatteet ovat seuraavat:

- rehellisyys
- objektiivisuus
- luottamuksellisuus
- ammattitaito.

IIA:n ammattistandardilautakunnan julkaisemat standardit ja suositukset ovat ammatillinen lausunto. Standardit ja suositukset luovat perustan sisäiselle tarkastukselle, sillä sisäisestä tarkastuksesta ei säädetä eikä sitä ole määritelty Suomen laissa. IIA:n lausunto määrittää vaatimukset sisäisen tarkastuksen tehtävien suorittamiseksi ja sisäisen tarkastuksen toiminnan arvioimiseksi.

IIA:n (2008) laatimien ammattistandardien tarkoituksena on kuvata ne perusperiaatteet, joiden mukaan sisäistä tarkastusta tulee harjoittaa. Lisäksi standardit määrittävät viitekehyksen lisäarvoa tuottavien sisäisen tarkastuksen tehtävien suorittamiselle ja edistämiseksi. Standardit luovat myös pohjan sisäisen tarkastuksen tuloksien arvioimiselle sekä edistävät parempien organisatoristen ja toiminnallisten prosessien kehittämistä.

Ammattistandardit koostuvat puolestaan kolmesta eri osasta, joita ovat ominaisuusstan-

standardit, soveltamisstandardit sekä toteutustapastandardit. Ominaisuusstandardit liittyvät sisäisen tarkastuksen tehtäviä hoitavien organisaatioiden ja toimijoiden ominaisuuspiirteisiin. Toteutustapastandardit liittyvät sisäisen tarkastuksen tehtävien luonteeseen ja nämä standardit määrittävät laatuvaatimukset joihin vertaamalla arvioidaan sisäisen tarkastuksen tehtävistä suoriutumista. Soveltamisstandardit koskevat tietyn tyyppisiä sisäisen tarkastuksen tehtäviä, ja niitä voidaan hyödyntää kussakin sisäisen tarkastuksen keskeisessä tehtävässä erikseen. (IIA 2008.)

2.2.2. Sisäisen tarkastuksen ulkoistaminen

Sisäisen tarkastuksen ulkoistaminen alkoi yleistyä 1980-luvun alussa. Yritykset alkoivat keskittyä omaan ydintoimintaansa, jolloin muiden osa-alueiden ulkoistaminen koettiin kannattavaksi, kuten myös sisäisen tarkastuksen ulkoistaminen. Samaan aikaan monet tilintarkastusyhteisöt alkoivat tarjota asiakkailleen myös muita kuin tilintarkastuspalveluita, kuten sisäisen tarkastuksen palveluita, jolloin sisäisen tarkastuksen ulkoistaminen alkoi muuttua suosittumaksi. Sisäinen tarkastus voidaan ulkoistaa tilintarkastusyhteisölle tai ulkopuoliselle palveluntarjoajalle, kuten sisäisen tarkastuksen konsulttiyritykselle ja ulkoistaminen voi tapahtua kokonaan tai osittain. Sisäinen tarkastus ulkoistetaan usein sen takia, että yhtiön oma sisäisen tarkastuksen funktio on liian pieni hoitamaan kaiken tarkastuksen yksin, tai yhtiön oman sisäisen tarkastuksen henkilökunnalla ei ole tarvittavaa pätevyyttä ja tarvittavia teknisiä taitoja kaikkien tehtävien hoitamiseen. (Schneider 2008; Burnaby 2004.)

Vuonna 2006 tehdyn tutkimuksen mukaan (Bradford ja Brazel 2007) 33 prosenttia Yhdysvaltain julkisesti noteeratuista yhtiöistä olivat ulkoistaneet sisäisen tarkastuksen, kun taas 15 prosenttia yksityisistä yrityksistä olivat ulkoistaneet sisäisen tarkastuksen tai osan siitä. Queenslandissa tehdyn tutkimuksen mukaan (Subramaniam, Ng & Carey 2004) julkisesti noteeratuista yhtiöistä 88 prosenttia olivat ulkoistaneet sisäisen tarkastuksen, niistä 51 prosenttia osittain ja 37 prosenttia kokonaan. Sisäisen tarkastuksen ulkoistamisella saavutetaan monia yhtiötä palvelevia etuja, kuten tehokkuus- ja kustannusetuja, mutta sisäisen tarkastuksen ulkoistamisella on myös omat haittapuolensa.

Schneider (2008) on eritellyt sisäisen tarkastuksen ulkoistamisesta saatavia hyötyjä:

- sisäisen tarkastuksen ulkoistaminen jo olemassa olevalle yhtiölle on nopea ja tehokas tapa verrattessa oman sisäisen tarkastuksen osaston perustamiseen

- sisäisen tarkastuksen ulkoistamisesta aiheutuvat kustannukset voidaan kirjata muuttuviksi kuluiksi, kuten alihankinnaksi, eikä kiinteiksi palkkakuluiksi
- ulkoistetun sisäisen tarkastuksen osaston käytössä on laajemmat resurssit kuin yhtiön omalla sisäisellä tarkastuksella on
- ulkoiset sisäiset tarkastajat ovat mahdollisesti riippumattomampia ja objektiivisempia kuin yhtiön omat sisäiset tarkastajat.

Schneider (2008) jaottelee myös sisäisen tarkastuksen ulkoistamisesta aiheutuvia haittoja:

- ulkoisella sisäisellä tarkastajalla ei ole yhtä laajaa tietämystä yhtiön liiketoiminnasta ja muista toiminnoista kuin yhtiön omalla sisäisellä tarkastajalla on
- ulkoisella sisäisellä tarkastajalla ei välttämättä ole yhtä hyviä suhteita ja verkostoa yhtiön sisällä kuin yhtiön omalla sisäisellä tarkastajalla on
- ulkoisen sisäisen tarkastajan uskollisuus ja kuuliaisuus omalle työnantajalleen eikä tarkastettavalle yhtiölle
- kun sisäisen tarkastus on ulkoistettu, yhtiön sisällä ei ole osastoa, jossa työntekijät voisivat kiertää oppimassa sisäisistä kontrolleista ja laajentaa näkemystään ja tietämystään yhtiön eri toiminnoista, ja näin valmistaa työntekijöitä tuleviin rooleihin yhtiössä.

Sisäinen tarkastus voidaan ulkoistaa osittain tai kokokaan. Hyvin tavanomaista on, että osa sisäisestä tarkastuksesta suoritetaan yhtiön sisällä, mutta osa tarkastustehtävistä ulkoistetaan yhtiön ulkopuolelle. Ei-jaksollisten ja ei-rutiininomaisten tarkastustehtävien ulkoistaminen on yleistä, sillä näiden suorittamiseen yhtiön omalla sisäisellä tarkastajalla ei välttämättä ole tarvittavaa pätevyyttä ja osaamista. Yhtiön oman sisäisen tarkastuksen on perusteltua suorittaa tarkastustoiminnot, jotka vaativat yhtiölle ominaisia toimia, ja jotka tukevat yhtiön johdon toimia ja yhtiön strategiaa. Ulkoistettaviksi voivat tulla sellaiset toiminnot jotka ovat yleisempiä, eivätkä vaadi tiettyä erityistuntemusta yhtiöstä, mutta jotka vaativat tiettyä erityistuntemusta kyseisestä asiasta. Yhtiöillä, jotka käyttävät sisäisen tarkastuksen palveluita säännöllisesti, on todennäköisemmin oma sisäisen tarkastuksen osasto, kun taas epäsäännöllisesti sisäisen tarkastuksen palveluita käyttävillä yhtiöillä on toiminto luultavimmin ulkoistettu. Pienemmät yhtiöt ulkoistavat sisäisen tarkastuksen myös herkemmin kuin suuret yhtiöt, jolloin ulkoistamisen taustalla ovat kustannussäästöt tai ulkopuolisen palveluntarjoajan laajempi pätevyys. (Schneider 2008; Abbott, Parker, Peters & Rama 2007; Carey, Subramaniam & Ching 2006.)

Sisäisen tarkastuksen ulkoistaminen on muuttunut vuonna 2002 voimaan tulleen Sarbanes-Oxley-lain myötä. Aikaisemmin sisäisen tarkastuksen ulkoistaminen omalle tilintarkastajalle oli mahdollista, jolloin koettiin, että saavutettiin suuria tehokkuus- ja kustannusetuja. Tilintarkastajan tuntemus yhtiöstä oli laaja, jolloin hänelle voitiin ulkoistaa sisäisen tarkastuksen tehtävät hoidettaviksi hänen erityisosaamisensa ja hyvän yritystuntemuksensa perusteella. Sisäisen tarkastuksen ulkoistaminen omalle tilintarkastajalle asettaa kuitenkin tilintarkastajan riippumattomuuden vaaraan. Taloudellisen informaation käyttäjät, taloudelliset asiantuntijat ja analyttikot kokivat, että tilintarkastajan riippumattomuus vaarantui merkittävästi, kun yhtiön oma tilintarkastaja suoritti myös sisäisen tarkastuksen. Riippumattomuuden koettiin vaarantuvan erityisesti, kun tilintarkastaja osallistui osana sisäistä tarkastusta yhtiön johdon antamien tehtävien toimeenpanoon ja täyttämiseen, ja tämä vaikutti myös yhtiön antaman taloudellisen informaation luotettavuuteen. Tilintarkastajan riippumattomuuden katsottiin kuitenkin olevan hyväksyttävämällä tasolla, mikäli tilintarkastusyhteisössä oli toimivat turvaverkot, jolloin oli selkeästi eriytetty ne henkilöt tai osastot, jotka suorittavat asiakasyrityksen sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen. (Schneider 2008; Ahlawat & Lowe 2004; Swanger & Chewning 2001; Lowe, Geiger & Pany 1999.)

Sarbanes-Oxley lain voimaan tultua sisäisen tarkastuksen ulkoistaminen omalle tilintarkastajalle kiellettiin. Sisäisen tarkastuksen ulkoistaminen toiselle kuin omalle tilintarkastusyhteisölle kuitenkin sallitaan. Sarbanes-Oxley-laki koskee vain Yhdysvaltain pörssissä listautuneita yhtiötä eli sen säännökset eivät virallisesti koske yksityisiä yhtiöitä tai esimerkiksi Suomessa toimivia yhtiöitä. Suomessa pörssiyhtiöiden hallinnointikoodi kuitenkin vaatii listautuneita yhtiöitä järjestämään sisäisen tarkastuksen asianmukaisella tavalla. Hallinnointikoodin suositus numero 47 sääntelee sisäisen tarkastuksen järjestämisestä, sen toiminnan organisoinnista ja raportointiperiaatteista. Suositus 50 sääntelee tilintarkastajan palkkiosta ja tilintarkastukseen liittymättömistä palveluista, joista yhtiön on raportoitava. Suositukset eivät kuitenkaan kiellä yhtiöitä ulkoistamasta sisäistä tarkastusta omalle tilintarkastajalleen, mutta osakkeenomistajille on annettava tiedot sellaisista palkkioista, joita tilintarkastajalle on maksettu muista kuin tilintarkastukseen liittymättömistä palveluista. Tilintarkastajalle maksettujen palkkioiden perusteella osakkeenomistajat ja muut taloudellisen informaation käyttäjät voivat arvioida tilintarkastajan toimintaa ja tämän riippumattomuutta. Näin ollen sisäisen tarkastuksen ulkoistaminen omalle tilintarkastajalle ei ole suositeltavaa tai kannattavaa, sillä se voi vaikuttaa osakkeenomistajien tai muiden sidosryhmien luottamukseen taloudellista raportointia kohtaan. Myös KHT-yhdistyksen (2009) antamat suositukset sekä Tilintarkastuslaki (459/2007) velvoittavat tilintarkastajaa vaalimaan omaa riippumattomuut-

taan, jolloin sisäisen tarkastuksen palveluiden suorittaminen omalle tilintarkastusasiakkaalleen ei tule olennaiseksi. (Schneider 2008; Arvopaperimarkkinayhdistys ry 2008.)

2.3. Tilintarkastuksen ja sisäisen tarkastuksen suhde

Tilintarkastajan ja sisäisen tarkastajan työt sisältävät osaksi samoja asioita ja kohteita yrityksessä. Sisäinen tarkastaja arvioi muun muassa organisaation sisäisen valvonnan luotettavuutta sekä laskentatoimintojen tehokkuutta ja tarkoituksenmukaisuutta, kun tilintarkastaja puolestaan tarkastaa tuloksia, joita laskentatoiminnot ovat saaneet aikaiseksi tilikauden aikana. Eroavaisuudet tilintarkastuksen ja sisäisen tarkastuksen toiminoissa ja asemassa suhteessa yhtiöön muodostuvat kuitenkin tärkeimmiksi erottaviksi tekijöiksi näiden kahden toimielimen välillä. (Stettler 1977: 99–100.)

Tilintarkastajan ja sisäisen tarkastajan välistä suhdetta määrittää heidän keskinäinen yhteistyönsä. Tilintarkastajan on perusteltua käyttää sisäistä tarkastusta hyödykseen omassa tarkastuksessaan. Tilintarkastajan ja sisäisen tarkastajan yhteistyön edellytyksenä on kuitenkin tilintarkastajan luottamus sisäiseen tarkastukseen sekä tilintarkastajan arvio sisäisen tarkastuksen osastosta (Messier & Schneider 1988). Sisäinen tarkastaja toimii yhtiön sisällä ja johdon alaisuudessa. Tilintarkastajat arvioivat muun muassa sitä, mille organisatoriselle tasolle sisäiset tarkastajat työstään raportoivat ja miten pätevänä pitävät sisäisen tarkastuksen osastoa. Mikäli sisäinen tarkastaja raportoi esimerkiksi yhtiön talousjohtajalle, tilintarkastajat eivät koe sisäistä tarkastajaa luotettavaksi ja itsenäiseksi. Sisäinen tarkastaja koetaan sitä luotettavammaksi, mitä ylemmälle organisatoriselle tasolle hän raportoi. Myös sisäisen tarkastuksen osaston pienuus ja henkilökunnan heikko pätevyystaso vaikuttavat negatiivisesti tilintarkastajan arviointiin. Tällöin tilintarkastaja käyttää sisäistä tarkastusta vähemmän hyödykseen omassa tarkastuksessaan. (Abdulrahman, Brierley ja Gwilliam 2004.)

Tilintarkastajan ja sisäisen tarkastajan keskinäistä suhdetta voidaan havainnollistaa myös tilintarkastusriskin avulla. IFACin (2009) mukaan tilintarkastusriskillä (audit risk) tarkoitetaan riskiä, että tilintarkastaja ilmaisee sopimattoman mielipiteen tilintarkastuksesta, kun tilinpäätös on oleellisesti virheellinen. Tilintarkastusriskiä voidaan kuvata havaitsemisriskin (detection risk) ja olennaisen virheen riskin (material misstatement risk) funktiona, jossa olennaisen virheen riski jakautuu vielä luontaiseen riskiin (inherent risk) sekä kontrolliriskiin (control risk). Tilintarkastusriskiä voidaan näin ollen kuvata seuraavalla funktiolla: $\text{Audit risk} = \text{IR} \times \text{CR} \times \text{DR}$, jossa IR on luontainen riski

(inherent risk), CR on kontrolliriski (control risk) ja DR on havaitsemisriski (detection risk).

Havaitsemisriskillä tarkoitetaan sitä riskiä, että tilintarkastustoimet, joilla tilintarkastaja pyrkii alentamaan tilintarkastusriskiä hyväksyttävälle tasolle, eivät havaitse virhettä joka on olemassa ja joka voi olla olennainen, yksinään tai yhdessä muiden virheiden kanssa. Olennaisen virheen riskillä tarkoitetaan sitä, että taloudelliset raportit, eli tilinpäätös, ovat olennaisesti virheelliset suhteessa tilintarkastukseen. Olennaisen virheen riski koostuu luontaisesta riskistä eli siitä, että on olemassa herkkyys väitteelle, että transaktioissa, taseessa tai tilinpäätöksessä on erä jossa on virhe, ja tämä virhe saattaa olla olennainen yksinään tai yhdessä muiden virheiden kanssa. Olennaisen virheen riski koostuu lisäksi kontrolliriskistä, joka tarkoittaa sitä, että virhe, joka saattaa ilmetä transaktion, taseen tai tilinpäätöksen erässä ja joka saattaa olla olennainen, on virhe, jota yrityksen sisäinen valvonta ei estä, havaitse tai korjaa.

Kontrolliriski kuvastaa tilintarkastuksen ja sisäisen tarkastuksen suhdetta tarkemmin, ja juuri kontrolliriski mittaa sisäisen tarkastuksen vaikutusta tilintarkastukseen. Mitä pienemmäksi tilintarkastajat arvioivat kontrolliriskin, sitä pienemmäksi muodostuu kaiken kaikkiaan tilintarkastusriski, ja sitä vähemmän tilintarkastaja joutuu tekemään tarkastustyötä. Eli mitä pienempi on kontrolliriski, sitä paremmaksi tilintarkastaja arvioi yhtiön sisäisen tarkastuksen, ja sitä vähemmän tilintarkastaja joutuu tekemään tarkastustyötä, sillä hän luottaa sisäisen tarkastuksen jo tekemään työhön. Tällöin tilintarkastajalta säästyy aikaa välttämällä monien osa-alueiden tarkastamisen yhtiössä, ja sitä pienemmäksi muodostuvat tilintarkastuksen kustannukset. (IFAC 2009)

Kuten todettu, tilintarkastajan ja sisäisen tarkastajan suurin ero on niiden asemassa suhteessa yhtiöön. Tilintarkastaja on lakisääteinen instituutio, jonka valitsee tehtävään yhtiön yhtiökokous eli yhtiön osakkeenomistajat, kun taas sisäisen tarkastajan valitsee ja palkkaa tehtävään yhtiön toimiva johto. Tilintarkastaja tekee tarkastustaan yhtiöstä riippumattomasti osakkeenomistajien ja muiden sidosryhmien intressit mielessään, kun sisäinen tarkastaja puolestaan toimii johdon toimeksiantojen mukaisesti. Tilintarkastaja tarkastaa ja antaa lausuntonsa yhtiön taloudellisen informaation luotettavuudesta, kun sisäinen tarkastaja taas todentaa, varmentaa, arvioi ja konsultoi yhtiön toimintoja ja niiden tehokkuutta. Tilintarkastajien tarkastusalue on sinänsä suppeampi kuin sisäisten tarkastajien, sillä tilintarkastaja tarkastaa pääsääntöisesti vain taloudellisia raportteja, laskentajärjestelmiä sekä hallintoa, kun sisäinen tarkastaja voi periaatteessa käydä läpi mitä tahansa toimintoja, aloja ja yksiköitä yhtiön sisällä. Keskeisin ero tilintarkastajan ja

sisäisen tarkastajan välillä on, että tilintarkastajan valitsevat tehtävään johdon ulkopuoliset henkilöt eli yhtiökokous, kun sisäisen tarkastajan taas valitsee itse johto. Tilintarkastaja on näin ollen täysin riippumaton yhtiöstä, mutta sisäinen tarkastaja ei ole, sillä sisäinen tarkastaja raportoi työstään yhtiön johdolle. Vaikka sisäinen tarkastaja toimii työssään objektiivisesti, sisäinen tarkastaja ei kuitenkaan koskaan saavuta samanlaista riippumattomuutta, kuin mitä tilintarkastajalla on. (Sawyer 1981: 773–783; Morrill 2003; Ranamoorti 2003.)

Tilintarkastajan ja sisäisen tarkastajan tarkastuskohteet menevät tarkastajien erilaisesta asemasta huolimatta osittain päällekkäin. Tilintarkastajan ja sisäisen tarkastajan yhteistyön tavoitteena on vähentää näitä päällekkäisyyksiä, ja varmistaa että tarkastukset kaiken kaikkiaan kattavat oleelliset asiat. Sisäisen tarkastajan työn hyödyntämisellä tilintarkastuksessa voidaan saavuttaa suuria tehokkuusetuja. Vaikka sisäisen tarkastajan työ yhtiössä käsittää paljon muutakin tarkastus- ja arviointitoimintaa kuin vain esimerkiksi sisäisten laskentajärjestelmien testaamisen, sisäiset tarkastajat sisällyttävät työhönsä paljon tilintarkastajaa hyödyttäviä ja kiinnostavia osa-alueita. Yhteistyön avulla tilintarkastus voidaan suorittaa taloudellisemmin ja tehokkaammin. Yhteistyön edellytyksenä on kuitenkin se, että yhtiöllä on oma sisäisen tarkastuksen osasto tai ulkoistettu sisäisen tarkastuksen osasto tai henkilöstö, osasto on miehitetty ja järjestetty niin, että tilintarkastaja kokee sen hyödylliseksi, sekä sisäisen tarkastuksen osaston henkilökunta on tilintarkastajan käytettävissä. (Morrill 2003.)

2.4. Sisäisen tarkastuksen hyödyntäminen tilintarkastuksessa

Tilintarkastajan tulee arvioida yhtiön sisäistä valvontaa osana tilintarkastusta. Tilintarkastajan arviointiin vaikuttaa positiivisesti, mikäli yhtiöllä on käytössä sisäisen tarkastuksen osasto osana sisäistä valvontaa. Tilintarkastajan on arvioitava sisäisen tarkastuksen toimia ja harkittava niiden vaikutusta tilintarkastukseen. Tilintarkastajan tulee myös arvioida sisäisen tarkastuksen osaston pätevyyttä ja objektiivisuutta. Sisäisen tarkastuksen objektiivisuuden arviointi osana sisäisen tarkastuksen laadun arviointia vaikuttaa tilintarkastajan arviointiin sisäisen tarkastuksen luotettavuudesta. Mitä vähemmän tilintarkastaja luottaa sisäiseen tarkastukseen, sitä vähemmän tilintarkastaja hyödyntää sisäistä tarkastusta. Tilintarkastajan luottamuksen tulee kuitenkin olla kohdallaan, sillä tilintarkastajan yliluottamus sisäistä tarkastusta kohtaan saattaa johtaa epätehokkaaseen ja laaduttomaan tarkastukseen, kun taas aliluottamus sisäistä tarkastusta kohtaan saattaa johtaa puolestaan epätaloudelliseen tarkastukseen. Tilintarkastajan tuleekin kiinnittää

huomiota sisäisen tarkastuksen asemaan yhtiössä, sisäisen tarkastuksen vaikutusmahdollisuuksiin sekä sisäisen tarkastuksen osaston laatuun ja luotettavuuteen. (Abdelkhalik, Snowball & Wragge 1983; Gramling ja Vandervelde 2006; KHT-yhdistys 2009: 611.)

Tilintarkastaja voi hyödyntää työssään yhtiön sisäisen tarkastuksen osastoa tai henkilöstöä. KHT-yhdistys (2009) määrittää suosituksessaan 610 sisäisen tarkastuksen hyödyntämisestä tilintarkastuksessa. Vaikka tilintarkastajan ja sisäisen tarkastajan töiden ja tarkastuksien tavoitteet ovat erilaiset, molemmat käyttävät kuitenkin osittain samanlaisia keinoja tavoitteiden saavuttamisessa. Näin ollen tietyt sisäisen tarkastuksen tekijät voivat hyvin olla tilintarkastajan käytettävissä tämän suorittaessa omaa tarkastustaan. Tällöin tilintarkastaja ottaa huomioon tilintarkastussuunnitelmaa tehdessään, mitkä sisäiseen tarkastukseen liittyvät tekijät voivat olla hyödyksi tilintarkastustoimenpiteiden luonnetta, ajoitusta ja laajuutta määritettäessä.

Laatiessaan tilintarkastussuunnitelmaa tilintarkastajan tulee arvioida missä laajuudessa hän käyttää hyväkseen yhtiön sisäistä tarkastusta. Tilintarkastajan tulee arvioida sisäisen tarkastuksen eri rooleja ja niiden tehokkuutta ja siltä pohjalta tehdä päätöksensä kuinka vähentää omaa työtään olennaisissa tarkastuskohteissa. Sisäisen tarkastuksen roolit voidaan jakaa neuvoa-antavaan rooliin, toimeenpanevaan rooliin, raportoivaan rooliin sekä rutiininomaiseen testaukseen keskittyvään rooliin. Näiden toimintojen ollessa hyvällä tasolla tilintarkastajan on perusteltua käyttää sisäistä tarkastusta laajemmin hyödykseen, sillä sisäisen tarkastajan tuntemus tarkastettavista toiminnoista on laajempi kuin tilintarkastajan oma tuntemus. (Woolf 1997: 78–79.)

Tilintarkastaja voi laatia tilintarkastussuunnitelmansa sen mukaisesti, kuinka paljon hän luottaa yhtiön sisäiseen tarkastukseen. Tilintarkastussuunnitelman laatimiseen vaikuttaa taustalla se, miten sisäinen tarkastus on järjestetty. Jos tilintarkastaja katsoo sisäisten tarkkailujärjestelmien olevan kunnossa, mahdollistaa se erilaisten vakiomuotoisten tilintarkastusohjelmien käyttämisen tarkastuksessa. Mikäli tilintarkastajan luottamus sisäiseen tarkastukseen on korkea, tilintarkastaja voi tilikauden aikaisessa tarkastuksessa keskittyä enemmän informaatiojärjestelmien ja sisäiseen tarkastukseen kuuluvien järjestelmien tarkastamiseen. Jos puolestaan tilintarkastajan luottamus sisäiseen tarkastukseen on matala, tilintarkastaja joutuu suuntaamaan tarkastuksensa enemmän yksityiskohtaiseen, olennaisten tapahtumien tarkastamiseen. Vaikka tilintarkastaja luottaakin sisäiseen tarkastukseen ja sen tehokkuuteen, tilintarkastaja ei voi kuitenkaan jättää tilintarkastustoimenpiteitä kokonaan suorittamatta. (KHT-yhdistys 2009.)

KHT-yhdistyksen (2009) mukaan tilintarkastajan tulee perehtyä riittävästi sisäisen tarkastuksen toimintaan, jotta tilintarkastaja voi tunnistaa olennaisen virheen tai puutteen riskit tilinpäätöksessä ja arvioidakseen niitä. Perehtyessään sisäiseen tarkastukseen tilintarkastajan on arvioitava sisäisen tarkastuksen asemaa organisaatiossa ja sen vaikutuksia sisäisen tarkastuksen kykyyn olla puolueeton. Lisäksi tilintarkastajan tulee arvioida sisäisen tarkastuksen toiminnan laajuutta ja sitä, toimiiko johto sisäisen tarkastuksen tekemien suositusten mukaisesti. Tilintarkastaja arvioi myös sisäisen tarkastuksen teknistä osaamista, eli sitä, onko sisäisen tarkastuksen henkilöstöllä riittävä koulutus, ammatillinen pätevyys ja toimintakyky tarkastuksen suorittamiseksi. Lisäksi tilintarkastaja arvioi vielä sisäisen tarkastuksen huolellisuutta eli sitä, onko sisäinen tarkastus asianmukaisesti suunniteltu, valvottu, läpikäyty ja dokumentoitu.

Tilintarkastajan on näin ollen perusteltua hyödyntää työssään sisäisen tarkastajan tekemää työtä. Yhtiöiden toiminta ja sitä kautta suoritettava tilintarkastus on yhä haastavampaa, ja kiristyneen kilpailullisen tilanteen takia tilintarkastajiin kohdistuvat suuret paineet tilintarkastuskustannusten pienentämisestä puoltavat sisäisen tarkastuksen hyödyntämistä tilintarkastuksessa. Kuten edellä mainittiin (Woolf 1997), sisäiset tarkastajat tuntevat yhtiön toiminnot syvällisemmin kuin tilintarkastajat, joten sisäisen tarkastajan työn hyödyntäminen on perusteltua. Tällöin osa tilintarkastajan tekemästä työstä voidaan korvata sisäisen tarkastajan tekemällä työllä. (Abdulrahman ym. 2004.)

Hyödyntämällä enemmän sisäisen tarkastajan tekemää työtä, tilintarkastajat voivat vähentää omaa tarkastukseen käyttämäänsä aikaa ja näin vähentää tilintarkastuksen kustannuksia. Mitä laajempaa on sisäisen tarkastajan työn hyödyntäminen osana tarkastusta, sitä pienemmäksi muodostuu tilintarkastajalle maksetut palkkiot. Ennen päätöstään hyödyntää sisäistä tarkastusta, tilintarkastajan tulee kuitenkin arvioida omaa luottamustaan sisäiseen tarkastukseen. Tilintarkastajan on arvioitava sisäisen tarkastajan pätevyyttä, objektiivisuutta sekä aikaisempaa tehtyä työtä. (Felix, Gramling & Maletta 2001; Maletta 1993; Schneider 2009a.)

Schneider (2009a) jaottelee kolme eri tilannetta, joissa tilintarkastaja voi hyödyntää sisäistä tarkastusta omassa työssään:

- tilintarkastaja voi luottaa sisäiseen tarkastukseen ja hyödyntää sitä yhtiön kokonaisvaltaisessa sisäisen valvonnan arvioimisessa

- tilintarkastaja voi luottaa ja hyödyntää sisäisen tarkastajan jo tekemää työtä, joka koskee sisäisten toimintojen testaamista sekä tilien ja tapahtumien testaamista
- tilintarkastajat voivat käyttää sisäisiä tarkastajia hyödykseen suorittaessaan tilintarkastustoimenpiteitä.

Sisäisen tarkastajan osallistuminen ja auttaminen tilintarkastuksessa voivat vähentää tilintarkastajille maksettua palkkiota. Tämä kannustaa joitain yhtiöitä investoimaan enemmän sisäiseen tarkastukseen, jotta tarkastuskustannukset (sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen) kaiken kaikkiaan pienenisivät. Tilintarkastajille maksettujen palkkioiden pieneminen saattaa johtua myös siitä, että tilintarkastuksen riski arvioidaan pienemmäksi niissä yhtiöissä, joissa on oma sisäisen tarkastuksen osasto osana sisäistä valvontaa. Tilintarkastajan sisäisen tarkastuksen hyödyntäminen kuitenkin usein kumpuaa siitä, että tilintarkastaja yrittää minimoida tarkastukseen käytettävän ajan vastataksaan hinnanalentamispaineisiin. (Schneider 2009a.)

Tilintarkastajan ja sisäisen tarkastajan yhteistyö johtaa pienempiin tarkastuskustannuksiin. Yhteistyön edellytyksenä on kuitenkin tilintarkastajan ja sisäisen tarkastajan keskinäinen ymmärrys. Sisäisen tarkastuksen osastoja kehitettäessä ja niiden pätevyyttä, objektiivisuutta ja luotettavuutta parannettaessa tulisi ottaa huomioon tilintarkastajan arviointi sisäisestä tarkastuksesta. Sisäisen tarkastuksen tulisi myös ohjeistaa ja perehdyttää tilintarkastajia yhä enenemässä määrin sisäisen tarkastuksen osaston henkilöiden pätevyydestä, ominaisuuksista ja objektiivisuuden arvioimisesta. Ideaalitilanne olisikin, että tilintarkastajalla ja sisäisellä tarkastajalla olisi sama käsitys siitä, miten muodostuu laadukas, pätevä ja objektiivinen sisäisen tarkastuksen funktio. (Gramling & Vandervelde 2006.)

3. AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Tilintarkastajan luottamusta sisäiseen tarkastukseen ja sisäisen tarkastuksen hyödyntämisen syitä ja vaikutuksia on tutkittu laajalti jo kahdeksankymmentä luvulta lähtien (muun muassa Brown (1983) ja Schneider (1984)). Tutkimuksissa on keskitytty tutkimaan tilintarkastajan luottamus- ja hyödyntämispäätöksiin liittyviä tekijöitä, kuten myös sisäisen tarkastuksen hyödyntämisen vaikutuksia tilintarkastukseen ja tilintarkastajaan, esimerkiksi tilintarkastajan riippumattomuuteen. Vuonna 2002 voimaan tulleen Sarbanes-Oxley lain jälkeen kiinnostus tilintarkastajan luottamukseen sisäistä tarkastusta kohtaan on kuitenkin lisääntynyt entisestään, sillä tilintarkastajan päätöksiin vaikuttavilla tekijöillä on suuret vaikutukset muun muassa tilintarkastuksen tuloksellisuuteen ja tehokkuuteen (Glover ym. 2008).

Monissa tutkimuksissa tilintarkastajan arviota sisäisestä tarkastuksesta on tutkittu kolmen eri osatekijän kautta. Osatekijöitä ovat olleet sisäisen tarkastajan *pätevyys*, *objektiivisuus* sekä sisäisen tarkastajan tekemä *työ*. Tutkijat ovat yrittäneet saada selville, mikä näistä osatekijöistä vaikuttaa eniten, eli on tärkein tekijä tilintarkastajan arvioidessa sisäisen tarkastuksen luotettavuutta. Seuraavassa luvussa esitellään myös tutkimuksia muista kuin kolmen eri osatekijän vaikutuksesta tilintarkastajan päätökseen hyödyntää sisäistä tarkastusta. Myös sisäisen tarkastuksen ulkoistamisesta ja sen vaikutuksista tilintarkastukseen käsitellään muutama aikaisempi tutkimus. (Brown 1983; Schneider 1984; Margheim 1986.)

3.1. Tilintarkastajan arviointi sisäisestä tarkastuksesta sen ominaisuuksien avulla

Brown (1983) lähti tutkimuksessaan liikkeelle ajatuksesta, että tilintarkastajan tulee arvioida sisäistä tarkastusta ja sisäistä tarkastajaa, kuten muitakin apunaan käyttämiään ammattilaisia, ennen päätöstään käyttää näitä hyväkseen tarkastustyössään. Tilintarkastajan tulee arvioida sisäistä tarkastusta sen pätevyyden, objektiivisuuden ja aikaisemman työn kautta ennen päätöstään käyttää sisäistä tarkastusta hyväkseen (KHT-yhdistys 2009). Brownin mukaan tilintarkastaja luottaa sisäiseen tarkastukseen ja hyödyntää sisäistä tarkastusta vain siinä laajuudessa, kuin tilintarkastaja voi arvioida sisäisen tarkastuksen pätevyyttä, objektiivisuutta ja tehtyä työtä.

Brown päätyi tutkimuksessaan tulokseen, jonka mukaan sisäisen tarkastajan objektiivisuus oli tärkein tekijä arvioitaessa sisäisen tarkastuksen käyttämistä hyväksi tilintarkastuksessa. Toiseksi merkittävin tekijä oli sisäisen tarkastajan aikaisempi työ. Sisäisen tarkastajan pätevyydellä ei tutkimuksessa todettu olevan merkittävää vaikutusta tilintarkastajan arviointiin. Brown kuitenkin korosti tutkimuksessaan sitä, että tilintarkastajan tulee arvioida sisäisen tarkastajan objektiivisuutta sisäisen tarkastajan aikaisemman työn kautta. Lisäksi sisäisen tarkastajan tekemä työ kyseisenä vuotena vaikutti tilintarkastajan arviointiin sisäisen tarkastajan objektiivisuudesta.

Brownin tutkimusta seurasi vuotta myöhemmin **Schneiderin** (1984) tutkimus, jossa tutkittiin myös tilintarkastajan arviota sisäisen tarkastuksen funktiosta. Schneiderin (1984) tutkimuksessa tilintarkastajan arvioinnin osatekijät jaettiin myös sisäisen tarkastajan pätevyyteen, objektiivisuuteen ja sisäisen tarkastajan tekemään työhön. Schneider (1984) sai tutkimuksessaan tulokseksi, että tilintarkastajan arvioinnin tärkeimpänä tekijänä on sisäisen tarkastajan tekemä työ. Toiseksi tärkeimmäksi arviointikriteeriksi nousi sisäisen tarkastajan pätevyys ja vasta kolmanneksi arviointikriteeriksi ylsi sisäisen tarkastajan objektiivisuus. Schneider (1984) tutki tutkimuksessaan myös tilintarkastajien mielipiteiden yhteneväisyyttä. Tutkimuksessa haastatellut tilintarkastajat olivat mielipiteiltään melko yhteneväisiä arviointikriteerien tärkeysjärjestyksestä, mikä osoittaa selkeää konsensusta vastaajien keskuudessa.

Schneider (1984) toi tutkimuksessaan myös esille tilintarkastuksen kustannusten pienentämismahdollisuudet. Yhtiöt voivat helposti pienentää tilintarkastuspalkkioita, mikäli yhtiöt kiinnittävät huomiota sisäisen tarkastuksen järjestämisessä ja sisäisen tarkastuksen toiminnoissa niihin asioihin, joihin tilintarkastaja puolestaan kiinnittää huomiota ja joita tilintarkastaja pitää merkityksellisinä. Schneiderin (1984) tutkimuksessa ei sinänsä otettu huomioon kustannus- ja hintapaineita, mutta tutkimustuloksista pystyttiin johtamaan perusteluja sisäisen tarkastuksen kehittämiseksi, ja sitä kautta perusteluja sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen laajemmalle yhteistyölle kustannusten minimoijana.

Margheim (1986) tutki tutkimuksessaan, muuttavatko ja sopeuttavatko tilintarkastajat tarkastuksensa luonnetta ja laajuutta suhteessa luottamukseensa sisäistä tarkastusta kohtaan. Mikäli tilintarkastajat muuttivat tarkastussuunnitelmaansa, tutkijaa kiinnosti oliko tilintarkastajan luottamus yhteydessä sisäisen tarkastajan objektiivisuuteen, pätevyyteen ja tehtyyn työhön. Margheim (1986) päätyi tutkimuksessaan Brownin (1983) ja Schneiderin (1984) tutkimusten vastaisesti tulokseen, jonka mukaan sisäisen tarkastajan päte-

vyydellä on suurin vaikutus tilintarkastajan arviointiin sisäisen tarkastuksen hyödyntämisestä. Margheimin (1986) mukaan tilintarkastaja vähentää suunniteltuja työtuntejaan, jos sisäisellä tarkastajalla on korkea pätevyys- ja työtaso. Tällöin sisäisellä tarkastajalla tulee olla selkeää dokumentoitua aineistoa tietyltä osa-alueelta, jotta tilintarkastaja päättää jättää suunnitellut tarkastustunnit vähemmälle. Margheimin (1986) tutkimuksen mukaan objektiivisuuden tasolla ei ollut vaikutusta tilintarkastajan päätökseen sisäisen tarkastuksen hyödyntämisestä.

Margheimin (1986) tulos objektiivisuudesta on juuri päinvastainen kuin Brownin (1983) tutkimuksessa, jossa objektiivisuus oli tärkein vaikuttava tekijä. Toisaalta Margheimin (1986) tulos objektiivisuuden merkityksettömyydestä tuki puolestaan Schneiderin (1984) tulosta, jonka mukaan objektiivisuus oli vähiten merkitsevä tekijä. Tutkimustulokset objektiivisuuden poisjäämisestä vaikuttavana tekijänä ovat yllättäviä, sillä esimerkiksi KHT-yhdistyksen (2009) suosituksen mukaan tilintarkastajan tulee arvioida juuri sisäisen tarkastajan objektiivisuutta ja riippumattomuutta. Myös muut tutkijat ovat korostaneet tutkimuksissaan objektiivisuutta vaikuttavana tekijänä. Margheim (1986) perustelee objektiivisuuden poisjäämistä sillä, että objektiivisuus ei ole merkityksellistä arvioitaessa sisäisen tarkastuksen luotettavuutta ja hyödyntämistä, sillä on kyse sisäisen tarkastuksen rutiininomaisista töistä ja niiden arvioimisesta. Margheim (1986) toteaa tilintarkastajan arvioivan objektiivisuutta vain silloin, kun tilintarkastaja erikseen tarkastelee objektiivisuuden tasoja.

Messier ja Schneider (1988) tutkivat tutkimuksessaan, miten tilintarkastaja arvioi sisäisen tarkastuksen funktiota. Messierin ym. (1988) mukaan tilintarkastajiin kohdistuvat hintapaineet ovat johtaneet sisäisen tarkastuksen suurempaan käyttöön ja hyödyntämiseen, jonka seurauksena tilintarkastajan on arvioitava sisäisen tarkastuksen funktiota. Tilintarkastajan tulee arvioida sisäistä tarkastajaa tämän pätevyyden, objektiivisuuden sekä tehdyn työn perusteella. Messier ym. (1988) päätyivät tutkimuksessaan tulokseen, jonka mukaan sisäisen tarkastajan pätevyys osoittautui tärkeimmäksi tekijäksi tilintarkastajan arvioidessa sisäistä tarkastusta. Toiseksi tärkeimmäksi tekijäksi tutkijat luokittelevat objektiivisuuden ja kolmanneksi tekijäksi sisäisen tarkastajan tekemän työn. Messier ym. (1988) jakoivat tilintarkastajan arvioimat tekijät vielä osatekijöihin, joissa pätevyyden tärkeimpänä osatekijänä oli kokemus, objektiivisuuden osatekijänä riippumattomuus sekä sisäisen tarkastajan tekemän työn tärkeimpänä osatekijänä oli sisäisen tarkastajan tekemän työn laajuus.

Myös Messier ym. (1988) korostavat tutkimuksessaan tilintarkastajan ja sisäisen tarkas-

tajan yhteistyötä taloudellisemman tarkastuksen läpiviemiseksi. Tilintarkastajan arviointi sisäisen tarkastajan pätevyydestä nousee kuitenkin edellytykseksi yhteistyön toteutumiselle. Vastoin Brownin (1983) tutkimusta, Messierin ym. (1988) tutkimus vahvisti Margheimin (1986) tutkimustuloksia sisäisen tarkastajan pätevyydestä tärkeimpänä tilintarkastajan arviointitekijänä, ja tuki myös Schneiderin (1984) tuloksia sisäisen tarkastajan pätevyydestä toiseksi tärkeimpänä tekijänä. Toisaalta Messier ym. (1988) saivat Schneiderin (1984) ja Margheimin (1986) tuloksista poiketen toiseksi merkittävimmäksi tekijäksi objektiivisuuden, kun Schneiderin (1984) ja Margheimin (1986) tutkimuksessa objektiivisuudella ei ollut juuri mitään painoarvoa tilintarkastajan arvioinnissa. Näin ollen Brown (1983), Schneider (1984), Margheim (1986) ja Messier ym. (1988) saivat kaikki neljä keskenään melko ristiriitaisia tuloksia koskien tilintarkastajan arvioinnin tärkeimpiä tekijöitä sisäisen tarkastuksen funktiota arvioitaessa.

Krishnamoorthy (2002) jatkoi Brownin (1983), Schneiderin (1984), Margheimin (1986) ja Messierin ym. (1988) tutkimuksia sisäisen tarkastuksen elementeistä, eli pätevyydestä, objektiivisuudesta ja tehdystä työstä. Krishnamoorthy (2002) tutki, miten tilintarkastussuosittelun ja aikaisempien tutkimusten mukaisesti sisäisen tarkastajan pätevyys, objektiivisuus ja tehty työ määrittävät ja vaikuttavat keskenään arvioitaessa sisäisen tarkastuksen funktion vahvuutta. Krishnamoorthy (2002) päätyi analyttisessä tutkimuksessaan tulokseen, jonka mukaan sisäisen tarkastuksen tekijöiden järjestäminen tärkeysjärjestykseen on turhaa.

Krishnamoorthy (2002) totesi, että aikaisempien testien ja tutkimusten tulokset olivat sekavia, eikä niistä ollut löydettävissä yhteneväistä lainalaisuutta elementtien tärkeydestä tilintarkastajan arvioidessa sisäistä tarkastusta, sen luotettavuutta ja hyödyntämistä. Tätä taustaa vasten sekä oman tutkimuksensa pohjalta Krishnamoorthy (2002) totesi, että on turhaa ja hyödytöntä yrittää järjestää tekijöitä tärkeysjärjestykseen, sillä mikään kolmesta tekijästä ei dominoi tilintarkastajan arviota sisäisen tarkastuksen hyödyntämisestä ja luotettavuudesta. Tällä tutkimuksellaan ja tuloksellaan Krishnamoorthy (2002) ikään kuin kumosi kaikki aikaisemmat tutkimukset tilintarkastajan arvioista sisäisen tarkastuksen tekijöistä ja julisti, ettei tekijöiden keskinäisellä järjestyksellä ole merkitystä, vaan kaikki tekijät ovat yhtä tärkeitä tilintarkastajan arvioidessa sisäistä tarkastusta ja sen luotettavuutta.

3.2. Tilintarkastajan arviointi sisäisestä tarkastuksesta muiden tekijöiden avulla

Dezoort, Houston ja Peters (2001) käsittelevät tutkimuksessaan sisäisen tarkastuksen roolin ja sisäisen tarkastajan tulospalkkauksen vaikutusta tilintarkastajan päätökseen käyttää sisäistä tarkastusta hyväkseen tilintarkastuksessa. Dezoortin ym. (2001) tutkimuksen kiinnostuksen kohteena oli, miten sisäisen tarkastajan tulospalkkauksen ja konsultoivan aseman tavoittelu vaikuttavat tilintarkastajan tekemään tilintarkastussuunnitelmaan. Lähtöajatuksena oli, että tilintarkastajan on lisättävä suunniteltuja työtunteja tilintarkastussuunnitelmaansa ja vähennettävä luottamustaan sisäiseen tarkastukseen, mikäli sisäisellä tarkastajalla on kannustin ja mahdollisuus olla vähemmän objektiivinen.

Dezoort ym. (2001) päätyivät tulokseen, jonka mukaan tilintarkastajan luottamus sisäiseen tarkastukseen vähenee ja tilintarkastaja lisää suunniteltuja työtunteja, jos sisäisellä tarkastajalla on tulospalkka eikä kiinteä palkka. Tilintarkastajat myös luottavat enemmän sisäiseen tarkastukseen, kun he arvioivat sisäisen tarkastuksen tekemän työn enemmän objektiivisemmaksi kuin subjektiivisemmaksi. Alkualettamuksen vastaisesti Dezoort ym. (2001) totesivat, että tilintarkastajan luottamus sisäiseen tarkastukseen ei muutu, vaikka sisäinen tarkastaja toimisi yhtiössä konsultoivassa roolissa. Sisäisen tarkastajan konsultoivalla työllä on vaikutusta tilintarkastajan suunniteltuihin työtunteihin vain silloin, kun sisäinen tarkastaja on oikeutettu tulospalkkaukseen.

Dezoortin ym. (2001) mukaan tilintarkastajat arvioivat, että sisäisen tarkastuksen konsultoiva rooli yrityksessä ei ole kovin merkittävä sisäisen tarkastajan objektiivisuutta heikentävä tekijä. Tämän ajatuksen taustalla arvellaan olevan tilintarkastajan oma mahdollisuus toimia konsultoivassa roolissa yhtiössä ilman, että se vaarantaa tilintarkastajan omaa riippumattomuutta. Näin ollen tilintarkastaja voi peilata omaa työtään ja sen riippumattomuudelle asetettuja vaatimuksia sisäisen tarkastajan konsultoivaan työhön arvioidessaan objektiivisuutta ja sisäisen tarkastajan työn luotettavuutta. Puolestaan sisäisen tarkastajan tulospalkkaus on objektiivisuutta heikentävä tekijä, sillä kun on kyseessä sisäisen tarkastajan oma varallisuus ja toimeentulo, mahdollisuus ja houkutus subjektiivisemmän tarkastustuloksen antamiselle on olennainen. Näin ollen tilintarkastajat kokevat, että sisäisen tarkastajan yhtiön tulokseen perustuva palkkaus ei herätä luottamusta, sillä houkutus subjektiivisen ja johtoa miellyttävän tarkastustuloksen antamiseen kasvaa taloudellisen hyödyn toivossa. Tilintarkastussuosituksen mukaan tilintarkastajan palkkio ei voi missään tilanteissa olla riippuvainen tai sidoksissa yhtiön tulokseen, joten Dezoortin ym. (2001) mukaan sisäisen tarkastajan tulosperusteinen palkkaus ei ole tilintar-

kastajien mielestä hyväksyttävää, ja se vähentää näin tilintarkastajan luottamusta sisäiseen tarkastukseen ja sisäisen tarkastuksen hyödyntämistä tilintarkastuksessa.

Gramling (1999) tutki tutkimuksessaan, miten tilintarkastajan tilintarkastussuunnitelman tekoon vaikuttavat asiakkaan luoma hintapaine sekä tilintarkastuspartnerin preferenssit. Kiinnostuksen kohteena oli, miten muiden tarkastukselle luomat paineet vaikuttavat tilintarkastajan arvioon ja luottamuspäätöksiin yhtiön sisäisen tarkastuksen osastosta, kun osaston laatu on havaittu kyseenalaiseksi. Gramling (1999) toteaa tutkimuksessaan, että tilintarkastajat hyödyntävät tarkastuksessaan enemmän sisäisen tarkastajan tekemää työtä, kun asiakas luo tarkastukselle hintapaineita. Tällöin tilintarkastaja vähentää suunniteltuja työtunteja ja vähentää esimerkiksi tarkastuskohteiden testausta. Gramling (1999) totesi tutkimuksessaan, että mikäli tilintarkastaja luottaa sisäiseen tarkastukseen, hän pystyy vähentämään tarkastukseen käytettyä aikaa, mutta samalla säilyttämään kuitenkin tarkastuksen tehokkuuden.

Gramlingin (1999) mukaan myös tilintarkastuspartnerin odotuksilla on todettu olevan vaikutusta sisäisen tarkastuksen hyödyntämiseen tilintarkastuksessa. Mikäli tilintarkastuspartneri painottaa tarkastuksessa tehokkuutta ja kannattavuutta eikä niinkään laatua tai tilintarkastajan ammatillista skeptisyyttä, tällöin tilintarkastaja myös hyödyntää työssään enemmän sisäistä tarkastusta. Gramlingin (1999) totesi tilintarkastuksen tehokkuuden toisaalta kärsivän huomattavasti, mikäli sisäinen tarkastus ei ollut luotettavaa ja laadukasta. Gramlingin (1999) tutkimuksessa havaittiin, että pääsyyinä siihen, miksi tilintarkastajat luottavat sisäiseen tarkastukseen oli se, että tällöin tilintarkastajat pystyvät vastaamaan hinta- ja aikapaineeseen. Tällöin asiakkaan tai tilintarkastuspartnerin asettamat hinta- ja aikapaineet edesauttavat sisäisen tarkastuksen hyödyntämistä tilintarkastuksessa tilintarkastuspalkkion pienentämiseksi.

Felix, Gramling ja Maletta (2005) tutkivat muiden kuin tilintarkastuspalveluiden tarjoamisen vaikutusta tilintarkastajan arviointiin sisäisen tarkastuksen luotettavuudesta. Muiksi kuin tilintarkastuspalveluiksi voidaan lukea esimerkiksi tilintarkastajan tarjoamat konsultointipalvelut. Felix ym. (2005) tutkivat myös miten asiakkaan painostus sisäisen tarkastuksen hyödyntämisestä vaikutti tilintarkastajan luottamuspäätöksiin sisäisestä tarkastuksesta. Tutkimuksessa todettiin, että mikäli tilintarkastaja ei tarjoa asiakkaalle muita kuin tilintarkastuspalveluita, sisäisen tarkastuksen laatu ja sisäisen tarkastajan ja tilintarkastajan yhteistyön taso vaikuttivat tilintarkastajan arviointiin sisäisen tarkastuksen luotettavuudesta. Puolestaan silloin kun tilintarkastaja tarjoaa asiakkaalle muitakin kuin tilintarkastuspalveluita, sisäisen tarkastuksen laadulla ja sisäisen tarkas-

tajan ja tilintarkastajan yhteistyön laajuudella ei ollut niin suurta merkitystä tilintarkastajan arviointiin sisäisen tarkastuksen luotettavuudesta.

Felix ym. (2005) päätyivät tulokseen, jonka mukaan tilintarkastajan tarjotessa muitakin kuin tilintarkastuspalveluita ja asiakkaan luodessa paineita sisäisen tarkastuksen hyödyntämisestä, tämän todettiin lisäävän merkittävästi tilintarkastajan luottamusta sisäiseen tarkastukseen. Tilintarkastajaan todettiin vaikuttavan enemmän asiakkaan paine sisäisen tarkastuksen hyödyntämisestä kuin sisäisen tarkastuksen laatu ja yhteistyön laajuus tilintarkastajan tehdessä luottamuspäätöksiä, kun kyseessä oli asiakas, jolle tilintarkastaja tarjosi myös muita palveluita. Näin ollen asiakkaan painostus sisäisen tarkastuksen hyödyntämisestä esimerkiksi hintapaineiden muodossa vaikutti tilintarkastajan luottamuspäätöksiin sisäisestä tarkastuksesta enemmän kuin tilintarkastajan arviointi sisäisen tarkastuksen laadusta. Felixin ym. (2005) tutkimus tukee Gramlingin (1999) tuloksia sisäisen tarkastuksen hyödyntämisestä asiakkaan luoman hinta- tai muiden paineiden johdosta.

3.3. Tilintarkastajan luottamus ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen

Haron, Chambers, Ramsi ja Ismail (2004) arvioivat tilintarkastajan luottamusta sisäiseen tarkastukseen vastaavanlaisten arviointiperusteiden avulla kuin KHT-yhdistys (2009). Haronin ym. (2004) mukaan tilintarkastajan tulisi arvioida sisäisen tarkastuksen asemaa organisaatiossa, sisäisen tarkastuksen toiminnan laajuutta, sisäisen tarkastajan teknistä osaamista sekä sisäisen tarkastajan ammatillista huolellisuutta. Haron ym. (2004) tutkivat tilintarkastajan arvioinnin perustumista samoihin osatekijöihin kuin aiemmin esitellyt tutkimukset, eli Haron ym. (2004) jakoivat myös tilintarkastajan arvioinnin osatekijät sisäisen tarkastuksen pätevyteen, objektiivisuuteen sekä sisäisen tarkastuksen tekemään työhön. Haron ym. (2004) päätyivät tulokseen, jonka mukaan sisäisen tarkastajan pätevyys ja tehty työ vaikuttavat tilintarkastajan luottamukseen sisäistä tarkastusta kohtaan, mutta sisäisen tarkastajan objektiivisuudella ei todettu olevan merkitystä. Tutkimuksessa testattiin myös tilintarkastajien eli vastaajien mielipiteiden välisiä yhdenmukaisuutta, jonka todettiin olevan korkea, eli vastaajat olivat vastauksissaan melko yhteneväisiä.

Haron ym. (2004) totesivat tutkimuksensa pohjalta, että tilintarkastajan arviointi sisäisen tarkastuksen teknisestä osaamisesta ja sisäisen tarkastajan tekemän työn laajuus vaikuttavat kummatkin tilintarkastajan arviointiin sisäisen tarkastuksen pätevydestä ja

tehdystä työstä. Haron ym. (2004) myös korostivat, että yritysten tulisi kiinnittää huomiota tilintarkastajan tärkeäksi osoittamiin asioihin ja panostaa näihin osa-alueisiin suunnitellessaan ja järjestäessään yhtiön sisäisen tarkastuksen funktiota. Puolestaan tilintarkastaja voisi myös ottaa sisäisen tarkastajan mukaan suunnitellessaan tarkastuksen luonnetta, ajoitusta ja laajuutta. Hyödyntäessään sisäisen tarkastuksen työtä ja apua tarkastuksessaan tilintarkastajan tulee kuitenkin varmistaa tarkastuksen riippumattomuus.

Haron ym. (2004) totesivat siten, että tilintarkastajan luottamus sisäiseen tarkastajaan saattaa olla pienempi silloin kun sisäinen tarkastaja toimii yhtiön sisällä kuin että sisäisen tarkastus olisi ulkoistettu yhtiön ulkopuolelle. Yhtiön oman sisäisen tarkastajan ajatellaan olevan epäitsenäisempi kuin yhtiön ulkopuolisen sisäisen tarkastajan, joten tilintarkastaja saattaisi näin ollen luottaa yhtiön omaan sisäiseen tarkastajaan vähemmän. Haron ym. (2004) päätyivät ajatukseen, jonka mukaan sisäisen tarkastuksen kehittämiseen ja tilintarkastajan ja sisäisen tarkastajan yhteistyöhön panostamalla yritykset voisivat kuitenkin parantaa tilintarkastajien luottamusta sisäiseen tarkastukseen, ja näin pienentää tilintarkastajan tarkastukseen käyttämiä työtunteja ja sitä kautta maksettuja tilintarkastuspalkkioita.

Gramling & Vandervelde (2006) tutkivat eroaako sisäisen tarkastajan ja tilintarkastajan arviointi sisäisen tarkastuksen laadusta toisistaan. Tutkimuksessa otettiin myös huomioon, vaikuttaako laadun arviointiin se, onko sisäinen tarkastus ulkoistettu KHT-yhteisölle vai toimiiko sisäinen tarkastus yhtiön sisällä. Alkualettamuksena tutkimuksessa oli, että tilintarkastajat luottavat enemmän ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen kuin yhtiön sisällä toimivaan sisäiseen tarkastukseen. Gramling ja Vandervelde (2006) toteavat, että tilintarkastajan tulee arvioida sisäisen tarkastuksen laatua, sisäisiä tarkastajia, tarkastajien suhdetta organisaatioon sekä sisäisen tarkastuksen tekemää työtä tehdessään päätöstä sisäisen tarkastuksen hyödyntämisestä. Tutkimuksen mukaan tilintarkastajat ja sisäiset tarkastajat arvioivat sisäisten tarkastajien pätevyyden, työn laadun ja sisäisen tarkastuksen yleisen laadun samalla lailla, riippumatta siitä onko sisäinen tarkastus ulkoistettu vai toimiiko sisäinen tarkastus yhtiön sisällä. Tilintarkastajat ja sisäiset tarkastajat arvioivat sisäisen tarkastuksen laatutekijät siis samalla lailla riippumatta siitä, onko sisäinen tarkastus ulkoistettu vai ei.

Gramlingin ja Vandervelden (2006) mukaan sisäisen tarkastuksen objektiivisuuden arviointiin osana laatua vaikutti puolestaan se, oliko arvioija tilintarkastaja vai sisäinen tarkastaja ja oliko sisäinen tarkastus ulkoistettu vai ei. Sisäinen tarkastus arvioitiin tutkimuksen mukaan objektiivisimmaksi silloin, kun arvioijana oli tilintarkastaja ja sisäi-

nen tarkastus oli ulkoistettu KHT-yhteisölle, joka kuitenkin oli eri yhtiö kuin joka suoritti tilintarkastuksen. Sisäiset tarkastajat jotka toimivat yhtiön sisällä arvioivat puolestaan objektiivisuuden korkeimmaksi silloin kun sisäinen tarkastus oli yhtiön sisäinen kuin että se olisi ulkoistettu KHT-yhteisölle. Arvioitaessa sisäisen tarkastuksen objektiivisuutta sisäisen tarkastuksen ollessa ulkoistettu tai yhtiön sisäinen, tilintarkastajien ja sisäisten tarkastajien arviointi objektiivisuudesta osana sisäisen tarkastuksen laatua oli pahasti ristiriidassa.

Glover, Prawitt & Wood (2008) tutkivat sisäisen tarkastuksen järjestämismahdollisuuksien vaikutuksia tilintarkastajan luottamuspäätöksiin. Kiinnostuksen kohteena oli se, miten sisäisen tarkastuksen vaihtoehtoiset järjestämistavat (ulkoinen vs. sisäinen) vaikuttavat tilintarkastajan luottamuspäätöksiin tarkastusympäristössä, jossa vaihtelevat tilintarkastuksen luontaisen riskin taso sekä sisäisen tarkastuksen työtehtävien subjektiivisuus. Gloverin ym. (2008) mukaan tilintarkastajat luottavat enemmän ulkoistettuun sisäiseen tarkastajaan kuin yhtiön omaan sisäiseen tarkastajaan, sillä tilintarkastajat arvioivat ulkoistetun sisäisen tarkastajan objektiivisemmaksi kuin yhtiön oman sisäisen tarkastajan. Ulkoistettu sisäinen tarkastaja ei ole taloudellisesti yhtä riippuvainen yhtiöstä kuin yhtiön oma sisäinen tarkastaja on, ja ulkoistetut sisäiset tarkastajat eivät ole niin tilivelvollisia tarkastuksistaan johdolle kuin mitä yhtiön omat sisäiset tarkastajat ovat.

Glover ym. (2008) totesivat tilintarkastajien luottavan enemmän ulkoistettuun sisäiseen tarkastajaan luontaisen riskin ollessa korkea, eli luottamus yhtiön omaan sisäiseen tarkastajaan luontaisen riskin ollessa korkea oli matala. Toisaalta kun sisäinen tarkastus oli ulkoistettu, luontaisen riskin tason ei todettu vaikuttavan oleellisesti tilintarkastajan luottamukseen. Näin ollen tilintarkastajan luottamuspäätöksiin vaikuttaa sisäisen tarkastuksen järjestäminen (ulkoinen vs. sisäinen) merkittävästi vain silloin, kun luontainen riski on korkea. Tilintarkastajien todettiin luottavan myös sisäisen tarkastuksen työhön enemmän silloin, kun sisäisen tarkastajan tekemä työ oli objektiivista, kuin silloin kun se oli subjektiivista. Glover ym. (2008) painottivat siten, että tilintarkastaja luottaa sisäisen tarkastuksen työhön silloin vähemmän, kun tehty työ on subjektiivista. Vuorovaikutusta sisäisen tarkastuksen järjestämisen ja työtehtävien välillä ei kuitenkaan voitu tutkimuksen perusteella löytää. Subjektiivisilla työtehtävillä oli heikentävä vaikutus tilintarkastajan luottamukseen riippumatta siitä, oliko sisäinen tarkastus ulkoistettu vai yhtiön sisällä toimiva.

Johtopäätöksensä Glover ym. (2008) päätyivät toteamaan, että tilintarkastajat ajattelevat ulkoistetun sisäisen tarkastajan ja yhtiön sisäisen sisäisen tarkastajan objektiivisuu-

den olevan merkityksellisesti erilaiset, ja tämä eroavaisuus vaikuttaa tilintarkastajan halukkuuteen luottaa sisäisen tarkastuksen tekemään työhön. Tuloksena Gloverin ym. (2008) tutkimuksessa oli, että sisäisen tarkastuksen järjestämisellä on merkittävä vaikutus tilintarkastajan luottamuspäätöksiin. Tulokset myös vahvistivat tutkijoiden ajatuksia siitä, että kun sisäisellä tarkastajalla on mahdollisuus ja kannustin johtopäätösten ja tulosten muokkaamiseen, tilintarkastajat ovat taipuvaisia osittain ajattelemaan, että sisäiset tarkastajat käyttävät mahdollisuuden tulosten muokkaamiseen hyväkseen, ja näin ollen tilintarkastajat luottavat vähemmän sisäisen tarkastajan suorittamaan työhön.

3.4. Yhteenveto aikaisemmista tutkimuksista

Kuten aikaisemmista tutkimuksista on käynyt ilmi, tutkijoiden tulokset eri ominaisuuksien tärkeysjärjestyksestä tilintarkastajan arvioissa sisäisen tarkastuksen luotettavuutta ja hyödynnettävyyttä ovat toisistaan poikkeavia, jopa sekavia. Alla oleva kuvio pyrkii selventämään, mitkä tekijät tutkijat ovat tutkimustensa perusteella arvioineet tärkeimmiksi tilintarkastajan arviointitekijöiksi. Alla olevassa taulukossa tärkeysjärjestystä on havainnollistettu numeroasteikoilla yhdestä kolmeen (1-3), jossa numero yksi (1) on tärkein tekijä, numero kaksi (2) on toiseksi tärkein tekijä ja numero kolme (3) on vähiten tärkein tekijä arvioitaessa sisäisen tarkastuksen hyödynnettävyyttä ja luotettavuutta.

Tutkija	Vuosi	Objektiivisuus	Pätevyys	Tehty työ
Brown	1983	1	3	2
Schneider	1984	3	2	1
Margheim	1986	3	1	2
Messier ym.	1988	2	1	3
Krishnamoorthy	2002	Keskinäisellä tärkeysjärjestyksellä ei merkitystä		
Haron ym.	2004	3	1	2

Taulukko 1: Yhteenveto: tilintarkastajan arviointi sisäisestä tarkastuksesta ominaisuuksien avulla.

Taulukon mukaan tilintarkastajat ovat arvottaneet sisäisen tarkastuksen pätevyyden tärkeimmäksi tekijäksi arvioitaessa sisäisen tarkastuksen tasoa. Toiseksi tärkeimmäksi te-

kijäksi on noussut sisäisen tarkastajan tekemä työ, ja vasta viimeiseksi arvioinnin kannalta merkittäväksi tekijäksi on noussut sisäisen tarkastajan objektiivisuus. Sisäisen tarkastuksen eri osatekijät voidaan jakaa vielä eri alatekijöihin, joita tilintarkastajat arvioivat arvioidessaan sisäisen tarkastuksen luotettavuutta. Sisäisen tarkastajan objektiivisuus voidaan jakaa vapauteen ristiriitaisista työtehtävistä ja raportoinnin tasoon, eli mille organisatoriselle tasolle sisäinen tarkastaja raportoi työnsä tuloksista. Sisäisen tarkastajan pätevyys on puolestaan jaettavissa ammatilliseen kokemukseen sekä ammattituntointoon. Sisäisen tarkastajan tekemä työ on taas jaettavissa työpapereiden laatuun ja määrään sekä sisäisen tarkastuksen laajuuteen (Krishnamoorthy 2002). Kuten taulukosta on nähtävissä, tilintarkastajat arvioivat sisäisen tarkastuksen osatekijöitä hyvin ristiriitaisesti. Vaikka tutkimusta tilintarkastajan luottamuksesta sisäistä tarkastusta kohtaan on tehty runsaasti, tutkijoiden tulokset eivät ole olleet yhdenmukaisia.

Myös muiden kuin kolmen osatekijän vaikutusta tilintarkastajan luottamukseen sisäistä tarkastusta kohtaan on tutkittu. Dezoort ym. (2001) totesivat sisäisen tarkastajan tulospalkkauksen vaikuttavan tilintarkastajan luottamuspäätökseen, kun taas sisäisen tarkastajan konsultoivalla roolilla ei todettu olevan vaikutusta luottamukseen muissa kuin tulospalkkaustilanteissa. Gramling (1999) puolestaan totesi asiakkaan painostuksen ja tilintarkastuspartnerin luomien odotusten vaikuttavan sisäisen tarkastuksen hyödyntämiseen suuremmassa laajuudessa. Myös Felix ym. (2005) totesivat asiakkaan painostuksen vaikuttavan laajempaan sisäisen tarkastuksen hyödyntämiseen, varsinkin silloin, kun tilintarkastaja tarjosi asiakkaalle myös muita palveluja, kuten konsultointipalveluja.

Haron ym. (2004) aavistelivat, että tilintarkastajan luottamus sisäistä tarkastusta kohtaan on pienempi, kun sisäinen tarkastus on yhtiön sisäinen. Sisäisen tarkastuksen ajateltiin tällöin olevan epäitsenäisempi ja vähemmän objektiivinen. Gramling ja Vandervelde (2006) totesivat sisäisen tarkastuksen olevan objektiivisinta silloin, kun sisäistä tarkastusta arvioi tilintarkastaja ja sisäinen tarkastus on ulkoistettu toiselle KHT-yhteisölle. Glover ym. (2008) vuorostaan totesivat tilintarkastajan luottavan enemmän sisäiseen tarkastukseen silloin kun se oli ulkoistettu, etenkin silloin kun luontaisen riskin taso oli korkea. Tutkijoiden tulokset tilintarkastajan arvioinnista sisäisestä tarkastuksesta sen ollessa ulkoistettu ovat melko yhteneväisiä, ja nämä tulokset antavat osviittaa tämän tutkielman tulevista tuloksista. Tilintarkastajan on perusteltua luottaa enemmän ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen kuin yhtiön sisällä toimivaan sisäiseen tarkastukseen, sillä tilintarkastajat kokevat ulkoistetun sisäisen tarkastuksen objektiivisemmaksi.

3.5. Hypoteesit

Aikaisempien tutkimusten perusteella ei ole saatu aivan selkeää kuvaa siitä, luottaako tilintarkastaja aina enemmän ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen kuin yhtiön omaan sisäiseen tarkastukseen (katso Glover ym. 2008 sekä Gramling ym. 2006). Näin ollen tutkielman kiinnostuksen kohteena on saada selville, kumpaan tilintarkastaja luottaa enemmän, ulkoiseen vai yhtiön omaan sisäiseen tarkastukseen. Tästä johdetaan tutkielman ensimmäisen hypoteesi:

H1: Tilintarkastajat luottavat enemmän ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen kuin yhtiön omaan sisäiseen tarkastukseen.

Tutkielman kiinnostuksen kohteena on myös, mitkä tekijät sisäisessä tarkastuksessa ja sisäisessä tarkastajassa vaikuttavat tilintarkastajan luottamuspäätöksiin, etenkin se, miten sisäisen tarkastajan pätevyys vaikuttaa tilintarkastajan luottamukseen. Aikaisempien tutkimusten mukaan (muun muassa Margheim 1986, sekä Messier ym. 1988) tilintarkastajat ovat arvioineet sisäisen tarkastajan pätevyyden tärkeimmäksi luottamusta herättäväksi tekijäksi. Oletuksena on näin ollen, että sisäisen tarkastajan pätevyys vaikuttaa tilintarkastajan luottamukseen. Kiinnostuksen kohteena on kuitenkin se, luottaako tilintarkastaja enemmän ulkoistettuun kuin yhtiön omaan sisäiseen tarkastukseen, vaikka sisäinen tarkastaja olisikin pätevä. Näin ollen toinen hypoteesi on seuraava:

H2: Tilintarkastajat luottavat enemmän ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen kuin yhtiön omaan sisäiseen tarkastukseen, vaikka tilintarkastajat arvioisivat yhtiön oman sisäisen tarkastajan päteväksi.

Mielenkiintoinen, mutta vielä tutkimaton aihealue on se, vaikuttaako tilintarkastajan luottamuspäätöksiin se, onko sisäinen tarkastaja toiminut aikaisemmin tilintarkastajana. Mikäli sisäinen tarkastaja on toiminut aikaisemmin tilintarkastajana, tulisi hänen pätevyystasonsa ja kokemuksensa olla hyvät, ainakin tilintarkastajan näkökulmasta. Mutta luottaako tilintarkastaja silti enemmän ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen kuin yhtiön omaan sisäiseen tarkastukseen, vaikka sisäinen tarkastaja olisikin toiminut aiemmin tilintarkastajana. Tästä johdetaan tutkielman kolmas hypoteesi:

H3: Tilintarkastajat luottavat enemmän ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen kuin yhtiön omaan sisäiseen tarkastukseen, vaikka yhtiön oma sisäinen tarkastaja olisi toiminut aikaisemmin tilintarkastajana.

Mielenkiintoista on verrata myös tilintarkastajien oman kokemuksen ja pätevyyden vaikutusta heidän luottamuspäätöksiinsä ulkoistettua sisäistä tarkastusta kohtaan. Neljäs hypoteesi on jatkoa kolmannelle hypoteesille, mutta tässä otetaan lisäksi huomioon tilintarkastajan kokemus ja pätevyys. Tilintarkastajan kokemusta ja pätevyyttä mitataan hänen tarkastusvuosiensa sekä auktorisoinnin avulla. Tutkielman neljäs hypoteesi on seuraava:

H4: Kokeneemmat ja pätevämmät tilintarkastajat luottavat enemmän ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen kuin yhtiön omaan sisäiseen tarkastukseen, vaikka yhtiön oma sisäinen tarkastaja olisi toiminut aikaisemmin tilintarkastajana.

Mielenkiintoinen seikka on myös, se miten tilintarkastajat suhtautuvat siihen, kenelle sisäinen tarkastus on ulkoistettu. Sisäinen tarkastus voidaan ulkoistaa joko tilintarkastusyhteisölle, joka on eri yhteisö kuin joka suorittaa yhtiön vuosittaisen tilintarkastuksen, tai ulkoistaminen voi tapahtua sisäisen tarkastuksen palveluja tarjoavalle konsulttiyritykselle. Tästä johdetaan tutkielman viides hypoteesi:

H5: Tilintarkastajat luottavat enemmän sisäiseen tarkastukseen, joka on ulkoistettu toiselle tilintarkastusyhteisölle kuin sisäiseen tarkastukseen, joka on ulkoistettu sisäisen tarkastuksen palveluja tarjoavalle konsulttiyritykselle.

4. KYSELYLOMAKE JA TUTKIMUSAINEISTO

Tutkielman empiirinen osa on toteutettu kvantitatiivisena kyselytutkimuksena. Kyselytutkimus on suoritettu tilintarkastajille lähetetyllä sähköisellä kyselylomakkeella. Kyselytutkimus on tehokas ja taloudellinen tapa kerätä tietoa, kun tutkittavia on paljon (Heikkinen 1998: 18-19.) Kysely lähetettiin 681 tilintarkastajalle, joten sähköinen kyselytutkimus sopi tähän tarkoitukseen hyvin.

4.1. Aineiston kerääminen ja kyselylomake

Tutkielman aineisto on kerätty tilintarkastajille lähetetyllä kyselyllä. Kyselyä ei ole kohdistettu pelkästään KHT-tilintarkastajille, vaan kyselyyn ovat voineet osallistua kaikki tilintarkastajat auktorisointiin katsomatta. Kysely tehtiin sähköisellä E-lomake ohjelmalla ja kysely lähetettiin tilintarkastajien sähköposteihin. Tilintarkastajat saivat sähköpostiinsa saatemailin, jossa oli linkki Internet-kyselyyn, jossa kyselyyn vastaaminen tapahtui.

Tilintarkastajien sähköpostiosoitteet kerättiin yhteistyöhenkilöiden avulla. Sähköpostiviestejä lähetettiin Ernst & Youngin tilintarkastajille sekä JHTT-tilintarkastajille. Saatemaili lähetettiin PriceWaterhouseCoopersin, BDO:n, Tuokko Tilintarkastuksen sekä Ammattitilintarkastajat ry:n kontaktihenkilöille, jotka välittivät kyselyn eteenpäin tilintarkastajilleen. Kaiken kaikkiaan kyselyitä lähetettiin seuraavasti: Ernst & Young 247 kpl, PriceWaterhouseCoopers 288 kpl, BDO 25 kpl, Tuokko Tilintarkastus 40 kpl, Ammattitilintarkastajat ry 59 kpl sekä yhteistyöhenkilöltä saadut JHTT-tilintarkastajat 22 kpl. Yhteensä kysely lähetettiin siten 681 tilintarkastajalle.

Kyselylomakkeen alussa oli pienimuotoinen saate vastaajille, jossa annettiin tietoja kyselylomakkeen rakenteesta sekä tietoja tutkielman tarkoituksesta ja tietojen käyttämisestä. Kyselylomake jakautui kolmeen osioon, joista ensimmäisessä vastaajia pyydettiin vastaamaan taustatietoihin. E-lomake ohjelmassa kyselyyn oli asetettu määrittely, jonka mukaan kyselyä ei voinut tallentaa, ellei vastaaja ollut vastannut kaikkiin kysymyksiin. Vastausten pakollisuudella haluttiin varmistaa se, että kaikki saadut vastaukset olisivat käyttökelpoisia, eikä niitä jouduttaisi poistamaan tilastollisesta testauksesta puutteiden vuoksi. Ensimmäinen osio sisälsi 11 kohtaa vastaajien taustatiedoista sekä ajatuksista si-

säisestä tarkastuksesta. Toisessa osiossa esitettiin seitsemän väittämää sisäisen tarkastuksen ulkoistamisesta ja tilintarkastajien luottamuksesta sisäiseen tarkastukseen. Vastaajia pyydettiin arvioimaan väittämiä Likertin seitsemä-portaisella asteikolla. Likertin asteikkoa käytetään mittaamaan vastaajien asenteita. Likertin asteikkoa käytettäessä vastaajan tulee valita asteikolta parhaiten omaa käsitystään vastaava vaihtoehto. Käytetyssä asteikossa arvo yksi tarkoittaa ehdottomasti eri mieltä ja arvo seitsemän ehdottomasti samaa mieltä. Vastausvaihtoehtoisissa oli mukana myös vaihtoehto nolla, jonka vastaajan neuvottiin valitsemaan, mikäli hän ei pystynyt arvioimaan väitettä esimerkiksi sen takia, että hänellä ei ollut kokemusta vastaavanlaisesta tilanteesta. (Heikkilä 1998: 53-54.)

Kyselyn kolmas osio sisälsi vapaata vastaus- ja kirjoitustilaa vastaajien kommenteille, palautteelle sekä yleisille ajatuksille sisäisestä tarkastuksesta ja sen ulkoistamisesta. Vapaaseen viestikenttään vastaajien oli myös mahdollista jättää sähköpostiosoitteensa, mikäli he olivat kiinnostuneita kuulemaan pro gradu -tutkielman ja kyselyn lopulliset tulokset. Yhteensä 31 henkilöä vastasi avoimeen viestikenttään, joista moni kertoi yleisesti ajatuksistaan sisäisen tarkastuksen ulkoistamisesta ja sen hyödyistä ja haitoista. Muutama vastaaja toivotti jaksamista gradun kirjoittamiselle ja yksi vastaaja ilmoitti, että kysely oli huonosti laadittu ja että kysely pitäisi tehdä kunnolla uudestaan. Kaikista 126 vastaajasta vain neljä vastaajaa jätti yhteystietonsa, ja olivat näin ollen kiinnostuneita kyselyn ja tutkielman tuloksista.

4.2. Aineiston esittely

Kyselylomakkeella saatuja vastauksia saatiin kaiken kaikkiaan 126 kpl. Kysely lähti 683 tilintarkastajalle, mutta lähetetyistä sähköpostiviesteistä kaksi ei mennyt vastaanottajalle perille, joten voidaan olettaa 681 tilintarkastajan saaneen saatemailin ja linkin kyselylomakkeeseen. Vastauksia kyselyyn tuli paljon, mutta suuri vastaanottajamäärä huomioiden kyselyn lopulliseksi vastausprosentiksi muodostui 18,5 %. Kyselyn alhaiseen vastausprosenttiin oletetaan vaikuttavan tilintarkastajien kyllästyminen jatkuvaan kyselyihin vastaamiseen, sekä kyselyn osuminen huhtikuun alkuun, joka on vielä melko kiireistä aikaa tilintarkastajille kevään työrupeaman aikana. Toisaalta kyselyn vastaanottajissa oli mukana myös muita kuin tilintarkastajia vain suurimmista Big-4 tilintarkastusyhtiöistä ja muita kuin pelkkiä KHT-tilintarkastajia, joten mukana saattaa olla paljon vastaajia, jotka eivät alituisesti ole opiskelijoiden kyselytutkimusten kohderyhmänä, ja tämän voidaan olettaa kasvattaneen vastausprosenttia.

Kysely lähetettiin juuri pääsiäisen jälkeen, maanantaina 5. huhtikuuta sekä tiistaina 6. huhtikuuta, ja tämän voidaan olettaa vaikuttavan toisaalta positiivisesti ja toisaalta negatiivisesti vastausprosenttiin. Moni tilintarkastaja saattoi pääsiäislomalta palattuaan olla hyvällä tuulella ja päätti aloittaa työviikon kevyesti kyselyyn vastaamalla. Toisaalta lomilta palattuaan monilla saattoi sähköposti olla täynnä viestejä joihin vastata, jolloin kyselyyn vastaaminen saattoi tuntua toisarvoiselta. Toisaalta voidaan olettaa monen tilintarkastajan myös olleen lomalla vielä pääsiäisen jälkeisen viikon, jolloin heidän vastauksensa eivät mahdollisesti ehtineet mukaan kyselyyn.

Saatemailissa vastaajia pyydettiin vastaamaan kyselyyn viikon kuluessa eli tiistaihin 13. huhtikuuta mennessä, jolloin tarkoituksena oli laittaa karhukirjeet kaikille vastaajille. Karhukirjeitä vastaajille ei kuitenkaan lähetetty, sillä vastausajan päättyessä vastauksia oli kertynyt jo noin 120 kpl, jonka todettiin olevan riittävä vastausmäärä tilastollista testausta varten. Karhukirjeiden lähettäminen vain vastaamatta jättäneille ei myöskään ollut mahdollista, joten mikäli karhukirjeet kyselyyn vastaamisesta olisi lähetetty, ne olisivat menneet kaikille tilintarkastajille eli myös niille, jotka kyselyyn olivat jo vastanneet. Melko suuren vastausmäärän sekä tilintarkastajien ja tilintarkastusyhteisöjen kontaktihenkilöiden häiritsemättä jättämiseksi karhukirjeiden lähettämisestä luovuttiin. Kysely pidettiin kuitenkin auki vielä virallisen vastausajan päättymisen jälkeen viikon ajan, jonka aikana vastauksia tuli vielä noin kymmenen kappaletta, jolloin lopulliseksi vastauksien määräksi muodostui 126 kpl.

4.3. Vastaajien taustatiedot

Alla olevissa taulukoissa (taulukot 2-12) on esitelty kyselyyn vastanneiden tilintarkastajien taustatietoja. Kyselyn ensimmäinen osio sisälsi 11 kysymystä liittyen vastaajien taustatietoihin, joista vastaajien piti valita itseään lähinnä oleva vaihtoehto. Taustatiedot aseteltiin kyselylomakkeen ensimmäiseen osioon, jotta kysely alkaisi helpoilla ja vastaajille tutuilla kysymyksillä.

Taulukko 2 kuvaa vastaajien sukupuolirakennetta. Vastanneista henkilöistä naisia oli 50 (40 prosenttia) ja miehiä 76 (60 prosenttia). Miesten suurempi osuus vastaajista ei tullut yllätyksenä, sillä yleisesti voidaan olettaa suuremman osan tilintarkastajista olevan miehiä kuin naisia. Naisten osuus vastaajista nousi kuitenkin melko suureksi, mikä voi mahdollisesti selittyä naisten suuremmalla aktiivisuudella ja innokkuudella kyselyyn vastaajina.

Sukupuoli	N	%-osuus
Nainen	50	40
Mies	76	60
Yhteensä	126	100

Taulukko 2. Vastaajien sukupuoli.

Vastaajien ikähaarukkaa on havainnollistettu taulukossa 3. Ikäjakauman alarajaksi on asetettu 20 vuotta, sillä oletuksena on, että tilintarkastajana ei toimi 20 vuotta nuoremmat työn vaativuuden, haasteellisuuden ja koulutustaustan vuoksi. Ikäportaikko on jaettu kymmenen vuoden välisiin jaksoihin, sillä kymmentä vuotta pienemmät erot ikien välillä eivät tuntuneet merkityksellisiltä kokonaisuuden kannalta. Ikähaarukan ylimmäiseksi arvoksi on laitettu yli 60 vuotta yleisen eläkeiän vuoksi. Vastaajista suurin osa on alle neljäkymmentävuotiaita, yhteensä 79 vastaajaa eli 63 prosenttia. Vastaajien jaottuminen melko nuoriin tilintarkastajiin voi olla selitettävissä sillä, että he ovat innokkaampia vastaamaan kyselyihin, ja mahdollisesti nuoren iän takia he eivät ole vielä auktorisoituja ja päävastuullisia tarkastajia, joten heillä on voinut kevään kiireellisenä aikana olla enemmän aikaa kyselyyn vastaamiseen kuin vanhemmilla, auktorisoiduilla tilintarkastajilla.

Ikä	N	%-osuus
20-29 vuotta	33	26
30-39 vuotta	46	37
40-49 vuotta	18	14
50-59 vuotta	24	19
Yli 60 vuotta	5	4
Yhteensä	126	100

Taulukko 3. Vastaajien ikä.

Taulukossa 4 on esitelty vastaajien auktorisoinnin jakautuminen. Suurimman ryhmän muodostaa ei-auktorisoidut tilintarkastajat (45 prosenttia). KHT-tilintarkastajia oli toiseksi eniten, 42 vastaajaa (34 prosenttia). HTM tilintarkastajia oli vastaajista 14 (11 pro-

senttia). Tupla-auktorisoinnin suorittaneita tilintarkastajia oli vastaajista yhteensä 9 (7 prosenttia). Sisäisen tarkastuksen ammattitutkinnon CIA:n suorittaneita tilintarkastajia oli vain yksi, ja hänkin toimii myös julkishallinnon tilintarkastajana (JHTT). Auktorisoituja tilintarkastajia oli kuitenkin kaiken kaikkiaan vastaajista 69 henkilöä (55 prosenttia). Keskuskauppakamarin (2010) julkaiseman tilaston mukaan vuoden 2010 alussa Suomessa oli yhteensä 719 KHT-tilintarkastajaa sekä 717 HTM-tilintarkastajaa. Kyselyyn vastanneista tilintarkastajista kuitenkin huomattavasti suurempi osa (34 prosenttia) oli KHT-tilintarkastajia kuin HTM-tilintarkastajia (11 prosenttia), vaikka KHT- ja HTM-tilintarkastajien määrä Suomessa on likimain yhtä suuri. KHT-tilintarkastajien suurempaa määrää voi selittää kyselyn lähettäminen Suomen kuudesta suurimmasta tilintarkastusyhteisöstä neljän yhteisön tilintarkastajille, joista enemmistö koostuu KHT-tilintarkastajista.

Auktorisointi	N	%-osuus
KHT	42	34
HTM	14	11
KHT & HTM	1	1
JHTT	4	3
KHT & JHTT	3	2
HTM & JHTT	4	3
CIA	0	0
CIA & JHTT	1	1
Ei auktorisointia	57	45
Yhteensä	126	100

Taulukko 4. Vastaajien auktorisointi.

Taulukko 5 kuvaa vastaajien kokemusta tilintarkastustehtävistä. Vastaajista ehdottomasti suurin osa on tilintarkastajia, joilla on kokemusta tilintarkastustehtävistä alle viisi vuotta (44 prosenttia). Myös alle kymmenen vuoden kokemuksen omaavia vastaajia on 28 (22 prosenttia). Yhteensä alle kymmenen vuoden kokemuksella toimivia tilintarkastajia vastaajista on jopa 83, eli 66 prosenttia. Pienen kokemuksen omaavien tilintarkastajien suuri osuus kuvastaa myös auktorisoinnin jakautumista, kun 45 prosenttia vastaajista eivät olleet auktorisoituja. Tilintarkastuslain (459/2007) mukaan tilintarkastajan tu-

lee työskennellä tilintarkastustehtävissä vähintään kolme vuotta, ennen kuin hänellä on oikeus osallistua KHT – tai HTM-kokeeseen. Tämä selittää hyvin sitä, että suuri osa vastaajista ei ole auktorisoituja, kun heillä ei myöskään ole paljoa kokemusta ja sitä kautta riittäviä valmiuksia auktorisoinnin suorittamiseen. Yli 40 vuoden kokemusta tilintarkastustehtävistä ei ollut kenelläkään vastaajista, mikä selittyy sillä, että vastaajista vain viisi (4 prosenttia) oli iältään yli kuusikymmentä, eivätkä näin ollen olleet työskennelleen koko uraansa tilintarkastajina.

Kokemus	N	%-osuus
0-5 vuotta	55	44
6-10 vuotta	28	22
11-20 vuotta	18	14
21-30 vuotta	16	13
31-40 vuotta	9	7
Yli 40 vuotta	0	0
Yhteensä	126	100

Taulukko 5. Vastaajien kokemus tilintarkastustehtävistä vuosina.

Vastaajien asemaa yhtiöissä havainnollistetaan taulukolla 6. Partner eli osakas-asemassa olevia tilintarkastajia oli vastaajista 22 (17 prosenttia). Managereita eli esimiesasemassa toimivia tilintarkastajia oli suurin osa, 43 vastaajaa (34 prosenttia). Senioreita eli vanhempia tilintarkastajia tai kauemmin tilintarkastajana toimineita henkilöitä, jotka eivät kuitenkaan ole osakkaina tai esimiestehtävissä, oli vastaajista 31 (25 prosenttia). Muussa asemassa, kuten esimerkiksi tilintarkastusassistentin tehtävissä toimivia tilintarkastajia oli vastaajista 30 (24 prosenttia).

Asema	N	%-osuus
Partner	22	17
Manager	43	34
Senior	31	25
Muu	30	24
Yhteensä	126	100

Taulukko 6. Vastaajien asema tilintarkastusyhteisössä.

Alla on kuvattuna taulukossa 7, kuinka monessa tarkastustyössä tilintarkastajat ovat mukana vuosittain. Suurimman ryhmän muodostaa alle 25 tarkastustyöhön osallistuminen, sillä vastaajista 50 (40 prosenttia) osallistuu 25:een tai tätä pienempään määrän tarkastuksia vuosittain. Ylimmäksi vastausvaihtoehdoksi on valittu 150 ja sitä suurempi määrä tarkastustöitä per vuosi, ja tähän ryhmään vastaajista kuului 15 (12 prosenttia).

Tarkastustyöt	N	%-osuus
1-25 / vuosi	50	40
26-50 / vuosi	36	29
51-100 / vuosi	18	14
101-150 / vuosi	7	5
Yli 150 / vuosi	15	12
Yhteensä	126	100

Taulukko 7. Vastaajien osallistuminen tarkastustöihin vuosittain.

Taulukossa 8 on kuvattu niiden sisäisten tarkastuksen osastojen määrää, joita tilintarkastajien tarkastamilla yhtiöillä on. Vastausryhmien alarajaksi on määriteltä, että tarkastettavilla yhtiöillä ei yhdessäkään ole sisäisen tarkastuksen osastoa, ja tähän ryhmään kuuluu vastaajista 28 (22 prosenttia). Suurimman ryhmän muodostavat vastaajat, joiden tarkastamissa yhtiössä yhdellä tai kahdella on sisäisen tarkastuksen yksikkö, tässä ryhmässä ollen 51 vastaajaa (40 prosenttia). Vastausvaihtoehdot ja ryhmien väliset erot on valittu pieniksi sen takia, että vain melko harvassa yhtiössä Suomessa on erillinen sisäisen tarkastuksen yksikkö. Arvopaperimarkkinayhdistys ry:n (2008) Suomen listayhtiöiden Hallinnointikoodin mukaan pörssiyhtiöiden on järjestettävä sisäisen tarkastuksen yksikkö tarpeenmukaisella tavalla. Muiden kuin pörssiyhtiöiden ei kuitenkaan ole lain mukaan järjestettävä erillistä sisäisen tarkastuksen yksikköä, joten näin ollen erillisten sisäisten tarkastusyksiköiden määrä suomalaisissa yhtiöissä on vielä melko pieni. Myöskään pienemmissä yhtiöissä erillisen yksikön järjestäminen ei välttämättä ole tarpeellista yhtiön pienen koon vuoksi, tai se ei välttämättä ole mahdollista taloudellisiin ja henkilöstöresursseihin nähden. Vastaajista vain 5:llä (4 prosenttia) on tarkastettavanaan yli kymmenen sellaista yhtiötä, joissa on erillinen sisäisen tarkastuksen yksikkö.

Sisäinen tarkastus	N	%-osuus
Ei yhdessäkään	28	22
1-2	51	40
3-4	27	21
5-6	12	10
7-8	1	1
9-10	2	2
Yli 10:ssä	5	4
Yhteensä	126	100

Taulukko 8. Sisäisen tarkastuksen yksiköiden määrä vastaajien tarkastamissa yhtiöissä.

Sisäisen tarkastuksen ulkoistamista osittain tai kokonaan yhtiön ulkopuolelle tilintarkastajien tarkastamissa yhtiöissä on kuvattu taulukossa 9. Ehdottomasti suurimman ryhmän muodostaa 81 vastaajan ryhmä (64 prosenttia), jossa yhdessäkään heidän tarkastamassaan yhtiössä sisäistä tarkastusta ei ole ulkoistettu. Toiseksi suurimman ryhmän muodostaa 38 vastaajan ryhmä (30 prosenttia), jossa tarkastettavista yhtiöistä yhdessä tai kahdessa on sisäinen tarkastus ulkoistettu osittain tai kokonaan. Ainoassakaan tapauksessa ei tilintarkastajalla ole tarkastettavana yhtiöitä, joissa yli kymmenessä olisi sisäinen tarkastus ulkoistettu osittain tai kokonaan. Tämä kuvastaa sitä, että sisäisen tarkastuksen ulkoistaminen Suomessa osittain tai kokonaan on vielä melko harvinaista.

Ulkoistettu	N	%-osuus
E yhdessäkään	81	64
1-2	38	30
3-4	4	3
5-6	2	2
7-8	0	0
9-10	1	1
Yli 10:ssä	0	0
Yhteensä	126	100

Taulukko 9. Sisäisen tarkastuksen osittaisen tai kokonaisen ulkoistamisen määrä vastaajien tarkastamissa yhtiöissä.

Taulukosta yhdeksän on havaittavissa, että vain 45 tapauksessa yhtiöiden sisäinen tarkastus on ulkoistettu yhtiön ulkopuolelle 1-10 vastaajien tarkastamissa yhtiöissä. Taulukosta kymmenen on nähtävissä, kenelle ulkoistaminen on tapahtunut. Big-4 tilintarkastusyhteisöt käsittävät Suomen neljä suurinta tilintarkastusyhteisöä, joita ovat PriceWaterhouseCoopers, KPMG, Ernst & Young sekä Deloitte. Suurimassa osassa eli 26 tapauksessa ulkoistaminen on tapahtunut jollekin Big-4 yhtiöistä (58 prosenttia). Big-6 käsittää edellä mainitut neljä suurinta tilintarkastusyhteisöä sekä kaksi seuraavaksi suurinta tilintarkastusyhteisöä, eli Tuokko Tilintarkastuksen sekä BDO:n. Konsulttiyritys taulukossa tarkoittaa sisäisen tarkastuksen konsulttiyritystä, jolle yllättäen oli ulkoistettu sisäinen tarkastus vain kolmessa tapauksessa. Muille kuin Big-6 tai sisäisen tarkastuksen konsulttiyritykselle ulkoistaminen on tapahtunut seitsemässä tapauksessa (16 prosenttia).

Kenelle ulkoistettu	N	%-osuus
Big-4	26	58
Big-6	4	9
Tuokko Tilintarkastus	2	4
Konsulttiyritys	1	2
Big-4 & Muu	3	7
Tuokko/Bdo & konsultti	2	4
Muu	7	16
Yhteensä	45	100

Taulukko 10. Kenelle sisäisen tarkastuksen ulkoistaminen on tapahtunut.

Vastaajilta kysyttiin myös heidän arvioitansa sisäisen tarkastuksen tekemän työn ja raportoinnin antamasta avusta tilintarkastukselle. Vastaajista suurin osa eli 57 vastaajaa (45 prosenttia) koki sisäisen tarkastajan tekemän työn auttavan tilintarkastuksessa jonkin verran. Vastaajista 16 totesi, että sisäisestä tarkastuksesta ja sen tekemästä työstä ja raportoinnista ei ole lainkaan apua (13 prosenttia). Vastaajien määrä on yllättävän suuri, sillä sisäinen tarkastus tarkastaa osittain samoja kohteita kuin tilintarkastaja (Balkaran 2008), joten voisi olettaa että tilintarkastaja pystyisi edes jossain määrin hyödyntämään sisäisen tarkastuksen jo tekemää työtä. Vastaajista vain viisi (4 prosenttia) koki, että sisäisestä tarkastuksesta on paljon apua tilintarkastajan omassa tarkastuksessa.

Sisäisen tarkastuksen apu	N	%-osuus
Ei lainkaan	16	13
Vähän	33	26
Jonkin verran	57	45
Melko paljon	15	12
Paljon	5	4
Yhteensä	126	100

Taulukko 11. Vastaajien kokema sisäisen tarkastajan työn ja raportoinnin antama apu tilintarkastukseen.

Taulukko 12 kuvastaa tilintarkastajien näkemyksiä sisäisen tarkastuksen tasosta Suomessa. Vastaajista hieman yli puolet (64 vastaajaa ja 51 prosenttia) arvioivat, että sisäisen tarkastuksen taso on yleisesti tyydyttävä. Vastaajista 47 (37 prosenttia) koki sisäisen tarkastuksen olevan hyvällä tasolla. Vastaajista neljä (3 prosenttia) arvioi sisäisen tarkastuksen olevan heikkoa, ja vain yksi vastaaja (1 prosenttia) totesi sisäisen tarkastuksen olevan Suomessa kiitettävällä tasolla. Tilintarkastajien arviot sisäisen tarkastuksen tasosta ja tilintarkastajien kokema hyöty sisäisen tarkastajan tekemästä työstä kulkevat rinnakkain. Tilintarkastajien tulee arvioida sisäisen tarkastuksen laatua ennen päätöstään käyttää sitä hyväkseen (KHT-yhdistys 2009). Näin ollen on perusteltua, että monikaan tilintarkastaja ei koe sisäisestä tarkastuksesta olevan juuri apua, mikäli he arvioivat sisäisen tarkastuksen tason olevan tyydyttävä, välttävä tai jopa heikko.

Sisäisen tarkastuksen taso	N	%-osuus
Heikko	4	3
Välttävä	10	8
Tyydyttävä	64	51
Hyvä	47	37
Kiitettävä	1	1
Yhteensä	126	100

Taulukko 12. Vastaajien arviointi sisäisen tarkastuksen tasosta yleisesti Suomessa.

5. TUTKIMUSMENETELMÄT JA TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimuksessa käsiteltävä aineisto on kerätty E-lomakkeella suoritetulla kyselyllä, ja tutkimusaineiston tilastollinen testaus on suoritettu SPSS 17.0 ohjelmistolla. Tutkielmassa tutkitaan, luottavatko tilintarkastajat enemmän ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen kuin yhtiön omaan sisäiseen tarkastukseen. Tutkimuskohteena on lisäksi se, miten sisäisen tarkastajan pätevyys vaikuttaa tilintarkastajan luottamuspäätöksiin kuten myös se, miten tilintarkastajan oma kokemus ja pätevyys vaikuttavat luottamukseen ulkoistettua ja yhtiön omaa sisäistä tarkastusta kohtaan.

5.1. Tutkimusmenetelmät

Tutkimushypoteesien testaamiseen käytetään kolmea eri menetelmää, t-testiä, varianssi-analyysia tai Kruskal-Wallis-testiä. T-testi eli Studentin t-testi on keskiarvotesti. Keskiarvotesteillä verrataan otoksesta laskettua keskiarvoa hypoteesin mukaiseen keskiarvoon, tai vertaillaan ryhmien keskiarvoja toisiinsa. Tässä tutkimuksessa vertaillaan otoksista laskettuja keskiarvoja hypoteesien mukaisiin keskiarvoihin. T-testiä voidaan käyttää yhtä suurten ja eri suurten varianssien (keskihajontojen) tapauksissa. T-testin edellytyksenä on, että muuttuja on normaalisti jakautunut tai jakauman muoto on symmetrinen. T-testi kuuluu parametrisiin testeihin, jotka ovat niin sanotusti voimakkaita, eli t-testi hylkää helpommin väärän nollahypoteesin. (Heikkilä 1998: 194-242.)

Tässä tutkielmassa hypoteesien testaamiseen käytetään t-testiä, jolloin otoksien keskiarvoja verrataan hypoteesien mukaisiin keskiarvoihin. Tutkielman hypoteesien testaus tapahtuu testaamalla kyselytutkimuksen väittämiä, joita vastaajat arvioivat Likertin seitseen-portaisella asteikolla. Hypoteesien testaamiseen on valittu t-testi, sillä t-testi mittaa keskiarvojen välisiä eroja ja sitä, kuinka todennäköistä on, että keskiarvojen erot johtuvat sattumasta. Likertin seitseen-portaisen asteikon avulla kullekin testattavalle hypoteesille on saatu keskiarvot vastaajien arvioista väitteiden paikkansapitävyydestä. Näiden vastaajien antamien arvojen keskiarvoa verrataan väitekohtaisesti nollahypoteesin mukaiseen keskiarvoon neljä (keskiarvo asteikolla 1-7), eli oletukseen että eroavaisuutta keskiarvoissa ei ole suuntaan tai toiseen. Testisuureeksi valitaan arvo neljä, joka on vastausasteikon 1-7 keskiarvo, sillä mikäli vastaajat ovat väittämistä samaa mieltä, muodostuu vastausten keskiarvo suuremmaksi kuin neljä, ja päinvastoin vastaajien ollessa eri mieltä väittämän paikkansapitävyydestä, vastausten keskiarvo muodostuu pienem-

mäksi kuin keskiarvo neljä. T-testi suoritetaan kaksisuuntaisena, sillä testattavien väitteiden keskiarvo voi olla joko pienempi kuin neljä tai suurempi kuin neljä. Keskiarvotesteistä on eliminoitu vastausvaihtoehto nolla (0 = En arvioi väittämää) jonka vastaajan neuvottiin valitsemaan, mikäli hän ei pysty vastaamaan väittämään. Eliminointi on suoritettu sen vuoksi, että mikäli nolla-vastausvaihtoehtoa vastaavat tilastolliset arvot kahdeksan olisi jätetty aineistoon, olisi se parantanut vastausten keskiarvoa perusteettomasti ja vaikuttanut näin tutkimustuloksiin. Näin ollen kaikkien väittämien lopulliseksi vastausmääräksi (N) ei muodostunut 126 kappaletta, joka oli lopullinen kyselyyn vastanneiden määrä. Alla on hahmoteltuna t-testillä testattavien hypoteesien perusmuodot:

H0: Väittämien vastauksien keskiarvot eivät eroa keskiarvosta neljä

H1: Väittämien vastauksien keskiarvot eroavat keskiarvosta neljä

Mikäli t-testien mukaiset testattavien hypoteesien keskiarvot ovat suuremmat tai pienemmät kuin neljä, ja tämä ero on tilastollisesti merkitsevä valitulla merkitsevyystasolla, H0 hylätään. Merkitsevyystaso kuvaa riskitasoa, joka ilmoittaa kuinka suuri on riski, että saatu ero johtuu sattumasta. Merkitsevyystasosta käytetään lyhennettä p tai sig. (significance = merkitsevyystaso), ja se mittaa tehdyn johtopäätöksen tilastollista luotettavuutta eli todennäköisyyttä tehdä virheellinen johtopäätös, kun H0 hylätään. Merkitsevyystasoksi asetetaan usein 5 %:a eli merkitsevyystaso on 0,05. Mitä pienemmäksi merkitsevyystaso asetetaan, sitä merkitsevämpi on testistä saatu tulos. Mikäli testien p-arvo tai sig. jää pienemmäksi kuin etukäteen valittu merkitsevyystaso, H0 hylätään. Tällöin H1 hyväksytään, eli väittämien vastausarvojen keskiarvot ovat suuremmat tai pienemmät kuin nollahypoteesin mukainen keskiarvo neljä, ja tämä tulos on tilastollisesti merkitsevä. (Heikkilä 1998: 194-242; Metsämuuronen 2005: 54-58.)

Ennen t-testin suorittamista on mitattava muuttujien jakaumien normaalijakautuneisuus. Normaalijakautuneisuuden testaaminen onnistuu Kolmogorov-Smirnov-testillä, joka on ei-parametrinen testi. Kolmogorov-Smirnov-testissä nollahypoteesina on, että muuttuja on normaalisti jakautunut. Testin mukaan pienillä sig.-arvoilla (alle 0,05) nollahypoteesi hylätään ja jakauma poikkeaa normaalista. Mikäli tulos johtaa nollahypoteesin hylkäämiseen, jolloin muuttujat eivät ole normaalijakautuneita, t-testin käyttö ei ole suositeltavaa. T-testin soveltaminen hypoteesien testaamiseen voidaan varmistaa kuitenkin myös testaamalla jakaumien symmetrisyys. Mikäli jakaumat ovat symmetrisiä, soveltuu t-testi eli keskiarvotesti hypoteesien testaamiseen. Jakaumien symmetrisyyttä voidaan tarkastella niiden vinouden mukaan. Mikäli muuttujan jakauman itseisarvoksi tulee pienempi

kuin kaksi, eli muuttujan vinous jaettuna muuttujan keskimääräisellä virheellä, on itseisarvoltaan pienempi kuin kaksi, on muuttujan jakauma symmetrinen. Tällöin normaalijakautuneisuus ehdon täyttymättä jäämisestä huolimatta t-testin käyttäminen hypoteesien testaamiseen onnistuu, sillä muuttujat ovat symmetrisiä ja otoskoko on suuri, kun se on suurempi kuin 100 kpl. (Heikkilä 1998: 194-242; Metsämuuronen 2005: 54-58.)

Varianssianalyysiä voidaan käyttää testaamaan osaa hypoteeseista, mikäli varianssianalyysin eli Anovan edellytykset täyttyvät. Varianssianalyysi on myös keskiarvotesti, joka testaa keskiarvojen välisiä eroja. Varianssianalyysin avulla testataan, ovatko keskiarvojen erot ryhmien välillä tarpeeksi suuria, vai onko liian suuri riski, että erot johtuvat sattumasta. Varianssianalyysia käytettäessä tulee seuraavien edellytysten täytyä:

- havainnot ovat toisistaan riippumattomia
- muuttujan arvot ovat normaalisti jakautuneita vertailtavilla ryhmillä
- muuttujan varianssit eri ryhmissä ovat yhtä suuret

Varianssianalyysin edellytysten täyttymistä voidaan testata muun muassa Kolmogorov-Smirnov-testillä. Mikäli varianssianalyysin käyttö ei sovellu edellytysten täyttymättä jäämisestä johtuen hypoteesien testaamiseen, vaihtoehtoinen tapa testata hypoteesit on Kruskall-Wallis-testi. Kruskall-Wallis on ei-parametrinen testi, jota käytetään usean keskiarvon tai mediaanin vertailuun. Kruskall-Wallis-testissä ei ole jakauma- ja varianssiehtoja. Testin lähtökohtana on havaintoarvojen sijoittuminen yhdistetyssä otoksessa. Testisuure rakentuu otoksittain lasketuille sijalukujen summille. Mikäli otokset ovat peräisin samasta jakaumasta, tulisi sijalukujen summien olla samaa suuruusluokkaa. Mikäli jonkin otoksen keskiarvo on muita pienempi, ainakin yksi ryhmä poikkeaa tilastollisesti jostakin muusta ryhmästä. (Heikkilä 1998: 194-242; Metsämuuronen 73-74.)

5.2. Hypoteesien testaus ja tulosten tulkinta

Hypoteesit testataan t-testiä, varianssianalyysia tai Kruskall-Wallis testiä käyttäen. Hypoteesit testataan kyselomakkeesta saatujen kysymysten ja väittämien vastausten perusteella. Taulukossa 13 on tuloste väittämien yksi, kolme, viisi ja seitsemän vastausten normaalijakautuneisuuden testaamisesta. Kyseisiä väittämiä tarvitaan hypoteesien yksi, kaksi, kolme ja viisi testaamiseen. Väittämien normaalijakautuneisuus on testattu Kolmogorov-Smirnov-testin avulla. Taulukon mukaisesti väittämien eli muuttujien p-ar-

voksi on jokaisessa tapauksessa muodostunut pienempi arvo kuin 0,05. Kolmogorov-Smirnov-testin mukaisesti alle 0,05 mukaiset p-arvot johtavat nollahypoteesin hylkäämiseen ja muuttujien normaalijakautuneisuuden hylkäämiseen. Normaalijakautuneisuuden osalta t-testin käyttämisen edellytykset eivät näin ollen täyty yhdenkään väittämän kohdalla.

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test

	Väittäjä 1	Väittäjä 3	Väittäjä 5	Väittäjä 7
N	121	122	119	119
Jakauman tunnusluvut				
Keskiarvo	4,42	3,98	3,87	4,56
Keskihajonta	1,453	1,770	1,484	1,711
Merkittävimmät erot				
Absoluuttinen	0,134	0,176	0,174	0,153
Positiivinen	0,134	0,176	0,174	0,125
Negatiivinen	-0,123	-0,145	-0,112	-0,153
Kolmogorov-Smirnov Z	1,573	1,949	1,897	1,664
Sig. (2-suuntainen)	0,014	0,001	0,001	0,008

Taulukko 13. Väittäjien yksi, kaksi, kolme ja viisi vastausjakaumien normaalijakautuneisuuden testaaminen Kolmogorov-Smirnov-testillä.

Normaalijakautuneisuuden ehtojen täyttymättä jäädessä t-testin käyttämistä voidaan testata vielä väittäjien vastausjakaumien symmetrisyyttä tarkastelemalla. Jakaumien symmetrisyys voidaan laskea jakamalla muuttujan vinous sen keskivirheellä. Mikäli vinouden itseisarvoksi tulee pienempi kuin kaksi, voidaan t-testiä käyttää hypoteesien tutkimiseen. Taulukosta 14 on nähtävissä, että kaikkien väittäjien vastauksien vinouden itseisarvo on pienempi kuin kaksi, jolloin voidaan todeta jakaumien olevan symmetrisiä. Väittäjien vastauksien otoskoon ollessa suuri, eli yli 100 kappaletta, voidaan jakaumien symmetrisyyttä pitää edellytyksenä keskiarvotestin eli tässä tapauksessa t-testin käyttämiselle hypoteesien testaamiseen, vaikka t-testin edellytys muuttujien normaalijakautuneisuudesta ei toteutunutkaan. (Gustafsson 2009.)

Test Statistics

	Väittäjä 1	Väittäjä 3	Väittäjä 5	Väittäjä 7
N	121	122	119	119
Jakauman tunnusluvut				
Vinous	- 0,009	0,109	0,428	-0,136
Keskivirhe	0,227	0,227	0,227	0,227
Itseisarvo < 2	0,040	0,480	1,885	0,599

Taulukko 14. Väittäjien yksi, kaksi, kolme ja viisi vastausjakaumien symmetrisyyden testaaminen vinouden mukaan.

Kun jakaumien symmetrisyyden edellytykset isolla otoskoolla ovat toteutuneet, on hypoteesien testaaminen t-testillä mahdollista. Ensimmäisessä hypoteesissa ollaan kiinnostuneita siitä, luottavatko tilintarkastajat enemmän ulkoistettuun kuin yhtiön omaan sisäiseen tarkastukseen, ja sitä testataan t-testillä. Kyselylomakkeessa H 1:sta vastasi väittäjä numero yksi: ”luotan enemmän ulkoistettuun kuin yhtiön omaan sisäiseen tarkastukseen”. Ensimmäisen hypoteesin nollahypoteesi ja sen vastahypoteesi asetellaan seuraavasti:

H₀: Tilintarkastajat luottavat yhtä paljon ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen kuin yhtiön omaan sisäiseen tarkastukseen.

H₁: Tilintarkastajien luottamuksessa on eroa ulkoistetun sisäisen tarkastuksen ja yhtiön oman sisäisen tarkastuksen välillä.

One-Sample Test

Hypoteesi	Testiarvo = 4						
	n	Keskisarvo	Keskihajonta	T-arvo	Sig.(2-suuntainen)	Sig.	Ero
1	121	4,42	1,453	3,19	0,002	0,001	4,21

Taulukko 15. Tutkimushypoteesin 1 t-testin tulokset.

Ensimmäisen hypoteesin n-luvuksi eli vastauksien määräksi muodostui 121 kpl. Vastausarvojen keskiarvoksi saatiin 4,42, joka on suurempi kuin nollassa hypoteesin mukainen keskiarvo neljä. Hypoteesin keskihajonnaksi muodostui 1,453 ja t-arvoksi 3,19. Hypoteesin vertailtavien ryhmien keskiarvojen erotus oli 4,21. Hypoteesia testattaessa kaksisuuntaiseksi sig.-arvoksi saatiin 0,002, joka jaetaan kahdella, jotta saadaan yksisuuntainen sig. tai p-arvo. P-arvon ollessa 0,001, joka on pienempi kuin käytetty luottamustavali 5 % eli arvo 0,05, tulee nollassa hypoteesi hyläytyksi. Näin ollen vastahypoteesi H1 hyväksytään, eli tilintarkastajien luottamuksessa on eroja ulkoistettua sisäistä tarkastusta ja yhtiön omaa sisäistä tarkastusta kohtaan. Keskiarvon ollessa suurempi kuin neljä, merkitsee se, että tilintarkastajat luottavat enemmän ulkoistettuun kuin yhtiön omaan sisäiseen tarkastukseen, ja tämä tulos on tilastollisesti merkitsevä p-arvolla 0,001.

Toisessa hypoteesissa ollaan kiinnostuneita sisäisen tarkastajan pätevyyden vaikutuksesta tilintarkastajan luottamuspäätöksiin. Myös toista hypoteesia testataan t-testillä. Kyselylomakkeella H 2:sta tutkittiin väittämällä numero kolme: ”luottaisin enemmän ulkoistettuun kuin yhtiön omaan sisäiseen tarkastukseen, vaikka arvioisin yhtiön oman sisäisen tarkastajan päteväksi”. Toisen hypoteesin nollassa hypoteesi ja sen vastahypoteesi asetellaan kuten alla esitetty:

H0: Tilintarkastajien luottamuksessa ei ole eroja ulkoistetun ja yhtiön oman sisäisen tarkastuksen välillä, kun tilintarkastajat arvioivat yhtiön oman sisäisen tarkastajan päteväksi.

H2: Tilintarkastajien luottamuksessa on eroja ulkoistetun sisäisen tarkastuksen ja yhtiön oman sisäisen tarkastuksen välillä, vaikka tilintarkastajat arvioisivat yhtiön oman sisäisen tarkastajan päteväksi.

One-Sample Test

Hypoteesi	Testiarvo = 4						
	n	Keskiarvo	Keskihajonta	T-arvo	Sig.(2-suuntainen)	Sig.	Ero
2	122	3,98	1,770	-0,153	0,878	0,439	-,025

Taulukko 16. Tutkimushypoteesin 2 t-testin tulokset.

Tutkimushypoteesin kaksi testaamisen soveltuvia vastauksia saatiin 122 kappaletta (n). Hypoteesin keskiarvo jäi alle oletuskeskiarvon neljä, keskiarvon ollessa 3,98. Hypoteesin keskihajonnaksi muodostui 1,770 ja t-arvoksi -0,153. Hypoteesin vertailtavien ryhmien keskiarvojen erotukseksi muodostui -,025. Hypoteesin yksisuuntaiseksi p-arvoksi muodostui 0,439, joka on paljon suurempi kuin luottamusväli 0,05, jolloin H0 hyväksytään. Tutkimushypoteesi kaksi tulee näin hylätyksi, eli tilintarkastajien luottamuksessa ei ole eroja ulkoistetun ja yhtiön oman sisäisen tarkastuksen välillä, kun tilintarkastajat arvioivat yhtiön oman sisäisen tarkastajan päteväksi. Tämä tulos osoittaa, että sisäisen tarkastajan pätevyys vaikuttaa tilintarkastajien luottamuspäätöksiin eikä vain se, onko sisäinen tarkastus ulkoistettu vai ei. Tätä olettamusta tukee löyhästi kyselytutkimuksessa ollut taustaväittämä numero kaksi, jonka mukaan tilintarkastajien luottamuspäätöksiin vaikuttaa enemmän sisäisen tarkastajan pätevyys kuin hänen objektiivisuus ja aikaisemman työn laatu. Tämän väittämän keskiarvoksi saatiin 4,03, mutta tulos ei ollut kuitenkaan tilastollisesti merkitsevä.

Tutkielman kolmannessa hypoteesissa ollaan kiinnostuneita siitä, miten yhtiön oman sisäisen tarkastajan toimiminen aikaisemmin tilintarkastustehtävissä vaikuttaa vastaajien näkemykseen ulkoistetun sisäisen tarkastuksen luotettavuudesta. Kolmatta hypoteesia testataan niin ikään t-testiä hyväksi käyttäen. H 3:sta tutkittiin kyselylomakkeella väittämällä viisi: ”luottaisin enemmän ulkoistettuun kuin yhtiön omaan sisäiseen tarkastukseen, vaikka yhtiön oma sisäinen tarkastaja olisi toiminut aiemmin tilintarkastajana”. Kolmas hypoteesi ja sen vastahypoteesi asetellaan seuraavasti:

H0: Tilintarkastajien luottamuksessa ei ole eroja ulkoistetun ja yhtiön oman sisäisen tarkastuksen välillä, kun yhtiön oma sisäinen tarkastaja on toiminut aiemmin tilintarkastajana.

H3: Tilintarkastajien luottamuksessa on eroja ulkoistetun sisäisen tarkastuksen ja yhtiön oman sisäisen tarkastuksen välillä, vaikka yhtiön oma sisäinen tarkastaja olisi toiminut aikaisemmin tilintarkastajana.

One-Sample Test

Hypoteesi	Testiarvo = 4						
	N	Keskiarvo	Keskihajonta	T-arvo	Sig.(2-suuntainen)	Sig.	Ero
3	119	3,87	1,484	-0,988	0,325	0,1625	-,134

Taulukko 17. Tutkimushypoteesin 3 t-testin tulokset.

Tutkimushypoteesin kolme testaamiseen soveltuvia vastauksia saatiin vain 119 kappaletta, jolloin seitsemän vastaajaa ei arvioinut väittämää numero viisi laisinkaan. T-testin mukaisesti hypoteesin keskiarvoksi tuli 3,87, joka on pienempi kuin oletuskeskiarvo neljä. Hypoteesin keskihajonnaksi muodostui 1,484, t-arvoksi -0,988 sekä vertailtavien ryhmien keskiarvojen erotukseksi tuli -0,134. P-arvoksi saatiin 0,1625, joka on suurempi kuin luottamusvälin p-arvo 0,05, jolloin HO tulee tässäkin hypoteesissa hyväksytyksi. Näin ollen tutkimushypoteesi kolme: tilintarkastajien luottamuksessa on eroja ulkoistetun sisäisen tarkastuksen ja yhtiön oman sisäisen tarkastuksen välillä, vaikka yhtiön oma sisäinen tarkastaja olisi toiminut aikaisemmin tilintarkastajana, tulee hylätyksi. Eli mikäli yhtiön oma sisäinen tarkastaja on toiminut aiemmin tilintarkastajana, vaikuttaa tämä siihen, että tilintarkastajat eivät sokeasti luota enemmän ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen kuin yhtiön omaan sisäiseen tarkastukseen.

Tutkimushypoteesin kolme hylkäämistä tukee kyselylomakkeessa esitetty taustaväite numero neljä, jonka mukaan tilintarkastajien luottamuspäätöksiin vaikuttaa positiivisesti tieto siitä, että yhtiön oma sisäinen tarkastaja on toiminut aikaisemmin tilintarkastajana. Väittämän keskiarvoksi muodostui 5,34, ja tämä tulos oli tilastollisesti erittäin merkitsevä p-arvolla 0,000. Näin ollen tilintarkastajien luottamusta sisäiseen tarkastukseen parantaa tieto siitä, että sisäinen tarkastaja on toiminut aikaisemmin urallaan tilintarkastajana. Tällöin tilintarkastajat varmasti arvioivat sisäisen tarkastajan pätevyystason korkeaksi, ja ovat valmiita luottamaan yhtiön omaan sisäiseen tarkastajaan tämän ollessa kokenut ja pätevä, eikä luottamus nouse korkeammaksi ulkoista sisäistä tarkastusta kohtaan.

Neljännessä hypoteesissa tutkittiin miten tilintarkastajan oma pätevyys ja kokemus vaikuttavat hänen näkemykseensä sisäisen tarkastuksen luotettavuudesta, kun myös sisäinen tarkastaja on toiminut tilintarkastustehtävissä. H 4:sta tutkittiin kyselylomakkeella samalla väittämällä kuin edellistä, kolmatta hypoteesia. Mukaan H 4:n testaamiseen otetaan kuitenkin muuttuvat tekijät kokemus ja auktorisointi, joilla mitataan tilintarkastajan kokemuksen ja pätevyyden vaikutusta vastaukseen. Neljättä hypoteesia testataan varianssianalyysin avulla mikäli mahdollista. Jos Anovan edellytykset joudutaan hylkäämään, testataan hypoteesia Kruskal-Wallis testin avulla. Alla on esitetty neljännen hypoteesin nollahypoteesi ja sen vastahypoteesi.

H0: Tilintarkastajien kokemuksella ja pätevyydellä ei ole merkitystä tilintarkastajien luottamukseen ulkoistettua tai yhtiön omaa sisäistä tarkastusta kohtaan, kun yhtiön oma sisäinen tarkastaja on toiminut aiemmin tilintarkastajana.

H4: Tilintarkastajien kokemuksella ja pätevyydellä on merkitystä tilintarkastajien luottamukseen ulkoistettua tai yhtiön omaa sisäistä tarkastusta kohtaan, vaikka yhtiön oma sisäinen tarkastaja olisi toiminut aikaisemmin tilintarkastajana.

Neljättä tutkimushypoteesia testataan varianssianalyysillä, jos sen ehdot täyttyvät. Ehtojen täyttymistä varten tulee selvittää ovatko testattavat muuttujat auktorisointi ja kokemus normaalijakautuneita testattavan väittämän suhteen. Normaalijakautuneisuutta testataan Kolmogorov-Smirnov-testin avulla. Kolmogorov-Smirnov-testin nollahypoteesi on, että tutkittava muuttuja on normaalijakautunut. Testiä tulkitaan siis siten, että alle 0,05 p-arvot hylkäävät nollahypoteesin, ja jakauma näin ollen poikkeaa normaalijakaumasta. (Heikkilä 1998: 235.)

Ensin tutkitaan auktorisoinnin ryhmien normaalijakautuneisuutta suhteessa väittämään viisi: ”tilintarkastajat luottavat enemmän ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen kuin yhtiön omaan sisäiseen tarkastukseen, vaikka yhtiön oma sisäinen tarkastaja olisi toiminut aiemmin tilintarkastajana”. Mikäli eri ryhmien p-arvot ovat pienemmät kuin merkitsevyystaso 0,05, normaalijakautuneisuus oletus H0 hylätään, jolloin muuttujan arvot eivät ole normaalijakautuneita vertailtavilla ryhmillä.

Testausta varten kaksi ryhmää jouduttiin yhdistämään muihin ryhmiin, sillä testausta ei voi suorittaa, mikäli ryhmässä on vain yksi havainto. Näin ollen ryhmä seitsemän (KHT & HTM) yhdistettiin ryhmään yksi (KHT), ja ryhmä kahdeksan (JHTT & CIA) yhdistettiin ryhmään kolme (JHTT), jolloin lopullinen testattavien muuttujien määrä pysyi 119:ssä, kuten vastauksia kyselyn väittämään viisi alun perin saatiinkin. Testattavien ryhmien lukumäärä tippui alkuperäisestä yhdeksästä ryhmästä kuuteen, sillä kaksi ryhmää yhdistettiin muihin ryhmiin, ja ryhmässä ”CIA” ei ollut yhtään havaintoa, jolloin sitä ei voitu ottaa mukaan vertailuun.

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test

	KHT	HTM	JHTT	Ei auktorisointia	HTM&JHTT	KHT&JHTT
n	41	13	5	53	4	3
Jakauman tunnusluvut						
Keskiarvo	3,900	4,460	3,200	3,850	3,000	3,330
Keskihajonta	1,609	1,613	0,837	1,420	1,414	0,577
Merkittävimmät erot						
Absoluuttinen	0,200	0,214	0,231	0,194	0,260	0,385
Positiivinen	0,200	0,202	0,194	0,194	0,240	0,385
Negatiivinen	-,123	-, 214	-, 231	-, 127	-,260	-,282
Kolmogorov-Smirnov Z	1,283	0,773	0,515	1,409	0,520	0,667
Sig. (2-suuntainen)	0,074	0,588	0,953	0,038	0,949	0,766

Taulukko 18. Väittämän viisi vastausjakauman normaalijakautuneisuuden testaaminen auktorisoinnin mukaan.

Taulukosta 18 on nähtävissä Kolmogorov-Smirnov-testin tulokset tilintarkastajan auktorisoinnin suhteesta väittämään viisi. Testin mukaan kaikissa muissa kuin 'Ei auktorisointia' ryhmissä ryhmien p-arvot ovat suurempia kuin merkitsevyytaso 0,05. Kolmogorov-Smirnov-testin mukaan normaalijakautuneisuus hyväksytään, kun testin p-arvo on yli 0,05. Näin ollen H₀ hyväksytään viidessä ryhmässä, ja nollahypoteesi tulee hylätyksi vain yhdessä ryhmässä, jonka p-arvo on 0,038 ja siten alle 0,05, jolloin jakauma ei ole normaalijakautunut. Yksikin poikkeava havainto kuitenkin riittää, jolloin kaikki ryhmät eivät ole normaalijakautuneita ja Anovan edellytykset eivät täyty normaalijakautuneisuuden osalta.

Toisessa Kolmogorov-Smirnov-testissä testataan kokemuksen tilintarkastustehtävistä ryhmien normaalijakautuneisuutta suhteessa väittämään viisi. Kokemus tilintarkastustehtävistä jaoteltiin kyselyssä kuuteen eri osioon (0-5 vuotta, 6-10 vuotta, 11–20 vuotta, 21–30 vuotta, 31–40 vuotta ja yli 40 vuotta), mutta vastaukset jakaantuivat vain viiteen ensimmäiseen ryhmään, sillä kukaan vastaajista ei ollut toiminut tilintarkastustehtävissä yli neljäkymmentä vuotta.

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test

	0-5 vuotta	6-10 vuotta	11-20 vuotta	21-30 vuotta	31-40 vuotta
n	51	28	17	16	7
Jakauman tunnusluvut					
Keskiarvo	3,92	3,82	4,06	3,75	3,43
Keskihajonta	1,383	1,416	1,983	1,612	0,976
Merkittävimmät erot					
Absoluuttinen	0,203	0,219	0,292	0,179	0,241
Positiivinen	0,203	0,219	0,292	0,179	0,241
Negatiivinen	-0,170	-0,152	-0,189	-0,156	-0,187
Kolmogorov-Smirnov Z	1,449	1,160	1,202	0,716	0,638
Sig. (2-suuntainen)	0,030	0,136	0,111	0,684	0,810

Taulukko 19. Väittämän viisi vastausjakauman normaalijakautuneisuuden testaaminen tilintarkastuskokemuksen mukaan.

Taulukossa 19 on Kolmogorov-Smirnov-testin tulokset tilintarkastajien kokemuksen mukaan ryhmittäin. Nollahypoteesin mukaan ryhmät ovat keskenään normaalijakautuneita. Nollahypoteesi tulee hyväksytyksi, mikäli ryhmien p-arvot ovat suuremmat kuin 0,05. Taulukosta on nähtävissä, että kaikissa muissa paitsi '0-5 vuotta' kokemusta ryhmässä p-arvot ovat suuremmat kuin 0,05, jolloin H_0 tulee hyväksytyksi. '0-5 vuotta' kokemusta ryhmässä p-arvo on 0,030, jolloin H_0 hylätään ja ryhmän arvot eivät ole normaalijakautuneita.

Kuten auktorisoinnin normaalijakautuneisuutta tutkittaessa myöskään kokemusmuuttujan arvot eivät ole normaalisti jakautuneita kaikilla vertailtavilla ryhmillä. Tällöin Anovan edellytykset eivät täyty, ja neljättä hypoteesia tilintarkastajan kokemuksen ja pätevyyden vaikutuksesta luottamukseen ulkoistettua sisäistä tarkastusta kohtaan, kun yhtiön oma sisäinen tarkastaja on aiemmin toiminut tilintarkastajana, ei voida testata Anovan avulla. Varianssianalyysin sijaan kokemuksen ja auktorisoinnin vaikutusta vastauksiin voidaan testata Kruskal-Wallis-testi avulla, joka on ei-parametrinen vastine varianssianalyysille, ja joka ei vaadi ryhmien normaalijakautuneisuutta. (Heikkinen 1998: 233.)

Test Statistics

Hypoteesi 4 (auktorisointi)	Kruskall-Wallis-testi			
	n	Chi-Square	Sig.	Vapausaste
	119	6,701	0,461	7

Taulukko 20. Auktorisoinnin vaikutus tilintarkastajan luottamukseen ulkoistettua sisäistä tarkastusta kohtaan, kun yhtiön oma sisäinen tarkastaja on toiminut aiemmin tilintarkastajana.

Test Statistics

Hypoteesi 4 (kokemus)	Kruskall-Wallis-testi			
	n	Chi-Square	Sig.	Vapausaste
	119	1,007	0,909	4

Taulukko 21. Tilintarkastuskokemuksen vaikutus tilintarkastajan luottamukseen ulkoistettua sisäistä tarkastusta kohtaan, kun yhtiön oma sisäinen tarkastaja on toiminut aiemmin tilintarkastajana.

Tutkimushypoteesia neljä testataan Anovan edellytysten täyttymättä jädessä ei-parametrisella Kruskall-Wallis-testillä. Taulukossa 20 on tulokset testauksesta tilintarkastajan auktorisoinnin vaikutuksesta hypoteesiin neljä, ja taulukossa 21 on tulokset tilintarkastajan kokemuksen vaikutuksesta hypoteesiin neljä. Nollahypoteesin mukaan tilintarkastajien kokemuksella ja pätevyydellä ei ole merkitystä tilintarkastajien luottamukseen ulkoistettua tai yhtiön omaa sisäistä tarkastusta kohtaan, kun yhtiön oma sisäinen tarkastaja on toiminut aiemmin tilintarkastajana. Kruskall-Wallis testin antaessa auktorisointitestin p-arvoksi 0,461, ja kokemustestin p-arvoksi 0,909, jotka kummatkin ovat suuremmat kuin merkitsevyystaso 0,05, tulee tutkimushypoteesin neljä nollahypoteesi hyväksytyksi. Näin ollen hypoteesi neljä: kokeneemmat ja pätevämmät tilintarkastajat luottavat enemmän ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen kuin yhtiön omaan sisäiseen tarkastukseen, vaikka yhtiön oma sisäinen tarkastaja olisi toiminut aikaisemmin tilintarkastajana, hylätään. Tämä osoittaa, että tilintarkastajan kokemus ja pätevyys eivät vaikuta tilintarkastajien vastauksiin ulkoistetun sisäisen tarkastuksen puolesta, kun yhtiön oma sisäinen tarkastaja on toiminut aikaisemmin tilintarkastajana. Tällöinkin sisäisen tarkastajan pätevyys vaikuttaa enemmän kuin sisäisen tarkastuksen järjestämistäpa.

Tutkielman viidennessä hypoteesissa ollaan kiinnostuneita siitä, miten tilintarkastajan luottamuspäätöksiin vaikuttaa se, kenelle sisäinen tarkastus on ulkoistettu. H 5:sta tutkittiin kyselylomakkeella väittämällä seitsemän: luottaisin enemmän sisäiseen tarkastukseen, joka olisi ulkoistettu tilintarkastusyhteisölle, kuin että se olisi ulkoistettu sisäisen tarkastuksen konsulttiyritykselle. Viidettä hypoteesia testataan myös t-testin avulla, vertaamalla väittämästä saatujen vastauksien keskiarvoa Likertin asteikon mukaiseen keskiarvoon neljä. Alla on esitelty tutkielman viides hypoteesi:

H0: Tilintarkastajien luottamuksessa ei ole eroja sen välillä, onko sisäinen tarkastus ulkoistettu toiselle tilintarkastusyhteisölle vai sisäisen tarkastuksen palveluja tarjoavalle konsulttiyritykselle.

H5: Tilintarkastajien luottamuksessa on eroja sen välillä, onko sisäinen tarkastus ulkoistettu toiselle tilintarkastusyhteisölle vai sisäisen tarkastuksen palveluja tarjoavalle konsulttiyritykselle.

One-Sample Test

Hypoteesi	Testiarvo = 4						
	n	Keskiarvo	Keskihajonta	T-arvo	Sig.(2-suuntainen)	Sig.	Ero
5	119	4,56	1,711	3,591	0,000	0,000	,563

Taulukko 22. Tutkimushypoteesin 5 t-testin tulokset.

Tutkielman viidennen hypoteesin t-testin tulokset esitetään taulukossa 22. Hypoteesin viisi tutkimiseen saatuja vastauksia oli 119 kpl. T-testin mukaisesti kyselyn seitsemän väittämän vastauksien keskiarvoksi tuli 4,56, joka on suurempi kuin oletus keskiarvo neljä. Hypoteesin keskihajonnaksi saatiin 1,711 ja t-arvoksi 3,591. Hypoteesin vertailtavien ryhmien keskiarvojen erotus oli 0,563. T-testin kaksisuuntaiseksi p-arvoksi tuli 0,000, jolloin myös yksisuuntainen p-arvo on 0,000. Tällöin testin p-arvo on pienempi kuin merkitsevyystaso 0,05, jolloin viidennen hypoteesin nollahypoteesi hylätään, ja tämä tulos on tilastollisesti erittäin merkitsevä p-arvolla 0,000. Näin ollen tutkielman viides hypoteesi hyväksytään, eli tilintarkastajien luottamuksessa on eroja sen välillä, onko sisäinen tarkastus ulkoistettu toiselle tilintarkastusyhteisölle vai sisäisen tarkastuksen palveluja tarjoavalle konsulttiyritykselle. Keskiarvon ollessa suurempi

kuin neljä, voidaan todeta, että tilintarkastajat luottavat enemmän ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen, joka on ulkoistettu toiselle tilintarkastusyhteisölle kuin ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen, joka on ulkoistettu sisäisen tarkastuksen palveluja tarjoavalle konsulttiyritykselle.

6. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tilintarkastaja voi tarkastustyössään käyttää avukseen muita asiantuntijoita, kuten yhtiön sisäistä tarkastusta. Tilintarkastajan on perusteltua hyödyntää työssään sisäisen tarkastuksen jo tekemää työtä ja osaston tietämystä yhtiöstä ja sen toiminnoista. Sisäisen tarkastuksen työn ja sisäisen tarkastuksen osaston hyödyntämisen edellytyksenä on kuitenkin tilintarkastajan luottamus sisäiseen tarkastukseen. Tämän johdosta tilintarkastajan tulee arvioida sisäisen tarkastuksen osaston objektiivisuutta, pätevyyttä sekä osaston aiemmin tekemää työtä. Luottamus sisäiseen tarkastukseen pitää olla kohdallaan, ennen tilintarkastajan päätöstä käyttää sisäistä tarkastusta hyödykseen omassa työssään. Tilintarkastajan ja sisäisen tarkastajan yhteistyöllä voidaan saavuttaa suuria kustannusetuja, kun tilintarkastaja voi korvata osan rutiininomaisesta tarkastustyöstä sisäisen tarkastuksen jo tekemän työn avulla. Tilintarkastajiin kohdistuneet hinta- ja kustannuspaineet ovat kuitenkin pahimmillaan johtaneet tilanteisiin, joissa tilintarkastajat luottavat sokeasti sisäiseen tarkastukseen vastatakseen kustannuspaineisiin, ilman asianmukaista arviointiprosessia sisäisen tarkastuksen pätevydestä.

Sisäisen tarkastuksen osastojen ulkoistaminen yhtiöiden ulkopuolelle on johtanut siihen, että tilintarkastajan pitää arvioida myös ulkoistettua sisäistä tarkastusta osana tilintarkastusta. Sisäinen tarkastus voidaan ulkoistaa joko toiselle tilintarkastusyhteisölle tai muulle palveluntarjoajalle, kuten sisäisen tarkastuksen konsulttityhtiölle. Sisäinen tarkastus voidaan ulkoistaa osittain tai kokonaan. Sisäisen tarkastuksen ulkoistamisen taustalla on useasti syynä pätevän henkilöstön puute yhtiön omassa sisäisen tarkastuksen osastossa, tai yhtiölle kannattavamman vaihtoehdon valitseminen voi johtaa sisäisen tarkastuksen osittaiseen tai kaiken kattavaan ulkoistamiseen.

Tutkielmassa tutkittiin, kumpaan tilintarkastajat luottavat enemmän, yhtiön omaan sisäiseen tarkastukseen vai yhtiön ulkopuolelle ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen. Tutkielmassa kiinnostuksen kohteena oli myös se, miten sisäisen tarkastajan pätevyys vaikuttaa tilintarkastajan luottamukseen. Myös tilintarkastajien kokemuksen ja pätevyyden vaikutuksesta tilintarkastajien luottamuspäätöksiin oltiin kiinnostuneita. Tutkielman taustalla vaikutti Yhdysvalloissa vuonna 2008 tehty Gloverin ym. tutkimus, jossa tutkittiin sisäisen tarkastuksen järjestämisvaihtoehtojen vaikutusta tilintarkastajien luottamukseen. Tutkimuksen mukaan tilintarkastajat luottivat enemmän ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen, jonka arvioivat olevan objektiivisempaa. Luottamus ulkoistettuun

sisäiseen tarkastukseen korostui, kun tilintarkastuksen luontaisen riskin taso oli korkea. Esikuvatutkimuksen perusteella luotiin tämän tutkielman alku olettamana, jonka mukaan tilintarkastajat arvioivat ulkoisen sisäisen tarkastuksen luotettavammaksi kuin yhtiön oman sisäisen tarkastuksen. Alku olettamana pohjalta muodostettiin tutkielman hypoteesit, joihin otettiin mukaan sisäisen tarkastajan pätevyys sekä tilintarkastajan kokemus ja pätevyys. Myös sisäisen tarkastuksen ulkoistamisen eri vaihtoehtoja tutkittiin yhden hypoteesin avulla.

Tutkielman empiirinen osuus toteutettiin tilintarkastajille lähetetyllä sähköisellä, E-lomake kyselytutkimuksella. Kysely lähetettiin 681 tilintarkastajalle, joista 126 vastasi kyselyyn, vastausprosentin muodostuessa 18,5 prosenttiin. Kyselyssä tilintarkastajilta kysyttiin heidän taustatiedoistaan, sekä esitettiin seitsemän eri väittämää sisäisen tarkastuksen luotettavuudesta ja sisäisen tarkastuksen ulkoistamisesta, joita vastaajat arvioivat Likertin seitsemän-portaisella asteikolla. Vastaajille annettiin myös mahdollisuus yleisten mielipiteiden antamiseen sisäisen tarkastuksen ulkoistamisesta ja sisäisestä tarkastuksesta yleisesti, sekä mahdollisuus palautteen antamiseen.

Tutkielman hypoteesien testaus tapahtui SPSS 17.0 ohjelmistolla. Hypoteesien testaamiseen käytettiin Studentin t-testiä, varianssianalyysiä sekä Kruskal-Wallis-testiä. Tutkielman viidestä hypoteesista vain kaksi hyväksyttiin. Tutkielman ensimmäinen hypoteesi, tilintarkastajien luottamuksessa on eroa ulkoistetun sisäisen tarkastuksen ja yhtiön oman sisäisen tarkastuksen välillä, hyväksyttiin. Hypoteesin hyväksyminen tukee tutkielman alku olettamana, jonka mukaan tilintarkastajat luottavat enemmän ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen. Tulos tukee myös aikaisempia tutkimuksia, muun muassa Gloverin ym. (2008) tutkimusta sekä Haronin ym. (2004) tutkimusta, jonka mukaan tilintarkastajat luottavat enemmän ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen, sillä arvioivat yhtiön oman sisäisen tarkastajan epäitsenäisemmäksi ja ulkoisen sisäisen tarkastajan objektiivisemmäksi. Ensimmäisen hypoteesin hyväksyvää tutkimustulosta voidaan pitää luotettavana, sillä tilastollisen testauksen tulos oli erittäin merkitsevä p-arvolla 0,001. Hypoteesin hyväksymistä tukee myös vastaajille esitettyjen taustatietojen perusteella esitetty kysymys tilintarkastajien kokeman sisäisen tarkastuksen tasosta Suomessa. Tutkimuksen mukaan vain 38 prosenttia vastaajista koki sisäisen tarkastuksen olevan hyvällä tai kiitettävällä tasolla, kun taas 62 prosenttia vastaajista koki sisäisen tarkastuksen olevan heikkoa, välttävää tai tyydyttävää. Tilintarkastajien näkemykset sisäisen tarkastuksen kehnosta tasosta tukevat väitettä, että he luottavat näin ollen enemmän ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen kuin yhtiön omaan sisäiseen tarkastukseen.

Tutkielman toinen hypoteesi tilintarkastajan korkeammasta luottamuksesta ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen, vaikka yhtiön oma sisäinen tarkastaja arvioitaisiin päteväksi, hylättiin. Aikaisemmissa tutkimuksissa tutkijat (muun muassa Brown 1983, Schneider 1984, Margheim 1986 sekä Messier ym. 1988) ovat saaneet ristiriitaisia tuloksia tilintarkastajan luottamukseen vaikuttavien tekijöiden tärkeysjärjestyksestä. Pätevyys on kuitenkin monissa tutkimuksissa noussut tärkeimmäksi luottamukseen vaikuttavaksi tekijäksi, joten pätevyyden vaikutusta haluttiin tutkia myös tässä tutkielmassa. Toisen hypoteesin mukaan yhtiön oman sisäisen tarkastajan ollessa pätevä, tilintarkastajien luottamuksessa ei ole eroa ulkoistettua ja yhtiön omaa sisäistä tarkastusta kohtaan. Tämä tulos korostaa sisäisen tarkastajan pätevyyden merkitystä vaikuttavana tekijänä, vaikka hypoteesi ulkoistetun sisäisen tarkastuksen korkeammasta luotettavuudesta alkuolettamuksen vastaisesti tulikin hylättyä. Oletuksena usein on, että ulkoinen sisäinen tarkastus on objektiivisempää kuin yhtiön oma sisäinen tarkastus. Tutkielman mukaan tilanteessa, jossa yhtiön oma sisäinen tarkastaja on pätevä, tilintarkastaja luottaa enemmän yhtiön omaan sisäiseen tarkastukseen kuin ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen. Eli tilintarkastajat luottavat enemmän pätevään sisäiseen tarkastajaan, kuin objektiiviseen ulkoiseen sisäiseen tarkastukseen. Näin ollen toisen hypoteesin hylkääminen tukee aikaisempia tutkimuksia (esimerkiksi Margheim 1986 ja Messier ym. 1988), joissa pätevyys on arvioitu objektiivisuutta (ja aikaisempaa työtä) tärkeämmäksi tekijäksi arvioidessa tilintarkastajan luottamusta sisäiseen tarkastukseen. Tulos sisäisen tarkastajan pätevyyden merkityksestä on toisaalta yllättävä, sillä aineiston mukaan tilintarkastajat eivät koe sisäisen tarkastuksen tason olevan Suomessa kovinkaan korkea, jolloin voisi kuvitella heidän valitsevan ulkoisen sisäisen tarkastajan luotettavammaksi. Toisaalta hypoteesissa korostuu juuri sisäisen tarkastajan pätevyyden arvioiminen, eikä suoraan se, miten sisäinen tarkastus on järjestetty.

Tutkielman kolmannessa hypoteesissa otettiin tarkastelun alle uusi, vielä tutkimaton aihe, jossa oltiin kiinnostuneita siitä, miten sisäisen tarkastajan toimiminen aikaisemmin urallaan tilintarkastajana vaikutti tilintarkastajien näkemykseen sisäisen tarkastuksen luotettavuudesta. Tutkielman kolmas hypoteesi, jonka mukaan tilintarkastajien luottamuksessa on eroja ulkoistetun ja yhtiön oman sisäisen tarkastuksen välillä, kun yhtiön oma sisäinen tarkastaja on toiminut aiemmin tilintarkastajana, hylättiin. Hypoteesi tutkii sisäisen tarkastajan pätevyyttä kuten tutkielman toinenkin hypoteesi, mutta tässä sisäisen tarkastajan osaamisen ja pätevyyden taso viedään lähemmäksi arvioijien eli tilintarkastajien osaamis- ja pätevyystasoa. Tutkielmassa oletetaan tilintarkastajien arvottavan sisäisen tarkastajan pätevyystason tilintarkastustyötä enemmän tukevaksi, mikäli tämä on toiminut aiemmin tilintarkastajana. Tutkielman kolmannen hypoteesin, jonka mu-

kaan tilintarkastajat luottavat enemmän ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen vaikka yhtiön oma sisäinen tarkastaja olisi toiminut aiemmin tilintarkastajana, hylkääminen osoittaa sisäisen tarkastajan pätevyyden merkityksen tärkeänä vaikuttavana seikkana. Näin ollen silloin, kun sisäinen tarkastaja on toiminut aiemmin tilintarkastajana, tilintarkastajat arvioivat sisäisen tarkastajan päteväksi ja arvottavat tämän pätevyyden tärkeämmäksi kuin ulkoistetun sisäisen tarkastajan objektiivisuuden.

Kolmannen hypoteesin hylkääminen osoittaa myös sen, että tilintarkastajat eivät automaattisesti luota enemmän ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen, vaan yhtiön omassa sisäisessä tarkastajassa vaikuttavat tekijät vaikuttavat myös tilintarkastajien luottamuspäätöksiin, etenkin sisäisen tarkastajan pätevyys ja kokemus. Tilintarkastajien luottamusta sisäiseen tarkastajaan, joka on aiemmin toiminut tilintarkastajana voi puoltaa myös se, että Suomessa sisäisten tarkastajien määrä ja sisäisen tarkastuksen osastojen määrä yrityksissä on vielä melko alhainen. Aineiston mukaan tilintarkastajien tarkastamisissa yhtiöissä vain harvalla oli tarkastettavaan yhtiöitä, joilla oli erillinen sisäisen tarkastuksen yksikkö, kun 22 prosentilla vastaajista ei ollut tarkastettavaan yhtäkään yritystä, jolla olisi oma sisäisen tarkastuksen yksikkö. Tilintarkastajien ollessa ehkä hieman tottumattomampia sisäisen tarkastuksen yksiköiden olemassaoloon yhtiöissä sekä tilintarkastajien kokeminen sisäisen tarkastuksen tason huonoksi, puoltavat ajatusta siitä, että tilintarkastajat luottavat enemmän sisäiseen tarkastajaan joka on toiminut uralaan tilintarkastajan tehtävissä, ja omaa näin tilintarkastajien mielestä korkeamman pätevyystason. Tilintarkastajan luottaminen yhtiön omaan sisäiseen tarkastajaan tämän ollessa tilintarkastajan mielestä pätevä, tukee myös aikaisempia tutkimuksia siitä, että sisäisen tarkastuksen pitäminen yhtiön sisällä voi joissain tapauksissa olla parempi vaihtoehto kuin sisäisen tarkastamisen ulkoistaminen yhtiön ulkopuolelle (katso Schneider 2008).

Tilintarkastajien kokemuksen ja pätevyyden vaikutusta tilintarkastajien luottamukseen ulkoistettua sisäistä tarkastusta kohtaan, kun sisäinen tarkastaja on toiminut aiemmin tilintarkastajana, testattiin hypoteesilla neljä. Aikaisemmissa alan tutkimuksissa on voitu osoittaa, että tilintarkastajien kokemus ja pätevyys vaikuttavat heidän päätöksentekoonsa. Tässä tutkielmassa ei voitu kuitenkaan osoittaa, että tilintarkastajien kokemuksesta tilintarkastustehtävistä tai tilintarkastajan auktorisoinnilla olisi ollut vaikutusta luottamukseen ulkoistettua sisäistä tarkastusta kohtaan, kun sisäinen tarkastaja on toiminut aiemmin tilintarkastajana. Tutkielman neljäs hypoteesi jouduttiin näin ollen myös hylkäämään. Tämä tulos tukee aikaisempia tutkimuksia siltä osin, että sisäisen tarkastajan pätevyys on merkitsevä asia, mutta vastoin aikaisempia tutkimuksia, tilintarkastajan

pätevyydellä ja kokemuksella ei todettu olevan vaikutusta luottamukseen, ainakaan kyseistä hypoteesia testattaessa. Kokemuksen ja pätevyyden vaikutuksen poisjääminen tässä tutkielmassa johtunee siitä, että kyselyyn vastanneiden tilintarkastajien ikäjakauma oli melko nuori, auktorisoimattomien tilintarkastajien osuus oli noin 45 prosenttia vastanneista, sekä hieman yli puolien tilintarkastajien kokemus tilintarkastustehtävistä oli alle kymmenen vuotta. Näin ollen joukossa ei ollut kovinkaan paljoa auktorisoituja ja kauan alalla olleita tilintarkastajia, joiden kokemus ja pätevyys olisivat nousseet merkittävästi esille. Näistä seikoista johtuen tilintarkastajien kokemuksella ja pätevyydellä ei ole ollut tässä tutkimuksessa vaikutusta vastausten muodostumiseen, toisin kuten monissa aikaisemmissa tutkimuksissa.

Tutkielman viidennessä hypoteesissa oltiin kiinnostuneita siitä, onko tilintarkastajien luottamuksessa eroja, kun sisäinen tarkastus on ulkoistettu toiselle tilintarkastusyhteisölle vai sisäisen tarkastuksen palveluja tarjoavalle konsulttiyritykselle. Hypoteesi hyväksyttiin erittäin merkitsevällä tilastollisella arvolla, jonka mukaan tilintarkastajat luottavat enemmän toiselle tilintarkastusyhteisölle ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen kuin konsulttiyritykselle ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen. Tuloksen hyväksymistä tukeva monet asiat, muun muassa Gramlingin ym. (2006) tutkimus, jonka mukaan sisäinen tarkastus on objektiivisintä silloin, kun sitä arvioi tilintarkastaja ja kun sisäinen tarkastus on ulkoistettu toiselle tilintarkastusyhteisölle. Myös tutkielman kyselyn taustatiedoissa esitetty kysymys siitä, kenelle tilintarkastajien asiakasyrityksissä sisäinen tarkastus oli ulkoistettu, tukee tutkimustulosta. Taustatietojen mukaan sisäinen tarkastus on vastaajien asiakasyrityksissä ulkoistettu sisäisen tarkastuksen konsulttiyritykselle vain kolmessa tapauksessa 45 ulkoistamistapauksesta, kun ulkoistaminen on tapahtunut tilintarkastusyhteisölle 35 ulkoistamistapauksessa. Näin ollen tilintarkastajat luottavatkin varmasti enemmän toiselle tilintarkastusyhteisölle ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen, sillä joutuvat näitä tilanteita arvioimaan useammin työssään. Suomessa suurimmat tilintarkastusyhteisöt hoitavat suuren osan yhtiöiden sisäisistä tarkastuksista, jolloin markkinoilla ei mahdollisesti ole tarpeeksi kysyntää erillisille sisäisen tarkastuksen konsulttiyrityksille, jolloin tilintarkastajat joutuvatkin harvemmin arvioimaan kyseisiä tilanteita. Myös tilintarkastajien tyytymättömyys sisäisen tarkastuksen tasoon Suomessa voi vaikuttaa siihen, että he kokevat luottamuksen olevan suurempaa silloin, kun sisäistä tarkastusta ei ole ulkoistettu sisäisen tarkastuksen konsulttiyritykselle vaan ulkoistaminen on tapahtunut toiselle tilintarkastusyhteisölle.

Lopullisina johtopäätöksinä tutkielmassa voidaan pitää sitä, että tilintarkastajat luottavat enemmän ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen kuin yhtiön omaan sisäiseen tarkastuk-

seen. Tämä luottamus ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen ei ole kuitenkaan yksiselitteistä kaikissa tilanteissa. Myös sisäisen tarkastajan pätevyydellä ja toimimisella aiemmin urallaan tilintarkastajana voidaan todeta olevan positiivinen vaikutus tilintarkastajan luottamukseen sisäistä tarkastusta kohtaan, mutta ei kuitenkaan ulkoistettua sisäistä tarkastusta kohtaa. Tilintarkastajien kokemuksella ja pätevyydellä ei tässä tutkielmassa todettu olevan vaikutusta testattuihin hypoteeseihin. Sisäisen tarkastuksen ulkoistamisen voidaan todeta puolestaan olevan luotettavampaa silloin, kun ulkoistaminen tapahtuu toiselle tilintarkastusyhteisölle kuin että se tapahtuisi sisäisen tarkastuksen palveluja tarjoavalle sisäisen tarkastuksen konsulttiyritykselle. Tämän tutkimuksen tuloksia ei voida kuitenkaan kauttaaltaan pitää täysin luotettavina, sillä tulosten luotettavuutta on saattanut heikentää se, että vain harvassa suomalaisessa yrityksessä on sisäisen tarkastuksen osasto, ja vielä harvemmassa tapauksessa sisäinen tarkastus on ulkoistettu. Näin ollen tilintarkastajat eivät joudu päivittäin tilanteisiin, joissa joutuisivat arvioimaan yhtiön sisäisen tarkastuksen osaston luotettavuutta tai ulkoistetun sisäisen tarkastuksen luotettavuutta, jolloin tilintarkastajien vastaukset kyselyyn eivät välttämättä ole täysin pitäviä. Tutkielman teoria perustuu pitkälti Yhdysvaltalaiseen aineistoon, jossa yhtiöitä velvoittava SOX-laki asettaa vaatimuksensa sisäisen tarkastuksen järjestämisestä. Suomessa sisäisen tarkastuksen järjestäminen Hallinnointikoodin mukaisesti sitoo vain pörssiyrityksiä ja näin ollen vain pientä osaa suomalaisista yrityksistä, jolloin tämän tutkimuksen tulokset eivät ole suoraan verrannollisia aikaisempaan teoriaan ja aikaisempiin tutkimuksiin.

Tutkielman suurimpana rajoitteena voidaan pitää suppeahkoa tutkimusaineistoa. Kyselytutkimuksella saatuja vastauksia oli kaiken kaikkiaan 126 kappaletta, mikä sinänsä on melko suuri määrä, mutta vastausprosentti (18,5), jäi kuitenkin melko alhaiseksi. Myös kyselyn osoittamista kaikille tilintarkastajille auktorisointiin katsomatta, eikä vain esimerkiksi suurimmille tilintarkastusyhteisöille tai vain KHT-tilintarkastajille, voidaan pitää tutkielman luotettavuutta heikentävänä tekijänä. Tutkimustuloksia voitaisiin mahdollisesti pitää yleispätevämpinä, mikäli kaikki vastaajat olisivat olleet enemmän tekemisissä sisäisen tarkastuksen osastojen kanssa, varsinkin sellaisten, joissa sisäinen tarkastus olisi ollut ulkoistettu. Vastaajien joukossa oli jonkin verran sellaisia vastaajia, jotka eivät olleet tilintarkastustehtäviensä osalta tekemissä yhtiöiden sisäisten tarkastuksen osastojen kanssa, ja yksi kyselyyn vastanneista tilintarkastajista kertoikin kyselyn palautekohdassa vastauksien perustuvan omiin ajatuksiin ja käsityksiin sisäisestä tarkastuksesta ja sen ulkoistamisesta, eikä niinkään omaan kokemukseen.

Mahdollinen jatkotutkimus voisi tämän tutkielman rajoituksista johtuen käsitellä tilin-

tarkastajien luottamusta sisäiseen tarkastukseen ja ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen suomalaisissa pörssiyhtiöissä. Tällöin kaikilla yhtiöillä pitäisi Hallinnointikoodin mukaan olla sisäisen tarkastuksen osasto yhtiön sisällä tai ulkoistettuna. Tällöin pörssiyhtiöiden tilintarkastajat varmasti olisivat olleet työssään tekemisissä sisäisen tarkastuksen osastojen kanssa, ja heidän arvioitaan osastojen luotettavuudesta voitaisiin pitää pätevämpinä. Myös sisäisen tarkastajan toimiminen aiemmin urallaan tilintarkastajana voisi poikia aihetta uudelle ja laajemmalle tutkimukselle, jossa tarkasteltaisiin syvällisemmin tilintarkastajien näkemyksiä sisäisistä tarkastajista, jotka ovat aikaisemmin urallaan toimineet tilintarkastajina.

LÄHDELUETTELO

- Abbott, Lawrence J., Susan Parker, Gary F. Peters & Dasaratha V. Rama (2007). Corporate governance, audit quality, and the Sarbanes-Oxley-act: Evidence from internal audit outsourcing. *The accounting review*, 82:4.
- Abdel-khalik, A. Rashad, Doug Snowball & John H. Wragge (1983). The effects of certain internal audit variables on the planning of external audit programs. *The accounting review*, 58:2.
- Abdulrahman, A.M AL-Twajjry, John A. Brierley & David R. Gwilliam (2004). An examination of the relationship between internal and external audit in the Saudi Arabian corporate sector. *Managerial auditing journal*, 19:7.
- Ahlawat, Sunita S. & D. Jordan Lowe (2004). An examination of internal audit objectivity: In-house versus outsourcing. *Auditing: A journal of practice and theory*, 23:2.
- Arens, Alvin A., Randal J. Elder & Mark S. Beasley (2006). *Auditing and assurance services: an integrated approach*. Eleventh edition. Pearson education, Inc. ISBN 0-13-187612-1.
- Arvopaperimarkkinayhdistys ry (2008). *Suomen listayhtiöiden hallinnointikoodi (Corporate Governance)*. ISBN 978-952-5620-32-0.
- Balkaran, Lal (2008). Two sides of auditing. *The Internal auditor*, October.
- Bradford, Marianne & Joe Brazel (2007). Flirting with SOX 404. *Strategic finance*, 89:3.
- Brown, Paul R. (1983). Independent auditor judgment in the evaluation of internal audit functions. *Journal of accounting research*, 21:2.
- Brody, Richard G. & D. Jordan Lowe (2000). The new role of the internal auditor: Implications for internal auditor objectivity. *International journal of auditing*, 4.

- Burnaby, Priscilla & Susan Hass (2004). Trends in internal audit strategies. *Internal auditing*, 19:3.
- Carey, Peter, Nava Subramaniam & Karin Chua Wee Ching (2006). Internal audit outsourcing in Australia. *Accounting and finance*, 46.
- Christopher, Joe, Gerrit Sarens & Philomena Leung (2009). A critical analysis of the independence of the internal audit function: evidence from Australia. *Accounting, auditing & accountability journal*, 22:2.
- Cox, Jerry (2007). Going Up. *The internal auditor*, 64:4.
- Dezoort, F. Todd, Richard W. Houston & Michael F. Peters (2001). The impact of internal auditor compensation and role on external auditors' planning judgments and decisions. *Contemporary accounting research*, 18:2.
- Dickins, Denise & Dennis O'Reilly (2009). The qualifications and independence of internal auditors. *Internal auditing*, 24:3.
- Dounis, Nikolaos (2006). Internal auditing's role in mergers and acquisitions. *The internal auditor*, 63:4.
- Euroopan Komissio (1996). *Vihreä Kirja – Lakisäätöisen tilintarkastajan tehtävästä, asemasta ja vastuusta Euroopan Unionissa* [online]. [Siteerattu 2010-8-4] saatavana Internetistä:
http://europa.eu/documentation/official-docs/green-papers/index_fi.htm
- Falck, Paula (2008). *Sisäisen tarkastuksen ulkoistaminen suomalaisissa teollisuusyrityksissä*. Pro gradu -tutkielma. Vaasan Yliopisto, Kauppatieteellinen tiedekunta, Laskentatoimen ja rahoituksen laitos.
- Felix, William L. JR, Audrey A. Gramling & Mario J. Maletta (2005). The influence of nonaudit service revenues and client pressure on external auditor's decisions to rely on internal audit. *Contemporary accounting research*, 22:1.

- Glover, Steven M., Douglas F. Prawitt & David A. Wood (2008). Internal audit sourcing arrangement and the external auditor's reliance decision. *Contemporary accounting research*, 25:1.
- Goodwin, Jenny (2004). A comparison of internal audit in the private sector and public sectors. *Managerial auditing journal*, 19:5.
- Gramling, Audrey A. (1999). External auditors' reliance on work performed by internal auditors: the influence of fee pressure on this reliance decision. *Auditing: Journal of practice and theory*, 18.
- Gramling, Audrey A. & Scott D. Vandervelde (2006). Assessing internal audit quality. *Internal auditing*, 21:3.
- Gramling, Audrey A. & Dana R. Hermanson (2009). Internal audit quality: would we know it if we saw it? *Internal auditing*, 24:1.
- Gustafsson, Christina (2009). *Tilastollinen tietojenkäsittely / SPSS* [online]. [Siteerattu 2010-9-16] saatavana Internetistä:
<[URL:http://lipas.uwasa.fi/~chg/SPSS_harjoitus4_2009.pdf](http://lipas.uwasa.fi/~chg/SPSS_harjoitus4_2009.pdf)>.
- Haron, Hasnah, Andrew Chambers, Rozaldy Ramsi & Ishak Ismail (2004). The reliance of external auditors on internal auditors. *Managerial auditing journal*, 19:9.
- Heikkilä, Tarja (1998). *Tilastollinen tutkimus*. 5.-6. painos. Edita Publishing Oy. 328 s. ISBN: 951-37-4135-4.
- IFAC (2009). *Handbook of international standards on auditing and quality control* [online]. [Siteerattu 2010-3-31] saatavana Internetistä:
<[URL:http://web.ifac.org/publications/search](http://web.ifac.org/publications/search)>.
- Järvinen, Annika (2006). *Yrityksen sisäisen tarkastuksen ulkoistamiseen vaikuttavat tekijät – Case: Pankki- ja vakuutussektori*. Pro gradu -tutkielma. Vaasan Yliopisto, Kauppateieteellinen tiedekunta, Laskentatoimen ja rahoituksen laitos.

- Järvinen, Heidi (2008). *Sisäisen tarkastuksen ulkoistaminen – Tutkimus sisäisten tarkastajien käsityksistä tilintarkastajan riippumattomuuden ulkoisesta kuvasta*. Pro gradu -tutkielma. Vaasan Yliopisto, Kauppatieteellinen tiedekunta, Laskentatoimen ja rahoituksen laitos.
- Keskuskauppakamari (2010). *Tilastoja järjestelmästä 2010*. [online]. [Siteerattu 2010-4-29] saatavana Internetistä:
<URL:<http://www.keskuskauppakamari.fi/Mediakirjasto/Tiedostot/Tilintarkastus/Tilastoja-jarjestelmasta-2010>>.
- Kivimäki, Miia (2006). *Tilintarkastajan luottamus sisäiseen tarkastukseen – Asiakkaan ja tilintarkastuspartnerin odotusten vaikutus*. Pro gradu -tutkielma. Vaasan Yliopisto, Kauppatieteellinen tiedekunta, Laskentatoimen ja rahoituksen laitos.
- Kranacher, Mary-Jo (2008). The future of Sarbanes-Oxley. *The CPA Journal*, 78:10.
- Krishnamoorthy, Ganesh (2002). A multistage approach to external auditors' evaluation of the internal audit function. *Auditing: a journal of practice & theory*, 21:1.
- KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry (2009). *Tilintarkastusalan standardit ja suositukset 2009*. KHT-Media Oy. 1012 s. ISBN 978-952-218-029-2.
- Laukka, Mikko (2008). *Sisäisen tarkastuksen tason ja hyödynnettävyyden arviointi tilintarkastajan näkökulmasta*. Pro gradu -tutkielma. Vaasan Yliopisto, Kauppatieteellinen tiedekunta, Laskentatoimen ja rahoituksen laitos.
- Lowe, D. Jordan, Marshall A. Geiger & Kurt Pany (1999). The effects of internal audit outsourcing on perceived external auditor independence. *Auditing: A journal of practice and theory*, 18.
- Maletta, Mario J. (1993). An examination of auditors' decisions to use internal auditors as assistants: the effect of inherent risk. *Contemporary accounting research*, 9:2.

- Margheim, Loren L. (1986). Further evidence on external auditors' reliance on internal auditors. *Journal of accounting research*, 24:1.
- Messier, William F. JR. & Arnold Schneider (1988). A hierarchical approach to the external auditor's evaluation of the internal auditing function. *Contemporary accounting research*, 4:2.
- Metsämuuronen, Jari (2005). *Kokeellisen tutkimuksen perusteet ihmistieteissä*. International Methelp Ky. 124 s. ISBN: 952-5372-17-0.
- Morrill, Cameron & Janet Morrill (2003). Internal auditors and external audit: a transaction cost perspective. *Managerial auditing journal* 18:6:7.
- Peltonen, Eija (2005). *Sisäisen valvonnan arviointi*. Pro gradu -tutkielma. Vaasan Yliopisto, Kauppateieteellinen tiedekunta, Laskentatoimen ja rahoituksen laitos.
- Prawitt, Douglas F., Jason L. Smith & David A. Wood (2009). Internal audit quality and earnings management. *The accounting review*, 84:4.
- Ramos, Michael (2009). Risk-based audit best practices. *Journal of accountancy*, 208:6.
- Ranamoorti, Sridhar (2003). *Internal auditing: history, evaluation and prospect*. The Institute of Internal Auditors Research Foundation. ISBN 0-89431-4981.
- Schneider, Arnold (1984). Modeling external auditors' evaluations of internal auditing. *Journal of accounting research*, 22:2.
- Schneider, Arnold (2008). Outsourcing internal auditing. *Internal auditing*, 23:6.
- Schneider, Arnold (2009a). The nature, impact and facilitation of external auditor reliance on internal auditing. *Academy of accounting and financial studies journal*, 13:4.
- Schneider, Arnold (2009b). Informing the audit committee: information and reports provided by internal audit. *Internal auditing*, 24:2.

- Stettler, Howard F. (1977). *Auditing Principles*. Fourth edition. Prentice-Hall, Inc. 845p. ISBN: 0-13-051706-2.
- Subramaniam, Nava, Chew NG & Peter Carey (2004). Outsourcing internal audit services: An empirical study on Queensland public-sector entities. *Australian accounting review*, 14:3.
- Swanger, Susan L., & Eugene G. Jr Chewning (2001). The effect of internal audit outsourcing on financial analysts' perceptions of external auditors independence. *Auditing: A journal of practice and theory*, 20:2.
- The Institute of Internal Auditors (IIA) (2008). *Sisäisen tarkastuksen kansainväliset ammattistandardit* [online]. [Siteerattu 2010-3-26] saatavana Internetistä: <[URL:http://www.theiia.fi/?sc=5299&sc2=5374](http://www.theiia.fi/?sc=5299&sc2=5374)>.
- Tilintarkastuslaki 459/2007. *Suomen Laki 1*. Toimittanut Kahri Kristiina. Talentum Media Oy. 2500 s. ISBN 978-952-14-1286-8.
- Woolf, Emilie (1997). *Auditing today*. Sixth edition. Prentice Hall Europe. 530 p. ISBN: 0-13-589466-2.

LIITTEET

Liite 1. Kyselytutkimuksen saatekirje

Otsikko: Kysely tilintarkastajille

Arvoisa tilintarkastaja, teen pro gradu -tutkielmaani Vaasan Yliopiston Laskentatoimen ja rahoituksen laitoksella. Pääaineenani on tilintarkastus ja tutkielmani käsittelee tilintarkastajan luottamusta sisäiseen tarkastukseen. Toteuttaakseni tutkielmani empiirisen osan onnistuneesti, tarvitsen Teidän, tilintarkastajien apua.

Alla on linkki kyselyyn, joka avautuu Internetselaimelle. Vastaamiseen kuluu aikaa vain muutama minuutti, ja vastauksenne ovat minulle suunnattoman arvokkaita. Toivon, että vastaisitte kyselyyn tiistaihin, 13. huhtikuuta mennessä.

Vastauksia käsitellään vain tämän pro gradu -tutkielman tilastollista testausta varten. Vastauksia käsitellään luottamuksellisesti eikä vastaajien henkilöllisyys tule missään yhteydessä tietoon.

Alla linkki kyselyyn:

<https://eforms.uwasa.fi/lomakkeet/797/lomake.html>

Kiitokset vastauksistanne jo etukäteen!

Ystävällisin terveisin,

Marika Nenonen
marika.nenonen@student.uwasa.fi
puhelinnumero

Liite 2. Kyselytutkimus**KYSELYTUTKIMUS TILINTARKASTAJAN LUOTTAMUKSESTA SISÄISEEN TARKASTUKSEEN**

Kyselylomake jakaantuu kolmeen eri osioon. Ensimmäisessä osiossa kerätään taustatietoja vastaajista. Toinen osio käsittelee kyselyn väittämiä, joita vastaajien tulee arvioida. Viimeiseen osioon vastaajat voivat antaa palautetta ja kommentteja kyselystä.

Vastaajien taustatiedot ovat vain tilastollista testausta varten. Vastauksia käsitellään luottamuksellisesti ja yhtenä massana, jolloin vastaajat eivät yksilöidy. Vastaajat pysyvät anonyymeinä koko tutkimuksen ajan.

Kiitos avustanne!

TAUSTATIEDOT

Alla on kysymyksiä liittyen vastaajien taustatietoihin. Valitkaa niistä sopivin vaihtoehto.

Sukupuolenne

- Mies
- Nainen

Ikänne

- 20–29 vuotta
- 30–39 vuotta
- 40–49 vuotta
- 50–59 vuotta
- Yli 60 vuotta

Auktorisointi (voitte valita monta eri vaihtoehtoa)

- KHT
- HTM
- JHTT
- CIA
- Ei auktorisointia

Kokemuksenne tilintarkastustehtävistä

- 0-5 vuotta
- 6-10 vuotta
- 11–20 vuotta
- 21–30 vuotta
- 31–40 vuotta
- Yli 40 vuotta

Asemanne tilintarkastusyhteisössä

- Partner
- Manager
- Senior
- Muu

Kuinka monessa tarkastustyössä olette mukana vuosittain?

- 1-25
- 26–50
- 51–100
- 101–150
- Yli 150:ssä

Kuinka monessa tarkastamassanne yhtiössä on sisäisen tarkastuksen yksikkö?

- Ei yhdessäkään
- 1-2
- 3-4
- 5-6
- 7-8
- 9-10
- Yli 10:ssä

Kuinka monessa tarkastamassanne yhtiössä sisäinen tarkastus on ulkoistettu osittain tai kokonaan?

- Ei yhdessäkään
- 1-2
- 3-4
- 5-6
- 7-8

- 9-10
- Yli 10:ssä

Mikäli tarkastamisanne yhtiössä sisäinen tarkastus on ulkoistettu, mille seuraavista yhtiöistä tarkastaminen on tapahtunut? (voitte valita monta eri vaihtoehtoa)

- BDO
- Deloitte
- Ernst & Young
- KPMG
- PricewaterhouseCoopers
- Tuokko Tilintarkastus
- Sisäisen tarkastuksen konsulttiyritys
- Muu

Minkä verran koette, että sisäisen tarkastajan tekemä työ ja raportointi auttavat Teitä omassa työssänne?

- Ei lainkaan
- Vähän
- Jonkin verran
- Melko paljon
- Paljon

Minkä arvioisitte sisäisen tarkastuksen tason olevan yleisesti Suomessa?

- Heikko
- Välttävä
- Tyydyttävä
- Hyvä
- Kiitettävä

VÄITTÄMÄT

Miten arvioisitte alla olevia väittämiä asteikolla 1-7? (1=Ehdottomasti eri mieltä, 2=Täysin eri mieltä, 3=Osin eri mieltä, 4=Ei samaa eikä eri mieltä, 5=Osin samaa mieltä, 6=Täysin samaa mieltä, 7=Ehdottomasti samaa mieltä). Mikäli ette pysty arvioimaan väittämää, valitkaa vaihtoehto 0=En arvioi väittämää.

1. Luotan enemmän ulkoistettuun kuin yhtiön omaan sisäiseen tarkastukseen.

1 2 3 4 5 6 7 0

2. Luottamus päätöksiini vaikuttaa enemmän yhtiön oman sisäisen tarkastajan pätevyys, kuin tämän objektiivisuus ja aikaisemman työn laatu.

1 2 3 4 5 6 7 0

3. Luottaisin enemmän ulkoistettuun kuin yhtiön omaan sisäiseen tarkastukseen, vaikka arvioisin yhtiön oman sisäisen tarkastajan päteväksi.

1 2 3 4 5 6 7 0

4. Luottamus päätöksiini vaikuttaa positiivisesti tieto siitä, että yhtiön oma sisäinen tarkastaja on toiminut aiemmin tilintarkastajana.

1 2 3 4 5 6 7 0

5. Luottaisin enemmän ulkoistettuun sisäiseen tarkastukseen kuin yhtiön omaan sisäiseen tarkastukseen, vaikka yhtiön oma sisäinen tarkastaja olisi toiminut aiemmin tilintarkastajana.

1 2 3 4 5 6 7 0

6. Luottaisin enemmän sisäiseen tarkastukseen, joka olisi ulkoistettu kokonaan, kuin että se olisi ulkoistettu osittain.

1 2 3 4 5 6 7 0

7. Luottaisin enemmän sisäiseen tarkastukseen, joka olisi ulkoistettu tilintarkastusyhteisölle, kuin että se olisi ulkoistettu sisäisen tarkastuksen konsulttiyritykselle.

1 2 3 4 5 6 7 0

KOMMENTIT

Alla olevaan tekstikenttään voitte vapaasti kommentoida ajatuksiaan sisäisen tarkastuksen ulkoistamisesta, mielipiteitä tästä kyselystä sekä antaa muita kommentteja. Voitte myös jättää sähköpostiosoitteenne, mikäli olette kiinnostuneita kyselyn tuloksista. Laittan kevään kuluessa sähköpostia tutkielman lopullisista tuloksista kaikille asiasta kiinnostuneille.

Kiitos vastauksistanne!